

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 2

**Artis
Diplomaticae**

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

2022

УДК 32
ББК 66.0

Затверджено до друку
кафедрою міжнародних відносин (протокол № 11 від 27 травня 2022 р.)

Редакційна рада: Цепенда І.Є. – ректор ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, доктор політичних наук, професор; Нагорняк М.М. – доктор політичних наук, професор; Стецюк Н.М. – завідувач кафедри міжнародних відносин, кандидат історичних наук, доцент; Гурак І.Ф. – кандидат історичних наук, доцент; Струтинська Т.З. – кандидат політичних наук, доцент; Дерещук Т.М. – кандидат юридичних наук, Гаврилишин П.М. – кандидат історичних наук; Бойчук О.І. – кандидат політичних наук; Голуб’як Н.Р. – кандидат політичних наук.

Адреса редакційної колегії:
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Чорновола, 1
Кафедра міжнародних відносин
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Artis Diplomaticae. Збірник студентських наукових праць. Електронне видання. Випуск 2. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2022. 111 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових напрацювань із дослідження світових політичних процесів, міжнародних відносин та їх особливостей в різних регіонах, сучасних геополітичних тенденцій; проблем в галузі політичних та історичних наук; інтеграції Української держави в світовий та європейський простір.. Відповідальність за зміст і редакцію матеріалів несуть автори та наукові керівники.

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022

ЗМІСТ

<i>Боднар Оксана</i> КУРДСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ.....	4
<i>Завадецька Христина</i> МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЖІНОК	13
<i>Кречун Віталія</i> ВИВЕДЕННЯ ВІЙСЬК США З АФГАНІСТАНУ ПРИ ДЖ. БАЙДЕНІ: НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	19
<i>Кріль Олег</i> ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА ЄВРОПА: ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В РЕГІОНІ.....	34
<i>Кушнірик Ірина</i> СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ В РЕГІОНІ.....	44
<i>Сенів Антоніна</i> «ЗЕЛЕНА» ДИПЛОМАТІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ.....	52
<i>Стасюк Алла</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТАХ.....	63
<i>Томин Анастасія</i> «М'ЯКА СИЛА» В СУЧАСНІЙ ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ	75
<i>Яворська Марія</i> СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАХІДНИХ БАЛКАН.....	86
<i>Яцинович Ірина</i> ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США ЩОДО МЕКСИКИ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА.....	97
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	111

УДК 327.58

Оксана Боднар

КУРДСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ

У статті описано історичні аспекти проживання курдів та особливості становлення курдського регіону. Значну увагу приділено курдській проблемі як гуманітарній катастрофі планетарного масштабу. Розглянуто питання курдської проблематики в структурі сучасних міжнародних відносин у регіоні. Проаналізовано чинники, що ускладнюють врегулювання конфлікту. На базі проведеного наукового дослідження сформовано сценаріїв вирішення курдського питання.

Ключові слова: міжнародні відносини, курдська проблема, курдський рух, автономія, національна меншина, Близький Схід, історичний розвиток, регіональні конфлікти, міжнародне право

Актуальність даної теми обумовлена важливими геополітичними змінами, що наразі відбуваються на території Близького Сходу і в яких курдське етнічне населення відіграє важливу роль. Сучасний Близький Схід завжди був ареною суперництва великих країн і, в результаті, став однією з найгарячіших точок світу. Особливо нестабільною є територія, населена курдами, де склався цілий комплекс гострих проблем – геополітичних, національних, економічних, соціальних.

Останні десятиліття стали вельми бурхливим на події, пов'язані з тими чи іншими формами політичних виступів курдів, вимоги яких варіювалися від незалежності певних районів до визнання культурних прав. З точки зору визнаних світовим співтовариством демократичних понять, а часом і здорового глузду, ситуація з курдами видається дивною і часом важкою. Курдське питання має давню історію і виражається насамперед у визначенні політичного статусу народу — найбільшого на землі, що не має власної державності.

Дослідженням курдської проблеми займалися багато вчених, оскільки її складність та нагальність зумовлює потребу її подальшого вивчення, а відсутність прийняттого вирішення на сучасному етапі – необхідність пошуку нових механізмів її врегулювання. В Україні вивченням даної проблематики займалися Бхарі Абдула Хадер та Серушт Наджат. Цікавими для даного дослідження є вивчення курдського питання в працях Д. Ергіла, К.В. Вертяева, А.Р. Заставного, М.С. Пашкевича, І.М. Червінки, О.А. Борділовської, Є.Г. Сінкевич, Ю.С. Кудряшової тощо. Варто відзначити, що українська

історіографія приділяє мало уваги дослідженню курдської проблеми, немає монографій виключно з цієї тематики.

Метою даної роботи являється аналіз еволюції кудської проблеми на території близькосхідного регіону та пошук перспектив вирішення даного конфлікту.

Досягнення поставленої мети здійснюється за допомогою вирішення таких завдань:

— дослідити курдську проблему як етнополітичний конфлікт, як особливу форму соціальних відносин, виявити її специфіку, глибинні причини та джерела виникнення;

— аналізу суспільно-політичного становища курдських територій в Іраку, Ірані, Сирії та Туреччині;

— визначення перспектив створення незалежного Великого Курдистану та курдської державності у країнах їх проживання.

Сьогодні курди є найбільшим етносом світу без своєї державності [6]. Курди — один із найдавніших народів Близького Сходу, з 2500-літньою історією. Курдистан — регіон проживання курдів на південномузаході азійського материка — був розділений між чотирма країнами Близького й Середнього Сходу (Туреччиною, Іраком, Іраном та Сирією) [3], на даний момент знаходиться у ключовому геополітичному положенні на Близькому Сході. Саме через це боротьба курдів за національне визволення і створення власної незалежної держави робить курдське питання однією з найбільш гострих проблем міжнародної політики [6].

Міжнародного значення курдське національне питання набуло більше ніж 100 років тому і впродовж всього цього періоду воно постійно присутнє у відносинах країн Близького Сходу та політиці західних країн [3].

Чисельність курдів, які проживають у своєму історичному ареалі в межах Південно-Західної Азії, оцінюється в 35 млн. чол. За цим показником курди є четвертою за величиною етнічною групою в Західній Азії після арабів, персів і турків. Також декілька мільйонів курдів проживає в Європі, близько половина з яких — у Німеччині [6]. Курдське населення проживає компактно, що сприяє збереження національних традицій. Відіграючи роль культурного буфера між сунітської Туреччиною та шіїтським Іраном, курди являються носіями особливої система соціально політичних і духовних цінностей [4].

Курдська проблема, на відміну від інших етнічних конфліктів, що мають винятково внутрішній характер або міжнародний вимір яких обмежується боротьбою різних етносів за контроль над певною спірною територією (Палестина, Кашмір), безпосередньо вбудована у структуру регіональних та двосторонніх відносин на Близькому та Середньому Сході, відіграючи як консолідуючу (приміром, об'єднання у 2012 р. Туреччини та Ірану, що перед тим розірвали між собою відносини на фоні сирійської кризи, заради проведення спільних операцій проти баз Курдської робітничої партії (РКК) в Іракському Курдистані), так і дезінтегруючу (розрив турецько–американського

альянсу на початку 2000-х через американську підтримку іракських курдів) функцію. Таким чином, дані чинники засвідчують трансформацію курдської проблеми з периферійного питання, що не виходить за межі внутрішньої політики чотирьох близькосхідних країн, в потужний конфліктогенний чинник регіонального рівня з високим ступенем інтернаціоналізації [1]. У цьому контексті національно-визвольний рух курдів набув значення фактору, який дозволяє впливати не тільки на політичне життя держав західної Азії, де проживають курди, але й на динаміку міжнародних відносин в регіоні Близького й Середнього Сходу загалом [7].

З міжнародно-правової точки зору суть курдського питання полягає у відмові правлячих кіл держав, що поділили між собою Курдистан, надати курдському народу можливість реалізації прав на самовизначення, а замість цього, час від часу здійснюється політика геноциду та дискримінації. Курди ніколи не мали своєї власної національної держави. За ними ніколи не визнавалися будь-які національні права в країнах, до складу яких на різних етапах історії входила територія етнічного Курдистану. Їх називають «іноземцями», «некорінним населенням», вони не мають елементарних прав на вищу освіту, проходження служби в державних органах та армії, а головне не мають виборчого права [3].

Важливі геополітичні зміни на Близькому Сході розпочалися у 2003 році з моменту повалення США та їхніх союзників режиму Саддама Хусейна. Далі відбувалися такі значні геополітичні зміни, як початок арабської весни, громадянська війна в Сирії, виведення американських військ з Іраку, поява ПГ, врегулювання ядерної проблеми Ірану, посилення впливу Росії на Близькому Сході, перетворення Туреччини на ключового партнера ЄС щодо вирішення проблеми біженців з Близького Сходу, загострення урядової кризи в Іраку. Всі ці зміни прямо чи опосередковано позначилися на Курдистані [5]. І вже на початку третього тисячоліття курдська проблема набула характеру найбільшої гуманітарної катастрофи планетарного масштабу. Мова йде про утиски та дискримінацію, що ведуть до знищення одного з якнайдавніших етносів, носіїв вагомий культурної спадщини. Курдська проблема належить до числа найскладніших міжнародних проблем, які мають національний, регіональний та міжнародний характер, рішення якого не може бути забезпечене в рамках однієї держави. На сучасному етапі суть курдського питання зводиться до протиріччя між високим рівнем самоусвідомлення курдського народу та небажанням правлячих кіл країн визнати за ними це право.

Говорячи про стан і перспективи курдської проблеми в контексті сучасної геополітичної ситуації, необхідно відзначити зацікавленість більшості політичних сил світу в скорішому її розв'язанні. Це пов'язано як з проектами створення мережі транс-каспійських нафтопроводів, так і з побоюваннями з приводу подальшої долі великого району нестабільності, розташованого в безпосередній близькості від Середземномор'я і Персидської затоки — нового позаєвропейського ядра консолідації.

Питання курдської проблематики в структурі сучасних міжнародних відносин у регіоні, насамперед турецько-іракських взаєминах, війні в Сирії та іранських етнопатриалістичних проблемах доцільно розглядати в інтерпретації певних векторів [3].

Серед основних причин збереження у Курдистані зони напруженості й воєнності збройних конфліктів можна виділити наступні:

— політика країн, що розділили між собою Курдистан, щодо курдської проблеми;

— посилене втручання у курдські справи західних держав, а особливо США;

— зростаюча роль курдської національної самосвідомості [8].

Таким чином, врегулювання курдської проблеми ускладнюється перш за все тим, що [10] територія Курдистану знаходиться під владою не однієї, а чотирьох держав. При цьому становище курдського народу в кожній з них має свої особливості.

До прикладу, іракські курди зараз перебувають в найкращих умовах, проте така ситуація виникла не внаслідок лояльності іракської влади, а навпаки, внаслідок її агресивності та прагнення до захоплення нових територій, що спричинило реакцію світової спільноти, повалення диктаторського режиму та покращення становища курдів [9]. Іракський Курдистан на сучасному етапі став центром консолідації курдських сил. Однак при цьому зберігаються напружені відносини із центральним урядом Іраку та сусіднім Іраном, які не зацікавлені в курдській автономії [6].

На території Ірану курди не лише не мають подібних прав, більш того, вони зазнають постійного релігійного гноблення, адже Іран — ісламська держава шіїтського віросповідання, а курди є сунітами. В Ірані не визнається етнічне різноманіття та рівноправність усіх віросповідань. Обидва фактори негативно відображаються на становищі курдів, права яких постійно порушуються [10]. Іранська модель курдської політики зорієнтована на цілковите знищення збройного опору цього етносу. Саме Іран виступає головним ініціатором створення міжнародного механізму боротьби з курдським тероризмом, за якого територію Курдистану охороняли б армії чотирьох країн [3].

В Сирії кількість курдського населення найменша, проте тут курди теж протягом багатьох років зазнавали переслідувань та дискримінації, їхня мова була заборонена, а права порушувалися. Під час подій Арабської весни 2011 року курди захопили владу на північному-сході країни і, залишаючись нейтральними щодо сторін конфлікту, взяли на себе управлінські функції та вжили певних заходів для захисту своїх національних прав, зокрема, відновили навчання курдською мовою. При цьому, як стверджує член курдської партії «Демократичний союз» Ардар Халіль, курди вбачають вирішення свого питання у створенні автономії. Вони не збираються

забирати території інших країн на Близькому Сході, а лише прагнуть забезпечити курдському народу його права.

Звичайно, такий стан речей непокоїть Туреччину, яка вважає, що посилення національно-визвольного руху курдів у Сирії може спричинити активізацію дій курдської частини населення, спрямованих на досягнення незалежності курдського народу [10]. Саме в Туреччині склався найважчий стан для політичного та культурного розвитку курдів. Анкара тривалий час проводить агресивну політику щодо курдів, заперечуючи їх національну окремішність, придушуючи курдський рух. Робітнича партія Курдистану як провідна курдська партія Туреччини визнана на офіційному рівні, заборонена та визнана терористичною, а культурні потреби курдської меншини ігноруються [6]. Офіційний курс в курдському питанні заснований на концепції пантюркізму, який має на меті процес асиміляції курдів[4].

Як і в більшості конфліктів такого виду важливою причиною небажання держав надати незалежність бездержавним націям є економічний чинник. Територія, на яку претендують курди, є багатою на нафтові запаси, тому для усіх чотирьох держав (Туреччини, Іраку, Ірану і Сирії) втрата цих ресурсів є суттєвим недоліком ідеї незалежного Курдистану. Тим часом становище курдів, крім переслідувань, репресій, геноциду, культурного та релігійного гноблення, ускладнюється ще одним важливим фактором — існуванням небезпеки асиміляції[2].

Курдське питання ускладнюється рядом факторів, зокрема, великою кількістю зацікавлених сторін, що призводить до виникнення різних підходів до його врегулювання та використання з цією метою різних методів, які часто мають насильницький характер [10]. Якщо безпосередніми учасниками курдського питання є: Ірак, Іран, Сирія, Туреччина, то до непрямих учасників відносяться: США, Росія, Саудівська Аравія, Ісламська держава, ЄС [3].

Курди становлять світський і прозахідний рух і можуть відігравати роль буфера від іранської загрози, тероризму. Світські курдські регіони можуть стати стримуючим фактором поширення радикального ісламу, з одного боку, а з іншого — їх створення — це важливий етап перекроювання державних кордонів у регіоні, що корелюється з концепцією «Великого Близького Сходу», яку просувають політичні та академічні кола США. Незважаючи на те, що основний контингент американських військ був виведений з Іраку, Сполучені Штати зберегли міцні політичні позиції в його Курдистанському регіоні [6].

Користуючись готовністю США використати у боротьбі проти ненависних режимів Ісламської Республіки Іран, ХафезаАсада в Сирії та особливо Іраку Саддама Хусейна будь-які опозиційні сили, в тому числі національні рухи, курди змогли стати чи не головними американськими регіональними союзниками. Як наслідок, ідея створення незалежного Курдистану, що вже зараз де-факто існує в деінтегрованому за моделлю failedstate післявоєнному Іраку, стала частиною стратегічних інтересів США щодо «балканізації»

Близького Сходу та стимулювання внутрішнього розпаду здатних кинути виклик Вашингтону сильних регіональних лідерів [1]. Варто зазначити, що у взаємовідносинах США та Туреччини щодо Іраку існує відкрита політична проблема: Туреччина активно бореться з курдськими сепаратистами на кордоні з Іраком, в той момент, коли Співробітництва Саша саме з курдською частиною Іраку налагоджено найкращим способом, місцеве населення сприймає американських воєнних як визволителів [4].

В результаті аналізу цілей і інтересів учасників розвитку курдського питання, а також основоположних чинників, встановлено ймовірність трьох сценаріїв розвитку вирішення курдського питання: погіршення положення курдів, утворення єдиної держави і збереження положення на даному етапі [3].

Транскордонний характер проблеми та її інтернаціоналізація унеможливають врегулювання ані на умовах створення повноцінної держави та остаточного самовизначення курдів, ані ліквідації РКК та повної інтеграції усіх позаурядових структур під владою чотирьох країн. Причиною цього слугує надто великий дисонанс в їх урядовій політиці щодо курдів: якщо Ірак та Сирія пішли шляхом автономізації курдських регіонів, то Туреччина й Іран схиляються до зазначеного нами другого варіанту, тобто репресій та каральних операцій проти сепаратистських організацій аж до їх цілковитого знищення. Однак, враховуючи те, що Курдистан — це єдиний гірський регіон, на території якого міждержавні кордони завжди носили номінальний характер, наявність бодай однієї країни з лояльним щодо курдів ставленням автоматично перетворює її на основну базу курдського збройного опору та слугує прецедентом для регіонів сусідніх країн, де цей етнос має безправне становище. Тож, на нашу думку, поки не досягнуто координації курдської політики Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії, вирішити проблему неможливо [1]. Разом із тим на даний момент боротьба курдів націлена на самовизначення ареалів проживання у формі автономій. За сприятливих умов курди можуть розраховувати на створення чотирьох автономних регіонів. Однак у випадку Туреччини, Ірану позитивне розв'язання курдського питання потребуватиме значного послаблення цих держав. Сьогодні курдський рух концентрується на утриманні контролю над сирійським Курдистаном [4].

Таким чином, політична напруженість характерна для всіх ареалів етнічного Курдистану. Деякі регіони досі відчувають нестабільність, що може перерости у військові протистояння. Разом із тим на даний момент боротьба курдів націлена на самовизначення ареалів проживання у формі автономій. Перспектива вирішення курдського питання в кожному ареалі залежить від його стану, політичних умов у кожній країні.

Завдяки зовнішнім чинникам іракським курдам вдалося розробити найбільш привабливу модель врегулювання проблеми на засадах фактичної самостійності та ефективного державного управління. Щодо Сирії, то автономізація Курдистану та перетворення цього регіону на найстабільніший у країні мають внутрішню зумовленість, будучи інструментом Асада щодо залучення курдів

на свій бік у громадянській війні. Іран демонструє безкомпромісність позиції щодо цілковитого розгрому курдського опору, однак також використовує зовнішній чинник, намагаючись інтернаціоналізувати конфлікт співпрацею з Туреччиною в боротьбі з тероризмом. Найбільш багатовимірним є комплекс курдської проблематики в Туреччині, позаяк охоплює як внутрішні (політика Ердогана напередодні виборів), так і зовнішні (вимоги ЄС в переговорному процесі, ключове питання порядку денного турецько-американських відносин, а також необхідність врегулювання як крок на шляху до регіонального лідерства) чинники. У найближчому майбутньому ідея суверенізації «Великого Курдистану» навряд чи отримає реальне втілення, тоді як приклади Сирії та Туреччини демонструють, що іракська модель буде і надалі розглядатися як найбільш оптимальний варіант хай не вирішення проблеми, проте реалізації права курдського народу на самовизначення.

1. Борділовська О.А., Кухта В. В. Моделі врегулювання курдської проблеми: досвід чотирьох близькосхідних країн. *Гілея: науковий вісник. Сер. Політичні науки*. 2014. Вип. 86. С. 397–403.

2. Голуб В. Становище курдської меншини на території Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. *Наукові записки. Сер. Міжнародні відносини*. 2010. Вип. 2. С. 154 –164. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/622/1/14.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).

3. Заставний А.Р. Курдська проблема в міжнародних відносинах на Близькому Сході. *Економіка та митно-правові відносини. Сер. Правова система суспільства*. 2019. Вип. 9-10. С. 89 – 97. URL: <http://sciencehub.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/13.-%D0%92%D0%98%D0%9F%D0%A3%D0%A1%D0%9A-9-10-%D0%95%D0%9C%D0%9F%D0%92-%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%99-89-96-1.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).

4. Кудряшова Ю.С. Региональная безопасность Турции в контексте курдской проблемы. *Вестник МГИМО-Университета*. 2010. Вып. 1(10). С. 30–37.

5. Кулешова К.І. «Турецька модель» як інструмент зовнішньої політики США на великому Близькому Сході: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пол. наук: 23.00.04/ Нац. ун-т. «ОЮА». Одеса, 2015. 219 с.

6. Пашкевич М.С., Пашков В.О., Міщенко В.С. Курдське питання на Близькому Сході у ХХІ ст. *Регіональні студії*. 2020. Вип. 20. С. 173 –178. URL: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/20/30.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).

7. Сінкевич Є.Г., Попова С.М. Курдська проблема на рубежі ХХ – ХХІ ст. *Історичний архів*. 2009. Вип. 4. С. 98 –101.
8. Хадер Бхарі Абдула. Курдська проблема в міжнародних відносинах на Близькому та Середньому Сході в середині 70-х – 90-ті рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пол. наук : 23.00.04/ Київ. нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 197 с.
9. Червінка І. Курдська проблема в Туреччині та перспективи її врегулювання. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива: збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених*. 2013. Вип. 3. С. 43 – 46. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2311/> (дата звернення: 02.12.2022).
10. Червінка І. Перспективи врегулювання курдського питання в контексті інтеграції Туреччини до ЄС. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2013. Вип. 2(6). С. 122 – 126. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/220> (дата звернення: 02.02.2022).

References

1. Bordilovska O.A., Kukhta V. V. Modeli vrehuliuvannia kurdskoï problemy: dosvid chotyrokhy blyzkoskhidnykh krain. Hileia: naukovyi visnyk. Ser. Politychni nauky. 2014. Vyp. 86. S. 397–403.
2. Holub V. Stanovyshche kudskoï menshyny na terytorii Turechyyny, Iranu, Iraku ta Syrii naprykintsy KhKh – na pochatku KhKhI st. Naukovi zapysky. Ser. Mizhnarodni vidnosyny. 2010. Vyp. 2. S. 154 –164. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/622/1/14.pdf> (data zvernennia: 02.02.2022).
3. Zastavnyi A.R. Kurdska problema v mizhnarodnykh vidnosynakh na Blyzkomu Skhodi. *Ekonomika ta mytno-pravovi vidnosyny. Ser. Pravova systema suspilstva*. 2019. Vyp. 9-10. S. 89 – 97. URL: <http://sciencehub.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/13-%D0%92%D0%98%D0%9F%D0%A3%D0%A1%D0%9A-9-10-%D0%95%D0%9C%D0%9F%D0%92-%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%99-89-96-1.pdf> (data zvernennia: 02.02.2022).
4. Kudriashova Yu.S. Rehyonalnaia bezopasnost Turtsyy v kontekste kurdskoï problemy. *Vestnyk MНУМО-Unyversyteta*. 2010. Выр. 1(10). S. 30–37.

5. Kuleshova K.I. «Turetska model» yak instrument zovnishnoi polityky SShA na velykomu Blyzkomu Skhodi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. pol. nauk: 23.00.04/ Nats. un-t. «OIuA». Odesa, 2015. 219 s.

6. Pashkevych M.S., Pashkov V.O., Mishchenko V.S. Kurdske pytannia na Blyzkomu Skhodi u KhKhI st. Rehionalni studii. 2020. Vyp. 20. S. 173 –178. URL: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/20/30.pdf> (data zvernennia: 02.02.2022).

7. Sinkevych Ye.H., Popova S.M. Kurdska problema na rubezhi KhKh – KhKhI st. Istorychnyi arkhiv. 2009. Vyp. 4. S. 98 –101.

8. Khader Bkhari Abdula. Kurdska problema v mizhnarodnykh vidnosynakh na Blyzkomu ta Serednomu Skhodi v seredyni 70-kh – 90-ti rr.: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. pol. nauk : 23.00.04/ Kyiv. nats. un-t. im. T. Shevchenka. Kyiv, 2000. 197 s.

9. Chervinka I. Kurdska problema v Turechchyni ta perspektyvy yii vrehuliuvannia. Mizhnarodni vidnosyny i turyzm: suchasnist ta retrospektyva: zbirnyk materialiv Pershoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh. 2013. Vyp. 3. S. 43 – 46. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2311/> data zvernennia: 02.12.2022).

10. Chervinka I. Perspektyvy vrehuliuvannia kurdskeho pytannia v konteksti intehtratsii Turechchyny do YeS. Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury. 2013. Vyp. 2(6). S. 122 – 126. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/220> (data zvernennia: 02.02.2022).

Oksana Bodnar THE KURDISH PROBLEM IN INTERNATIONAL RELATIONS AND PROSPECTS FOR ITS SETTLEMENT

The article describes the historical aspects of Kurdish residence and the peculiarities of the formation of the Kurdish region. Considerable attention is paid to the Kurdish problem as a humanitarian catastrophe of a planetary scale. The issue of Kurdish issues in the structure of modern international relations in the region is considered. Factors complicating conflict resolution are analyzed. On the basis of the conducted scientific research, scenarios for solving the Kurdish issue were formed.

Key words: international relations, Kurdish problem, Kurdish movement, autonomy, national minority, Middle East, historical development, regional conflicts, international law.

УДК 316. 346.2:141.2

Христина Завадецька

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЖІНОК

Стаття присвячена аналізу причин появи нерівності між чоловіками та жінками. Досліджено поняття «гендерна рівність». Розглянуто питання щодо законодавчого закріплення механізму захисту прав жінок в Україні, проаналізовано основні документи, що регламентують захист прав жінок на міжнародному рівні.

Ключові слова: гендерна рівність, захист прав жінок в Україні, рівність, жінки, права жінок, гендерна дискримінація, нормативне закріплення прав жінок.

В останні десятиліття проблема гендерної рівності все ще залишається актуальною. Тема рівності між чоловіками та жінками обговорюється усюди. Конституція України гарантує рівні права усім без винятку. Право на особисту недоторканість і автономію, виборче право, право на труд та право на справедливу і рівну зарплату, право на освіту, сімейні, батьківські та релігійні права тощо. Проте, під впливом багатьох факторів, у нашій країні та по всьому світі жінки ще й досі стикаються з дискримінацією практично в усіх сферах життя.

Захист прав жінок й протидія гендерній дискримінації залишаються актуальними завданнями для сучасної України. Визнаними проблемами є: низька представленість жінок у владі (у парламенті — менше 12%, 46% у селищних і сільських радах, 28% — в обласних, у радах великих міст, обласних центрів – 15%, тільки 6% складають жінки на посадах міністрів і заступників міністрів), розрив у оплаті праці чоловіків і жінок за статистичними даними становить більше 20%, наявна гендерна сегрегація професійної зайнятості, поширеними є випадки сексизму в рекламі, образливих, таких, що базуються на патріархальній моделі суспільства, висловлювань щодо жінок від публічних осіб, у тому числі представників державної влади; традиційним залишається покладення переважно на жінок турботи про дітей та інших членів родини, які потребують сторонньої допомоги, виконання домашньої роботи. Ці та інші проблеми відображаються на рейтингах України у світових індексах гендерної рівності й прав людини [1].

Джерельна база дослідження. Серед українських науковців цю тему вивчали такі дослідники, як: Ю. Коломієць, С. Сергєєва, О. Жалдак, О. Уварова, В. Гришко, М. Буроменський. Ця тема потребує комплексного дослідження.

Мета статті — дослідити рівень забезпечення гендерної рівності в Україні та проаналізувати регулювання прав жінок на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу.

Розробка та упровадження універсальних стандартів щодо забезпечення гендерної рівності є сьогодні пріоритетним завданням у діяльності багатьох міжнародних організацій (зокрема, ООН, Рада Європи, Європейський Союз тощо).

Першим міжнародним актом, який чітко й однозначно закріпив принцип рівноправності чоловіків і жінок як необхідну умову соціального прогресу й поліпшення умов життя людства, є Статут ООН 1945 року.

Одним зі своїх завдань, відповідно до його положень, ООН проголосила утвердження віри «в основні права людини, гідність та цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок, рівність прав великих і малих націй», а також «ніяких обмежень відносно прав чоловіків і жінок брати участь у будь-якій якості та на рівних умовах в її (ООН) головних і допоміжних органах». Прийняття цієї норми є свідченням розуміння тогочасними лідерами держав-членів ООН неподільного зв'язку між прогресивним розвитком людства та забезпеченням рівноправності чоловіків і жінок.

Цілком обґрунтовано, що принцип гендерної рівності надалі було впроваджено й до інших міжнародних договорів ООН та спеціалізованих установ ООН з прав людини. Він міститься в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Міжнародному пакті про соціальні, економічні та культурні права 1966 р. та низці інших основоположних документів [2].

Нормативне закріплення ідеї рівноправності чоловіків і жінок супроводжувалося створенням інституційного механізму її втілення в міжнародно-правову практику. В Економічній і Соціальній Раді ООН (ЕКОСОП) 1946 року в складі Комісії з прав людини створено підкомісію зі становища жінок, а згодом їй надано статус Комісії. Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яку було ухвалено 1979 року, Україна ратифікувала 1980 року [9]. Її називають міжнародним біллем про права жінок. Країни, які ратифікували Конвенцію, зобов'язані вживати заходів для унеможливлення дискримінації, тобто будь-якого розрізнення, винятку або обмеження за ознакою статі, спрямованих на послаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього

сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі (ст. 1 Конвенції) [10].

Новий етап міжнародної діяльності з питань розвитку стандартів гендерної рівності розпочався з проведення четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок, яка пройшла в Пекіні з 4 по 15 вересня 1995 року. Це були найбільші збори представників урядів і неурядових організацій, на яких були присутні 17 тис. делегатів, включаючи представників з 189 країн. Пекінська Платформа дій підтвердила, що права жінок і дівчат є складовою та невід'ємною частиною загальних прав людини і запропонувала низку конкретних заходів із забезпечення дотримання цих прав. На конференції були прийняті фундаментальні історичні документи – Декларація і Платформа дій, в яких чітко викладена стратегічна програма утвердження гендерної рівності [3].

Одночасно Пекінська Платформа дій концептуально розглянула розширення прав і можливостей жінок у контексті забезпечення рівноправності між жінками і чоловіками, конкретизувала дії урядів і громадських структур щодо рівноправності, а також запровадила поняття гендерної рівності. У Платформі дій виокремлені 12 найважливіших напрямів діяльності стосовно стану жінок, а саме: жінки і злиденність; освіта і професійна підготовка жінок; жінки та охорона здоров'я; насильство щодо жінок; жінки і збройні конфлікти; жінки й економіка; участь жінок у роботі директивних органів і в процесі прийняття рішень; інституційні механізми покращення становища жінок; права жінок; жінки і засоби масової інформації; жінки і навколишнє середовище; дівчата – діти [4].

У 2011 році сталася значна подія, яка зробила істотний вплив на розвиток європейського та міжнародного права у сфері гендерної рівності. 11 травня 2011 року у Стамбулі, Туреччина, була прийнята Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, або Стамбульська конвенція (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention). Метою конвенції є попередження насильства, захист постраждалих та «покінчення з безкарністю злочинців» [9].

Започаткована у 2012 році Трансверсальна (наскрізна) програма гендерної рівності (Transversal Programme on Gender Equality) спрямована на забезпечення стандартів гендерної рівності, втілення їх державами-членами за допомогою різних заходів, включаючи стратегії досягнення гендерної рівності. Трансверсальна програма гендерної рівності передбачає, що всі керівні,

консультативні та моніторингові органи Ради Європи повинні підтримувати і сприяти досягненню стратегічних цілей Стратегії, зокрема заохочувати їх, брати ініціативу відповідно до мандата, враховуючи свій статус і ресурси.

Іншим ключовим документом у галузі сприяння розвитку гендерної рівності ЄС є Європейський консенсус з розвитку (The European Consensus on Development). Консенсус визначає загальні цінності, цілі, принципи та зобов'язання, які виконують Європейська Комісія та країни – члени ЄС у межах політики сприяння розвитку. Європейський консенсус з розвитку є спільною заявою країн-членів ЄС, Ради Європи, європейських парламентів і Європейської Комісії стосовно політики сприяння розвитку, що проводиться ЄС. Ця заява відображає прихильність принципам підвищення ефективності наданої допомоги та закликає до посилення її координації та гармонізації [5].

Отже, пріоритетним напрямом діяльності більшості міжнародних організацій (зокрема, ООН, Ради Європи, ЄС та інших) стало вироблення та впровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності. Результатом цієї роботи стала розробка потужної міжнародної правової бази з цього питання. Разом із тим в умовах реалізації широкомасштабної реформи державного управління важливим завданням є впровадження стандартів гендерної рівності у діяльність усіх органів державної влади. Важливим пріоритетом реалізації державної гендерної політики є також розвиток національного гендерного законодавства у сфері подолання дискримінації та домашнього насильства, а також у сфері безпеки та оборони.

1. Коломієць Ю. Права жінок як об'єкт міжнародного захисту. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історикоправові проблеми. 2019. С. 97-98.

2. Сергеева С. Міжнародно-правовий захист прав жінок: історія і сучасність. Правова система України й міжнародне право, порівняльне право / Часопис Київського університету права 2011/3. Київ, 2011. С. 284-286.

3. Антонюк Л. Нормативні засоби захисту прав жінок на міжнародному рівні. URL: <http://womeninaction.com.ua/normativni-zasobi-zahistu-pravzhinok-na-mizhnarodnomu-rivni>

4. Жалдак О. Жіночі права: минуле і сьогодення. URL: <https://slovamyzaprava.wordpress.com/2011/11/25/жіночі-права-минуле-ісьогодення/> (дата звернення 25.11.2021).

5. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/> (дата звернення: 19.03.2016).
6. Гришко В. Історичні передумови формування гендерної нерівності у суспільстві. Підприємництво, господарство і право. 2019. С. 141-144.
7. Буроменський М. В. Міжнародне право. Гендерна експертиза. К.: Логос, 2011. С. 40
8. Зайцева О. Захист прав жінок: чому міжнародні конвенції погано працюють. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zahist-prav-zhinok-chomu-mizhnarodni-konventsii-poganopratsyuyut-134063.html> (дата звернення: 18.02.2022).
9. Міжнародні документи у сфері забезпечення гендерної рівності та запобігання насильству щодо жінок, підписані та ратифіковані Україною. URL: <https://www.genderculturecentre.org/>
10. Що ми знаємо про захист прав жінок? URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/shcho-my-znayemo-pro-zakhystprav-zhinok/ (дата звернення 07.12.21).

References

1. Kolomiiets, Yu. (2019) Prava zhinok yak ob'ekt mizhnarodnoho zakhystu [Rights for women as object of international defence]. Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy. Pp. 97-98. [in Ukrainian].
2. Sierheieva S. (2011) Mizhnarodno-pravovyi zakhyst prav zhinok: istoriia i suchasnist . [International legal defense of rights for women : history and contemporaneity]. Pravova systema Ukrainy y mizhnarodne pravo, porivnialne pravo / Chasopys Kyivskoho universytetu prava 2011/3. Pp. 284-286. [in Ukrainian].
3. Antoniuk L. Normatyvni zasoby zakhystu prav zhinok na mizhnarodnomu rivni [Normative facilities of protection of rights for women at an international level]. URL: <http://womeninaction.com.ua/normativni-zasobi-zahistu-prav-zhinok-namizhnarodnomu-rivni>. [in Ukrainian].
4. Zhaldak O.(2011) Zhinochi prava: mynule i sohodennia. [Women rights: the past and present time]. URL: <https://slovamyzaprava.wordpress.com/2011/11/25/zhinochi-prava-minule-i-syohodennia/> [in Ukrainian].
5. Uvarova O.(2016) Prava zhinok i henderna rivnist v Ukraini. [Rights for women and gender equality in Ukraine]. URL: <https://helsinki.org.ua/pravazhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/> [in Ukrainian].

6. Hryshko V. (2019) Istorychni peredumovy formuvannia hendernoi nerivnosti u suspilstvi . [Historical preconditions of forming of gender inequality in society]. Pidpryiemnytstvo, gospodarstvo i pravo. [Entrepreneurship, economy, right]. Pp. 141-144. [in Ukrainian].
7. Buromenskyi M. (2011). Mizhnarodne pravo. [International law]. Henderna ekspertyza [Gender expertise]. P.40. [in Ukrainian].
8. Zaitseva O. (2017) Zakhyst prav zhinok: chomu mizhnarodni konventsii pohano pratsiuiut. [Protection of women`s rights: why international conventions work poorly]. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zahist-prav-zhinok-chomu-mizhnarodni-konventsii-poganopratsyuyut-134063.html>. [in Ukrainian].
9. Mizhnarodni dokumenty u sferi zabezpechennia hendernoi rivnosti ta zapobihannia nasyilstvu shchodo zhinok, pidpysani ta ratyfikovani Ukrainoiu. [International documents in the field of gender equality and prevention of violence against women]. URL: <https://www.genderculturecentre.org/> [in Ukrainian].
10. Shcho my znaємо pro zakhyst prav zhinok? (2019). [What do we know about the protection of women`s rights]. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/shcho-my-znayemo-pro-zakhystprav-zhinok/ . [in Ukrainian].

Khrystyna Zavadetska. INTERNATIONAL REGULATION OF WOMAN'S RIGHTS

The article is devoted to the analysis of the causes of inequality between men and women. The concept of «gender equality» was studied. The issue of legislative consolidation of the mechanism for the protection of women`s rights in Ukraine was considered, the main documents regulating the protection of women`s rights at the international level were analyzed.

Keywords: *gender equality, protection of women's rights in Ukraine, equality, women, women`s rights, gender discrimination, normative consolidation of women's rights.*

УДК 327.5(73)

Віталія Кречун

ВИВЕДЕННЯ ВІЙСЬК США З АФГАНІСТАНУ ПРИ ДЖ. БАЙДЕНІ: НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Виведення військ США з Афганістану при Дж. Байдені: наслідки та перспективи - наукова стаття присвячена дослідженню зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки щодо Афганістану під час президентства Джо Байдена. Президент США не робить вигляд, що Америка залишає стабільний і успішний Афганістан. Розмовляючи з пресою, Дж. Байден визнав, що «Талібан» зараз «найсильніший у військовому відношенні з 2001 року» - коли сили США і союзників прибули до Афганістану і вигнали уряд талібів з Кабула.

В адміністрації Дж. Байдена вбачали відхід практично неминучим, і просто шукали привід, щоб зробити цей крок, але з піднятою головою. І при цьому усвідомлювали те, що тим самим розпишуться у власному безсиллі, а престиж держави номер один у світі постраждає.

Ця стаття може розкрити лише частину всіх фундаментальних змін, що відбулися і можуть відбутися внаслідок виведення американських військ з Афганістану. Рішення Дж. Байдена щодо Афганістану показує, що можливості США обмежені і не мають чіткого бачення зовнішньої політики та сталого підходу з регіональних та глобальних питань. Адміністрація Д. Трампа не змогла формувати внутрішню та зовнішню політику через розбіжності між політичними елітами Вашингтона, і традиційний статус США почав губитися. Рішення президента Дж. Байдена також показує, що зовнішньополітичний напрямок все ще не сформований.

Ключові слова: *США, Афганістан, Джо Байден, зовнішня політика, виведення військ, Талібан.*

Дану проблематику досліджували такі зарубіжні науковці, як Е. Дж. Гірдер, Т. Ленсфорд, С. Такер, С. Джонс, С. Біддл, К. Мартен, Б. Рубін, Т. Барфілд, А. Рашид, С. Хадлі, Дж. Подест, Дж. Роуз, Дж. Тапперман, К. Кацман, російські науковці: Т. Рабуш, П. Лузін, А. Зуєв. Серед українських сходознавців, фахівців з Афганістану слід відзначити О. Захарченко, І. Коршуна, Б. Парахонського, С. Терешка, В. Шведа, О. Глазову, В. Зименкову, С. Чиркова.

Метою статті є дослідження наслідків та перспектив виведення військ США з Афганістану при Дж. Байдені.

Військова кампанія США в Афганістані виявилася найдовшою зарубіжною військовою операцією в їхній історії. Вона розпочалася у жовтні 2001 р. як реакція на скоєні теракти 11 вересня 2001 р. [22]. Підставою для введення військ США до Афганістану стала резолюція Ради Безпеки ООН.

На піку військової операції США (2010-2013 рр.) чисельність військового контингенту в Афганістані перевищувала 150 тис. осіб. Основні бойові частини США та НАТО були виведені з Афганістану у 2014 р. [4]. Операція обернулася для США величезними фінансовими витратами, загибеллю 2400 військовослужбовців та понад 38 тис. афганців [8].

В американських виданнях відкрито говорилося, що як у моральному, так і в соціально-політичному сенсі рух Талібан набирає сили, наркотрафік кратно збільшився, афганці як жили, так і продовжують жити у злиднях, щоправда, вбито У. бен Ладена, якого вони ж свого часу і випестили. Якщо продовжити цей невеселий список, то, незважаючи на величезні фінансові та матеріально-технічні вливання, афганські збройні сили навряд чи зможуть успішно захистити навіть самі себе, в їхніх лавах процвітає дезертирство, економічна допомога США обернулася нестримною корупцією, а героїнове виробництво в Афганістані досягло 80% від загальносвітового. Визнається, щоправда, наявність деяких поліпшень у сферах освіти та медичного обслуговування, але усе це дуже далеке від світових стандартів [8]. Невипадково тому таке видання, як The New York Times, вбачає в американському перебуванні в Афганістані повну безперспективність.

В адміністрації Дж. Байдена вбачали відхід практично неминучим, і просто шукали привід, щоб зробити цей крок, але з піднятою головою. І при цьому усвідомлювали те, що тим самим розпишуться у власному безсиллі, а престиж держави номер один у світі постраждає.

29 лютого 2020 р. у Досі (Катар) спецпредставник США З. Халілзад та повноважний представник руху талібів А. Г. Барадар у присутності генсека НАТО Й. Столтенберга підписали мирну угоду, відповідно до якої американці повинні залишити Афганістан протягом 14 місяців, а рух Талібан і уряд проведуть обмін полоненими. Здавалося б, ситуація зрушила з місця, але на практиці після цього заговорили про нові терміни.

Журнал The National Interest опублікував статтю під характерним заголовком «Що б Америка не робила, а Талібан контролюватиме Афганістан» [9], в якій за великим рахунком стверджується, що таліби, які вистояли в довгій

війні з відходом останнього американського солдата, отримують те, чого вони прагнули – країну у своє розпорядження.

На підтвердження цієї тези автор наводить такі дані: якщо в 2018 р. таліби контролювали 4% округів, то в 2020 р. вже 20%, тоді як частка територій, що контролюються кабульським урядом, знизилася за цей же час з 50% до 30%.

Взагалі, контроль за територіями в Афганістані – справа досить відносна: після відходу одних контролерів територія швидко займається іншими. А крім того, не можна забувати і про існування влади, якій, як би там не було, підпорядкована більша частина країни і яка не дуже задоволена, що американці ведуть переговори, оминаючи їх. До того ж, сам рух Талібан далеко не однорідний, крім нього на афганському полі діють й інші гравці, включаючи ту ж саму ІД (Ісламська Держава), у якої є власне бачення врегулювання. Але серед 20 найвпливовіших угруповань є й такі, кому війна вигідна. І, нарешті, багато афганців не хочуть втратити досягнень республіки, не приймають ісламський емірат, що нав'язується талібами, асоціюється з мракобіссям, численними заборонами і публічними стратами [10].

В Афганістані є сили, які зовсім не бажали б відходу американських військових і для яких вони є свого роду стабілізаційним фактором і свого роду гарантом від різкої зміни ситуації. Іноді взагалі складається враження, що в Афганістані багато тих, хто пристосувався до ситуації, навчився вичавлювати з неї бажане і, природно, не зацікавлений у глибинних змінах. Та й самому американському керівництву не гріє душу думка, що в країні запанують ті, проти кого вони боролися всі ці роки. І, нарешті, у Вашингтоні не можуть бути впевнені, що таліби оцінять їхню жертву, і після відходу останнього американського солдата Афганістан не стане такою ж антиамериканською країною, як сусідній із ним Іран. Усвідомлення реальності дається складно.

Проте 14 квітня 2021 р. новий президент США Дж. Байден заявив, що почне виведення американських військ з Афганістану 1 травня і закінчить його до 20-ї річниці подій 11 вересня 2001 р., тобто навіть раніше за намічений термін. За його совами, за минулі 20 років США досягли всіх поставлених цілей в Афганістані. Однак поставлені цілі були виконані скоріше на словах [16].

«Ми не можемо продовжувати розширювати чи збільшувати нашу військову присутність в Афганістані, сподіваючись створити ідеальні умови для виведення військ і чекаючи іншого результату, – сказав американський президент. – Зараз я вже четвертий президент Сполучених Штатів, який керує

присутністю американських військ в Афганістані – два республіканці, два демократи, і я не передам цю відповідальність п'ятому» [19].

Ця його заява одразу була розкритикована з боку опонентів різного рівня. «Байден проігнорував попередження своїх радників, що відхід може спровокувати відродження тих терористичних загроз, через які ми відправили на бій сотні тисяч солдатів за останні 20 років», – писала The New York Times [20].

Відтепер будь-які напади на американських військових після 1 травня будуть на совісті Дж. Байдена, він погано виглядатиме у будь-якому випадку: якщо американські військові йдуть під салют автоматних черг талібів, або якщо їм знову доведеться повернутися після 11 вересня.

За даними Центрального командування ЗС США, війська США у липні 2021 р. було виведено більш ніж на 95%. Залишки американських військ були виведені до 31 серпня 2021 р. [3]. Армія США, покидаючи Афганістан, залишила талібам тисячі одиниць новітньої техніки та озброєнь: гелікоптери «Чорний яструб», штурмовики Embraer Super Tucano та інші літаки, протитанкові ракетні комплекси «Джавелін» та ін.

Операцію США щодо введення військ до Афганістану багато експертів вважають провальною, вона виявилася найбільш затяжною і витратною війною для них. Багато політологів сходяться на думці, що присутність США в Афганістані не принесла користі ні населенню країни, ні глобальній безпеці [16]. Підсумки 20-річної афганської кампанії США такі: понад 2 тис. загиблих американських військовослужбовців; десятки тисяч поранених; близько 2 трлн. дол. склали витрати США на цю операцію.

На думку генерального інспектора уряду США з питань реконструкції в Афганістані, однією з причин невдач операції в Афганістані стала зайва переконаність тогочасного уряду в тому, що США зможуть перетворити країну, яка в 2001 р. перебувала в стані розрухи, в країну з сильним центральним урядом [28]. Але США не врахували складну соціальну обстановку в країні та давнє етнічне суперництво в афганському суспільстві, що призвело до конфліктів та територіальних розбіжностей [29].

Політика США та їхніх союзників по НАТО в Афганістані зазнала невдач з наступних причин: по-перше, за словами Дж. Байдена, війська США увійшли до Афганістану не для того, щоб створити державний устрій, що розходиться з попередніми висловлюваннями та обіцянками колишніх лідерів США.

По-друге, після 2001 р. було прийнято неправильну стратегію щодо політичного устрою Афганістану. США протягом 20 років намагалися

«цивілізувати» населення Афганістану, а по суті – впроваджувати свої норми та стандарти життя, зокрема політичної організації суспільства [4]. США мали виходити з історії, культури, філософії населення Афганістану, з повагою підходити до їхніх традицій. Спроба нав'язати чужі норми ззовні, ігнорування чинників, зокрема історичних, не дозволили США досягти поставленої мети.

Багаторічна присутність військ США не давала Афганістану повноцінно розвиватися в політичному, економічному та соціокультурному напрямках, спричинила багаторічну затяжну кризу і перетворила Афганістан на об'єкт глобального протистояння [17; 18].

Протягом двох останніх десятиліть американці вичадили з Афганістану все, включаючи надвисокі прибутки від трафіку заборонених речовин. За підрахунками аналітиків, США могли заробити на афганському наркотрафіку близько 2 трлн. дол. [13]. Поспішне виведення американських військ лише підкреслює той факт, що країна зараз повністю вичавлена, тому залишатися США там більше немає сенсу. А збереження уявного миру в країні за відсутності явної вигоди, не входить у стратегію США у цьому регіоні [13].

Після виведення американського контингенту події в Афганістані почали швидко розвиватися. І якщо ще у липні 2021 р. світовою спільнотою розглядалися можливі варіанти розвитку подій в Афганістані [24; 25]:

1. Збереження позицій Уряду Афганістану;
2. Активна експансія талібів та захоплення більшості територій та провінцій Афганістану;
3. Мирна угода між офіційним Урядом Афганістану та талібами.

То вже з початку серпня 2021 р. стало зрозуміло, що перемога буде на боці руху Талібан, який активізував наступи на великі міста Афганістану та 15 серпня 2021 р. захопив владу в Кабулі, і таким чином завершив війну. Президент Афганістану А. Гані в цей же день залишив Афганістан [26].

Причинами падіння Уряду Афганістану стала неефективність його діяльності, вона не могла впливати на місцевих племінних ханів і польових командирів, у країні тримався крихкий баланс інтересів основних етнічних груп, на основі, по суті, двовладдя: Президент - Прем'єр-міністр. Президента Афганістану підтримувало населення пуштунських регіонів, а Прем'єр-міністра – етнічні меншини – таджики, узбеки та хазарейці. У країні назріла очевидна криза політичної системи, сучасна політична система Афганістану вимагала термінової кардинальної трансформації.

У липні – на початку серпня 2021 р. під контролем Уряду залишалося лише близько 20% територій Афганістану: у нього були сильні позиції лише у столиці та деяких провінційних центрах [23].

Влада Афганістану поклала на адміністрацію Дж. Байдена відповідальність за стрімке погіршення ситуації на тлі наступу руху Талібан. На думку Президента Афганістану А. Гані, Афганістану був нав'язаний «імпортований» мирний процес, який сприяв посиленню та узаконенню позицій талібів замість примирення сторін конфлікту [5; 15].

Режим президента А. Гані насправді виявився класичним азійським корумпованим режимом, а факт його втечі з Кабула був дуже показовим. Афганці пережили ще одне розчарування цього разу у своєму Уряді.

Причинами перемоги талібів стало те, що в Афганістані постійно відбувалося протистояння урядових сил із талібами, які взяли під контроль значні території у сільських районах Афганістану та активно наступали на великі міста країни на тлі виведення американських військ із країни [13; 23].

Коли в травні 2021 р. країни НАТО на чолі зі США розпочали виведення військ, таліби почали активну масштабну експансію і взяли під контроль найбільшу кількість територій за останні 20 років – понад 50% країни, а частковий їх вплив поширювався ще на 30%. Практично всі прикордонні переходи та ключові ділянки трас перебували під їх контролем [14].

Після виведення військ США та НАТО таліби посилили наступальні дії у великих містах Афганістану. Їхньою метою стало захоплення столиць провінцій Афганістану, хоча раніше вони задовольнялися контролем сільських районів та захопленням повітів [23].

Далі вирішувалося питання щодо механізму управління державою Афганістан: яким буде «новий режим талібів» для Афганістану, і в чому будуть відмінності між «новим режимом талібів» серпня 2021 р. та «режимом талібів» 25-річної давності. Зараз у талібів під контролем більше території, ніж попереднього разу. У той період вони також захопили майже весь Афганістан, виняток склали кілька північних провінцій, які контролювало антиталібське об'єднання «Північний альянс» [27]. Крім цього, тепер талібам від США дісталася працююча інфраструктура, а в попередній період майже всю інфраструктуру було знищено [11].

Але найголовніше, що відрізняє «новий» Талібан від старого, – це прагнення руху до міжнародної легітимності, якої Талібан ніколи не мав. Таліби вже провели переговори з Китаєм та Росією [26].

Представники руху Талібан запевняють світову спільноту, що вони відрізняються від тих, хто захопив владу в Афганістані в 1996 р. і протягом 5 років будував жорстку релігійну диктатуру в країні до вигнання їх військовими силами США та НАТО у 2001 р. [12].

Афганістан сьогодні відрізняється від Афганістану, який був під владою талібів у 1996-2001 рр., у тому числі щодо прав жінок [27].

З приходом до влади рух «Талібан» офіційно озвучив такі напрями своєї нової політики [26]:

- свобода та незалежність для кожної нації;
- заборона використовувати територію Афганістану для атак інших країн, зокрема сусідніх держав;
- захист прав жінок (у тому числі на здобуття освіти), але в рамках ісламу;
- помилювання тих, хто працював на колишній режим Уряду чи іноземних країн;
- незалежність приватних ЗМІ, але вони «не повинні працювати проти національних цінностей»;
- продовження взаємодії з іншими країнами;
- гарантія безпеки іноземним громадянам в Афганістані;
- використання природних ресурсів для «відновлення та процвітання» країни;
- припинення виробництва наркотиків.

На особливу увагу заслуговує такий напрямок політики, як роль і права жінок в афганському суспільстві. Права афганських жінок – одна з головних причин, чому світова спільнота стурбована захопленням влади талібами в Афганістані [21; 27]. У період правління талібів у 1996-2001 рр. жінки Афганістану виявилися однією з найуразливіших груп. Їх життя під час режиму талібів зазнавало жорстокого придушення: жінкам не можна було навчатися в школах та університетах, працювати, виходити з дому без супроводу чоловіка чи родича чоловічої статі, всі частини тіла жінки, особливо обличчя, мали бути закриті. Жінок, які порушували правила, публічно карали, іноді страчували, обвинувачених у подружній невірності забивали камінням [11].

Тепер жінки, за обіцянками представників талібів, зможуть здобувати освіту аж до університетського рівня, працювати в медичних та освітніх закладах, брати участь у діяльності майбутнього уряду. Все це вони можуть робити не тільки в одязі, що закриває все обличчя, у тому числі очі (бурка), а й у звичайному хіджабі [26].

Проте, заяви ісламістів про повагу до прав жінок разюче відрізняються від того, що відбувається в реальності: з країни надходять повідомлення про переслідування жінок [21]. Так, є вже випадки вбивств жінок бойовиками за відмову вдягнути паранджу. Тому, щоб не привертати непотрібної уваги, багато жінок з метою безпеки і зараз носять бурки. В Афганістані спостерігається підвищений попит на цей одяг та зростання цін. Також жінкам у деяких районах вже заборонено виходити на роботу та залишати будинок без супроводу родичів-чоловіків. Жінки майже повністю зникли з вулиць Кабула, а ті жінки, які змушені виходити з дому надвір, виходять у традиційній паранджі [21]. І за прогнозами, таліби змушуватимуть громадян жити за законами шаріату, а це автоматично означає життя та політику без участі жінок.

Загалом населення Афганістану дуже боїться Талібану, афганці готуються до найгіршого. Не тільки тому, що багато хто пам'ятає їхнє правління з 1996 по 2001 рр., а й тому, що таліби неодноразово показували, що здатні на дику, показну жорстокість, особливо стосовно жінок [27].

З приходом до влади талібів населення Афганістану, особливо те, що застало період їхнього правління 1996-2001 рр., з жахом чекає, що буде далі: в аеропорту Кабула панував хаос і тисячі людей сподівались якнайшвидше залишити країну, біля наземних кордонів Афганістану з іншими країнами збираються біженці.

За минулий час таліби навчилися правил гри і поки що публічно обіцяють дотримуватися прав людини і оголосили загальну амністію для всіх держслужбовців та політиків. Але водночас таліби змушуватимуть громадян жити за законами шаріату і це автоматично означає життя та політику без участі жінок та представників інших релігій (навіть мусульман-шиїтів). Під забороною може бути музика, кіно, телебачення, будь-які види мистецтва, інтернет. Може не бути прогресу у сфері економіки та суспільного життя і т.д. Також залишається загроза тероризму та ісламського радикалізму та екстремізму у регіоні.

Питання, чи зможуть «нові таліби» зміцнитися в країні, багато в чому залежить від того, як вони поведуть себе. Але складається враження, що вони засвоїли уроки першого етапу при владі, намагаючись виглядати поміркованими в очах світової спільноти. Вони зрозуміли, що без розвитку країни успіху не досягти, а без міжнародної допомоги тут не обійтися.

Але поки що в «поміркованість» талібів віриться важко – у такому разі їм доведеться відмовитися від багатьох важливих складових їхньої ідеології. Тому правдивість їхніх запевнень покаже лише час. І успіх чи неуспіх «нового

режиму талібів» багато в чому визначить популярність альтернативної системи ісламістських цінностей у всьому світі [16].

Отже, новина про те, що уряд США виводить свої війська із регіону, прискорила регіональні геополітичні процеси. Військові дії, які були розпочаті проти боротьби з тероризмом та формування системи державного управління, заснованої на демократичних цінностях, залишають після себе нестабільну політичну систему, «псевдодержавну організацію», в якій повним ходом триває боротьба за владу.

США та їхні союзники, які розпочали військові дії проти талібів 20 років тому, наразі ведуть з ними переговори. Коли Дж. Байден прийшов до влади, він пообіцяв відновити «традиційний» статус США у міжнародних відносинах та проводити передбачувану зовнішню політику. Однак поспішний відхід США з афганської території показав справжню природу їхніх «передбачуваних» дій. Під час президентства Б. Обама ми стали свідками жорсткої позиції Вашингтона щодо афганської політики (виведення військ). Проте принципових змін у політиці США в Афганістані ми не спостерігали.

«Непередбачена» перемога талібів змусила західні країни глибоко замислитись і продемонструвала рівень їхньої військово-політичної «співпраці» зі США. Той факт, що західні країни, які розпочали евакуацію своїх дипломатичних представництв після одностороннього рішення США, діяли лише у власних інтересах, свідчить про послаблення елементів співробітництва та консенсусу між ними. Відсутність єдиного політичного підходу ЄС щодо Афганістану є ознакою кінця колись бажаної системи інтеграції. Навіть Німеччина, яка співчутливо ставиться до біженців, також змушена переглянути свою позицію з цього питання.

Президент Дж. Байден не обговорював рішення про виведення військ з Афганістану із союзниками НАТО, а також із представниками свого уряду. Зокрема, незважаючи на рекомендації держсекретаря США Е. Блінкіна та міністра оборони Л. Остіна, було ухвалено політичне рішення про виведення американських військ з Афганістану [1].

Щодо суспільно-політичної ситуації в Афганістані, то держава не виконує своїх функцій як громадська організація. Страх, безробіття, голод та невпевненість у завтрашньому дні змушують населення шукати політичного притулку та рятуватися втечею. За даними Програми розвитку ООН (ПРООН), рівень бідності в Афганістані сьогодні становить 70% і зросте до 97% до середини 2022 р. [2].

У свою чергу таліби почали захоплювати владу, сформувавши тимчасовий уряд. Після формування нового уряду вони почали давати «мирні» обіцянки міжнародній спільноті. Приклади включають регіональну безпеку, права людини та питання управління державою. Проте невдовзі після зміцнення своїх політичних позицій таліби почали вводити низку обмежень. Є низка питань, пов'язаних із правами жінок, діяльністю інститутів громадянського суспільства, координацією діяльності державних органів.

Поки очолювана США коаліція західних країн не визначила свій підхід, держави Центральної та Південної Азії налагоджують тісніші зв'язки з рухом Талібан. Зокрема, останніми роками в Республіці Узбекистан проводиться планомірна робота з формування прагматичних відносин з Афганістаном. Особлива увага приділяється доступу до портів Південної Азії через Афганістан, скорочення логістичних витрат та зміцнення економічної та політичної співпраці. Уряд Узбекистану був однією з перших країн, які надали «кредит довіри» Талібам. В Узбекистані, вільному від військово-політичних інтеграційних структур, є можливість маневрування для забезпечення національної безпеки та проведення прагматичної зовнішньої політики. Визнання офіційним Ташкентом талібів як політичної сили в Афганістані та його діалог на високому рівні демонструють його політичну далекоглядність, аналіз геополітичних процесів та стратегічний підхід. Афганські офіційні особи виявили добру волю у відповідь на дружнє ставлення Ташкента. Ми маємо визнати, що таліби неодноразово заявляли про свою підтримку непорушності суверенітету сусідніх країн та миру у регіоні. Ці обіцянки талібів змушують західні країни переглянути своє ставлення до них, навіть якщо вони не заслужили їхньої довіри.

США зосередили свою увагу на виведенні своїх військ з Афганістану і не переймалися соціально-політичними наслідками. Як завжди, вони діють безвідповідально, в односторонньому порядку та в національних інтересах. США, які не змогли забезпечити військово-політичну присутність у Центральній Азії, попросили їх «тимчасово» розмістити біженців у себе та отримали відмову.

Насправді рішення США щодо Афганістану не є несподіванкою. Несподіваним виявився лише механізм його реалізації. Пряма участь США у швидкому поваленні Кабула талібами має вирішальне значення. Іншими словами, Сполученим Штатам не завадять вивести свої війська, в обмін Талібану буде «дозволено» захопити контроль над Афганістаном. Крім того, буде викинуто сучасну зброю на суму близько 85 мільярдів доларів [6]. Це

може призвести до військово-політичного дисбалансу, проблем безпеки та соціальної напруги в регіоні. Якщо зброя, яку отримав Талібан, потрапить у професійні руки, це дозволить їм перевершити багато країн за військовим потенціалом. І навпаки, вона може стати небезпечною зброєю в руках груп із недостатнім військово-політичним досвідом.

Сьогодні в міжнародному співтоваристві стоїть гостра дилема щодо Афганістану. З одного боку, це боротьба з міжнародним тероризмом, з іншого боку – питання визнання тимчасового уряду талібів. Хоча західний альянс, який очолює США, скептично ставиться до політичних обіцянок талібів, на них лежить велика відповідальність за погіршення ситуації. Критичний та спостережливий характер Заходу є штучною перешкодою на шляху формування нового афганського уряду. Однак саме Захід має бути безпосереднім учасником допомоги Талібану у вирішенні його проблеми політичної легітимності.

Є низка питань, які необхідно вирішити під час формування інклюзивного уряду в Афганістані. Сьогодні не всі політичні сили в Афганістані представлені у тимчасовому уряді. Проте афганські офіційні особи заявляють, що є відкритими для діалогу. У той же час, незважаючи на позитивні дії та обіцянки талібів, військово-політична, соціально-економічна ситуація в країні залишається напруженою. Зокрема, з урахуванням відновлення потоку радикальних угруповань з Близького Сходу до Афганістану на порядку денному постає питання національної безпеки в Центральній Азії. Їхнє повернення вимагає негайних дій не тільки в їхніх власних країнах, а й у всьому регіоні. Загальна кількість бойовиків, що залишають Середню Азію до Сирії та Іраку, перевищує 5000 осіб. По країнах Казахстан – понад 500 осіб (11,90%), Киргизстан – понад 500 осіб (11,90%), Таджикистан – 1300 осіб (30,95%), Туркменістан – більше. 400 осіб (9,52%), в Узбекистані – понад 1500 осіб (35,71%) [7]. Бойовики з Центральної Азії разом із вихідцями з Північного Кавказу та китайськими уйгурами воювали на Близькому Сході з ІДІЛ. Це безпосередньо загрожує національній безпеці Центральної Азії.

Зважаючи на те, що не всі країни встановили конструктивні відносини з рухом Талібан, буде складно передбачити подальші кроки сторін. Хоча політика Узбекистану щодо Афганістану прагматична, для продовження наміченої роботи потрібна політична воля талібів. Політична воля залежить від рівня політичної наступності. Сьогодні, враховуючи, що Талібан повністю захопив владу, слід підходити з обережністю до різноманітних порожніх обіцянок. Держави Центральної Азії повинні зосередитися на всіх політичних

силах країни, а не на односторонньому підході до Талібану. Талібан намагається позиціонувати себе як військово-політичний рух, але насправді у них недостатньо досвіду у формуванні системи управління та налагодженні відносин із зовнішнім світом. У той же час, слід наголосити, що релігійно-політичні погляди руху Талібан відрізняються від радикальних рухів, таких як ІДІЛ. Хоча таліби заявили, що не мають наміру розширювати зовнішню експансію, кардинальні рішення можуть бути ухвалені під впливом складної соціально-політичної ситуації в країні. Щоб протистояти афганській загрозі, державам Центральної Азії необхідно розробити взаємоузгоджений підхід та план дій. Досягти індивідуального результату у геополітичному просторі, де суперечать інтереси великих держав, буде складно. Тому необхідно проводити прагматичну зовнішню політику, яка враховує національні та державні інтереси кожних сторін.

Таким чином, основна причина провалу місії США та їхніх союзників по НАТО в Афганістані в тому, що після 2001 р. була прийнята неправильна стратегія щодо політичного устрою Афганістану: США протягом 20 років намагалися впроваджувати свої норми та стандарти життя, у тому числі політичної організації суспільства. У той час як США повинні були виходити з історії, культури, філософії населення Афганістану, з повагою підходити до їх традицій. Спроба нав'язати чужі норми ззовні, ігнорування факторів, у тому числі історичних, не дозволили США досягти поставленої мети, тому «вичавивши з країни все, що можна», військовий контингент спішно покинув територію країни, тим самим дозволивши талібам через незначний час повністю захопити владу в Афганістані. Ключове питання, яке хвилює зараз все світове співтовариство, яким буде «новий режим талібів» для Афганістану, у чому будуть відмінності між «новим режимом талібів» серпня 2021 р. та «режимом талібів» 25-річної давності. З приходом до влади таліби офіційно озвучили напрями своєї нової політики, які звучать швидше оптимістично, хоча в «поміркованість» талібів віриться важко – їм доведеться відмовитися від багатьох важливих складових їхньої ідеології, тому правдивість їхніх запевнень покаже лише час.

1. ТАСС, WSJ: глава Пентагона выступал против вывода войск США из Афганистана, веб-сайт. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/11179803>

2. Афганский узел. Как американцы «вышли из игры», веб-сайт. URL: <https://baltnews.lt/>

3. Боевики расширяют масштаб наступательных операций, веб-сайт. URL: <https://www.ng.ru/>
4. ВЕДОМОСТИ. Конгрессмен сообщил о захвате «Талибаном» оружия США в Афганистане на \$85 млрд, веб-сайт. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2021/08/27/884139-the-telegraph-soobschila-o-zahvate-talibanom-oruzhiya-ssha-v-afganistane-na-85-mlrd>
5. Доповідь The Soufan Center, веб-сайт. URL: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>
6. Almkhatar S., Nordland R. What Did the U.S. Get for \$2 Trillion in Afghanistan? // веб-сайт. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/12/09/world/middleeast/afghanistan-war-cost.html>
7. Şenk M. Whether America Stays or Goes, the Taliban Will Control Afghanistan // веб-сайт. URL: <https://nationalinterest.org/blog/skeptics/whether-america-stays-or-goes-taliban-will-control-afghanistan-182165>
8. Достался ли Афганистан талибам? Что ждет страну после ухода американцев? веб-сайт. URL: <https://tass.ru/>
9. Как выглядит Афганистан под властью талибов. веб-сайт. URL: <https://meduza.io>
10. Как талибы стараются загнать Афганистан к счастью «железной рукой». веб-сайт. URL: <https://tass.ru/>
11. Лавров, А.Ю. «Ислам и религиозно-политические организации в Афганистане на современном этапе» // Ближний Восток и современность. 2008. №35.
12. Мирзоев, С.Т. «Афганистан: вызовы и угрозы. Душанбе»: Ирфон, 2017.
13. Biden announces withdrawal of all U.S. troops from Afghanistan by 9/11 // веб-сайт. URL: <https://www.cbsnews.com/news/biden-afghanistan-troop-withdrawal-live-stream-2021-04-14/>
14. Свободные афганские женщины. Что их ждет под властью талибов? веб-сайт. URL: <https://tass.ru/>
15. Степанова, Е.А. «Афганистан: перспективы политического урегулирования // Пути к миру и безопасности». 2012. Выпуск 1(42).
16. Талибы в Афганистане взяли за крупные города. веб-сайт. URL: <https://www.pravda.ru/>

17. Эксперт считает, что причиной неудач США в Афганистане стали высокомерие и лживость. веб-сайт. URL: <https://tass.ru/>

References

1. TASS, WSJ: hlava Pentagona vystupal protiv vyvoda voisk SShA iz Afganistana, veb-sait. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/11179803>
2. Afganskiy uzел. Как amerikantsy «vyshli iz ihry», veb-sait. URL: <https://baltnews.lt/>
3. Boveyky rasshyriaiut masshtab nastupatelnykh operatsyi, veb-sait. URL: <https://www.ng.ru/>
4. VEDOMOSTY. Konhressmen soobshchyl o zakhvate «Talybanom» oruzhyia SShA v Afhanystane na \$85 mlrd, veb-sait. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2021/08/27/884139-the-telegraph-soobschila-o-zahvate-talibanom-oruzhiya-ssha-v-afganistane-na-85-mlrd>
5. Dopovid The Soufan Center, veb-sait. URL: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>
6. Almukhtar S., Nordland R. What Did the U.S. Get for \$2 Trillion in Afghanistan? // veb-sait. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/12/09/world/middleeast/afghanistan-war-cost.html>
7. Šenk M. Whether America Stays or Goes, the Taliban Will Control Afghanistan // веб-сайт. URL: <https://nationalinterest.org/blog/skeptics/whether-america-stays-or-goes-taliban-will-control-afghanistan-182165>
8. Dostalsia ly Afghanistan talibam? Chto zhdet stranu posle ukhoda amerykantsev? veb-sait. URL: <https://tass.ru/>
9. Как viglyadit Afghanistan pod vlastiu talibov. veb-sait. URL: <https://meduza.io>
10. Как taliby staraiutsia zahnat Afghanistan k schastiu «zheleznoi rukoi». veb-sait. URL: <https://tass.ru/>
11. Lavrov, A.Iu. «Islam i religiozno-politicheskie organizatsii v Afganistane na sovremennom etape» // Blizhniy Vostok i sovremennost. 2008. №35.
12. Mirzoev, S.T. «Afghanistan: vyzovy i ugrozy. Dushanbe»: Irfon, 2017.
13. Biden announces withdrawal of all U.S. troops from Afghanistan by 9/11 // veb-sait. URL: <https://www.cbsnews.com/news/biden-afghanistan-troop-withdrawal-live-stream-2021-04-14/>

14. Svobodnye afganskie zhenshchiny. Chto ih zhdet pod vlastyu talibov? veb-sait. URL: <https://tass.ru/>

15. Stepanova, E.A. «Afganistan: perspektiy politicheskoho urehulirovaniya // Puti k miru i bezopasnosti». 2012. Vypusk 1(42).

16. Taliby v Afganistane vzyalis za krupnie goroda. veb-sait. URL: <https://www.pravda.ru/>

17. Ekspert schitaet, chto prichinoi neudach SShA v Afganistane stali vysokomerie i lzhyvost. veb-sait. URL: <https://tass.ru/>

Vitaliia Krechun. WITHDRAWAL OF US TROOPS FROM AFGHANISTAN UNDER JOE BIDEN: CONSEQUENCES AND PROSPECTS

The withdrawal of US troops from Afghanistan under J. Biden: consequences and prospects - a scientific article devoted to the study of the foreign policy of the United States of America in relation to Afghanistan during the presidency of Joe Biden. The US president does not pretend that America is leaving a stable and successful Afghanistan. Speaking to the press, J. Biden admitted that the Taliban is now "the strongest militarily since 2001" - when US and allied forces arrived in Afghanistan and expelled the Taliban government from Kabul.

In J. Biden's administration, the departure was seen as almost inevitable, and they were simply looking for an excuse to take this step, but with their heads held high. And at the same time, they were aware that by doing so they would sign their own powerlessness, and the prestige of the number one state in the world would suffer.

This article can reveal only a part of all the fundamental changes that have occurred and may occur as a result of the withdrawal of American troops from Afghanistan. J. Biden's decision regarding Afghanistan shows that the USA has limited capabilities and it does not have a clear vision of foreign policy and a sustainable approach to regional and global issues. The administration of D. Trump was unable to shape domestic and foreign policy due to disagreements between the political elites of Washington, and the traditional status of the USA began to disappear. The decision of President J. Biden also shows that the foreign policy direction is still not formed.

Key words: USA, Afghanistan, Joe Biden, foreign policy, troop withdrawal, Taliban.

УДК 327 (4-11)

Олег Криль

ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА ЄВРОПА: ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В РЕГІОНІ

В статті розглянуто поняття «Центрально-Східної Європи», його змістове та кількісне наповнення. Акцентовано увагу на політичних перетвореннях в низці країн регіону в умовах існування біполярної системи міжнародних відносин та після розвалу СРСР. Простежено роль Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу для здійснення демократичного переходу, а також формування стабільності в регіоні за рахунок тісної співпраці, яка б гарантувала стійкість до деструктивної та руйнівної політики сильних регіональних акторів, зокрема Росії.

Ключові слова: Центрально-Східна Європа, Європейський Союз, Сполучені Штати Америки, демократизація, інтеграція.

Регіон Центрально-Східної Європи географічно розташований між полюсами сил, які завжди прагнули впливати на процеси, що відбуваються в країнах, які є його складовими частинами. Після розпаду Радянського Союзу зовнішньополітичні вектори більшості країн регіону, після певної турбулентності та роздумів політичних кіл, було повернуто на Захід. Налагодилися тісні контакти із західними країнами та почався процес інтеграції в європейські та євроатлантичні структури, що безумовно стало чинником його майбутньої стабільності та сталого розвитку.

Серед науковців, які займалися дослідженням цієї теми слід виділити таких авторів як Т. Чинчевська-Хеннель, Р. Стобецькі, А. Чарноцкі, Е. Знамеровска-Ракк, Я. Войніцкі, Т. Мареш, В. Балюк, М. Бжостек, А. Брик. Їхні напрацювання були використані під час написання цієї статті та склали основу її джерельної бази.

Метою статті є розгляд поняття «Центрально-Східна Європа», його різних конфігурацій, а також політичних перетворень, які притаманні для країн регіону.

Передусім слід зазначити, що термін «Центральна Європа» / «Центральна та Східна Європа» не має онтологічної стабільності, як багато інших, що

використовуються в публічному дискурсі. Він народився з потреби знайти місце для цього регіону в західній культурі, яка сприймається як своєрідна цивілізаційна модель [8, с. 3]. Це уявний конструкт складниками якого є різні визначення та інтерпретації історії регіону з посиланням на різні, часто взаємовиключні аргументи. Тому, на думку професора Рафава Стобецького, неможливо створити єдине, загально визнане його визначення [8, с. 3–4].

Терміни «Центральна Європа» та «Центрально-Східна Європа» сьогодні замінюють поняття «Східна Європа», яке донедавна вживалося для позначення країн, що лежать між Німеччиною та Росією. У системі міжнародних відносин, що існувала до кінця 1980-х років та характеризувалася суперництвом обох тогочасних наддержав і поділом Європи на протилежні військово-політичні блоки та, по суті, системні економічні групи, залишалося місце лише для Східної Європи та Західної Європи. Цей дихотомічний поділ був штучним і не відповідав ні географії, ні цивілізаційно-культурним реаліям [5, с. 2].

Поняття «Центральна Європа» та «Центрально-Східна Європа» стали використовуватися з початку 90-х років як взаємозамінні для пояснення специфіки проблем посткомуністичних країн, що лежать у геополітичному просторі між ЄС, НАТО та Росією. Вживання терміну «Центральна Європа», який використовувався в міжвоєнний період, а в культурно-історичному сенсі згадували письменники в середині 1980-х років, притаманне здебільшого чеським та угорським науковцям. Польські історики досить послідовно намагаються дотримуватись поняття «Центрально-Східна Європа», що підкреслює багатонаціональну традицію Речі Посполитої.

На думку дослідника Анджея Чарноцького, краще використовувати термін «Центрально-Східна Європа», ніж «Центральна Європа», щоб уникнути будь-яких непорозумінь, адже є Східна та Західна Центральна Європа. При зверненні до глибшого пояснення обох понять стає зрозумілим те, що вони зазвичай вживаються у двох значеннях: геополітичному та культурно-історичному [5, с. 13].

Фактично, після 1945 року термін «Східна Європа» був прийнятий у світі для визначення масштабів Радянської імперії. Акцентування на «центрі» за визначенням дослідників, об'єднаних навколо Інституту Центрально-Східної Європи в Любліні на чолі з професором Єжи Ключовським – це вираз зв'язків із західним цивілізаційним колом. Інститут був заснований у 1991 році та почав наслідувати традиції Марселі Хендельсмана, Оскара Галецького, Мірона Кордуби та інших учених, пов'язаних із Федерацією історичних товариств Східної Європи [4, с. 8–9].

Не вдаючись до поглибленого аналізу концепції Оскара Галецького, слід наголосити на проблемі відносин Сходу та Заходу Європи. Польський історик намагався розмежувати кордони між цими двома європейськими частинами. Проводячи дискусії з іншими дослідниками (зокрема Ярославом Бідло, Арнольдом Тойнбі, Гонзагом де Рейнольдом та Г'ю Сітон-Вотсоном), він більше ніж п'ятдесят років тому прийшов до висновків, що остаточний кордон між Східною Європою та Західною Євразією не проходить вздовж фіксованих ліній і підлягає багатьом змінам. Звідси випливає необхідність назвати саме цей регіон Європи між Східною та Західною частинами Центрально-Східною Європою. Географічно та історично до держав ЦСЄ цей історик відносив Угорщину, Чехію, Словаччину, Польщу з федеративною Річчю Посполитою, яка протягом багатьох століть була пов'язана з Литвою, Руссю (Україною та Білоруссю), Латвією та частиною Естонії. Тут також варто наголосити, що Оскар Галецький писав про Україну та Білорусь, сподіваючись на їх відділення від Росії, і що зв'язки цих країн свідчать про приналежність до ЦСЄ [4, с. 3].

Як пише професор Войцех Рошковський, концепція Центрально-Східної Європи підлягає різноманітним інтерпретаціям, і фактично немає згоди на її визначення в географічному та політичному форматах, особливо тому, що можна зауважити змінність цього поняття в часі.

Визначення регіону пов'язане з проектом «Ініціатива трьох морів», який реалізується з 2018 року та з яким пов'язані численні публікації. Одне з актуальних дослідницьких питань стосується впливу Ініціативи трьох морів на створення нового визначення Центрально-Східної Європи та Центральної Європи. Згідно з гіпотезою в новому сенсі, Центральна Європа є частиною ЄС, включаючи дванадцять малих та середніх країн Ініціативи трьох морів [6].

За польським науковцем Яцеком Войніцьким власне географічний критерій використовує відмітну ознаку території, розташованої на схід від німецької держави, на захід від російської держави (або її різних історичних і системних форм, наприклад, СРСР), і на північ від Греції та Туреччини (південна частина Балканського півострова). З іншого боку, політичне та історичне обґрунтування допускає виділення регіону АВС – його назва походить від трьох морів: Адріатичного, Балтійського та Чорного [9, с. 2].

З огляду на вище викладене та несталість самого терміну, в цій статті під терміном Центрально-Східна Європа (ЦСЄ) ми розумітимемо перелік дванадцяти держав, які є членами Ініціативи трьох морів: Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина, Хорватія, Словенія, Румунія, Болгарія, Австрія, Литва, Латвія, Естонія (т. зв. нова Центральна Європа), а також Білорусь, Україну

(беручи до уваги подану вище аргументацію), Молдову (зважаючи на географічний фактор та зовнішньополітичний вектор), Македонію, Чорногорію, Албанію, Боснію і Герцеговину, Сербію. А при подальшому викладі матеріалів абстрагуємо свою увагу на окремі країни регіону.

Після Другої світової війни відбувся новий територіально-політичний поділ світу. Саме в Ялті (4–11 лютого 1945 року) були прийняті рішення, які на понад сорок років залишили народи ЦСЄ під переважним впливом Радянського Союзу. Встановлений Ялтинський порядок відкрив шлях до побудови комуністичного блоку в цій частині Європи.

Такий стан речей тривав до рубежу 1980–1990-х років. Саме тоді відбулася політична трансформація т. зв. Східного блоку, комуністичні партії було усунено від влади, змінено державний устрій регіону, проведено соціально-економічні реформи [7, с. 3].

Думка про проривне значення центрального сходу Європи у світовій історії ХХ століття, безсумнівно, підтверджується більш або менш травматичними історичними подіями, які тут розпочалися і досягли найбільшої інтенсивності: гекатомби обох світових воєн – голокост євреїв та інших народів ЦСЄ, їх післявоєнного поневолення злочинною комуністичною системою та жорстоке умиротворення повстань за свободу в країнах радянського блоку (польський червень та угорське повстання 1956 року, Празька весна 1968 року, події на узбережжі у Польщі в грудні 1970 року і в різних частинах цієї країни в червні 1976 року або кривава братовбивча війна на Балканах у 90-х роках ХХ століття), і, нарешті, явище безкровного (за винятком Югославії та частково Румунії) розпаду комуністичної системи та процес системної трансформації від тоталітаризму до демократії [10, с. 1].

Осені народів у ЦСЄ передували події в Угорщині (1956 рік), Чехословаччині (1968 рік) та Польщі (1970, 1980 роки), які свідчили про спробу суспільств відкинути комуністичний режим, пов'язаний з геополітичним пануванням СРСР [1, с. 2]. Серпневі події 1980 року в Польщі відкрили шлях до демократизації не лише цієї країни, а й країн згаданої частини Європи (в Угорщині, НДР, Чехословаччині, Румунії, Болгарії, Албанії) [7, с. 3].

Слід підкреслити те, що країнам регіону ЦСЄ властиве прагнення відходу від тоталітарного управління до впровадження представницької демократії. Демократичні зміни в сучасному світі найчастіше пов'язані зі зміною характеру індивідуальних свобод і називаються ліберальними. Тому ліберальна демократія є взірцем і вищою цінністю для суспільств ЦСЄ [3, с. 4].

ЦСЄ століттями боролася з ворогами (із різних націй і систем та з різноманітними «єдино правильними» ідеологіями) у боротьбі за власну свободу. З розпадом радянського блоку та відновленням незалежності майже всіма країнами ЦСЄ з'явилися нові завдання. Коротко їх можна окреслити як проблеми змін в економічній, соціальній та політичній сферах. Виявилось, що багато хто некритично вірив, що поряд з свободою, демократією і плюралізмом, ніби автоматично, буде процвітання та певний суспільний лад [4, с. 6].

Початок системних змін зазвичай асоціюється з рішенням про плюралізм політичної сцени, згоду на переговори між владою та представниками антикомуністичної (або демократичної) опозиції чи перші конкурентні вибори. Вищезгадані вибори часто призводили до зміни влади, наприклад, Польща в червні 1989 року, НДР в березні 1990 року, Угорщина на межі березня і квітня 1990 року та Чехословаччина в червні 1990 року.

Так само зміна влади відбулася у двох югославських республіках – у квітні 1990 року (Словенія) та травні 1990 року (Хорватія). Згоду на скасування монополії комуністичної групи символізували рішення січневого пленуму ЦК Польської об'єднаної робітничої партії, лютого пленуму ЦК Угорської соціалістичної робітничої партії, або рішення словенської влади (вересень 1989 року). В інших випадках відповідні рішення були прийняті після спалаху суспільного невдоволення.

Проявом консолідації демократичних змін у розглянутому регіоні є приєднання окремих країн ЦСЄ до європейських інституцій та оборонних пактів. Копенгагенські критерії, прийняті в червні 1993 року, встановлюють вимоги до держав-членів, які прагнуть до вступу в ЄС. Їх можна розділити на дві групи: політичні та економічні. Політичні критерії включали: наявність інститутів, що гарантують стабільну представницьку демократію; верховенство права; дотримання прав людини і громадянина; повага до прав меншин. Економічні критерії включали: функціонування ринкової економіки, здатної впоратися з конкуренцією та вільним ринком; здатність прийняти *acquis communautaire*; і здатність впоратися з умовами політичного, економічного та валютного союзу. У березні 1999 року до НАТО були прийняті Польща, Угорщина та Чехія, а в березні 2004 року – Словенія, Словаччина, Румунія, Болгарія, Литва, Латвія та Естонія. У 2009 році членами Альянсу офіційно стали Албанія і Хорватія, а в 2017 році – Чорногорія [9, с. 11].

У свою чергу, інтеграція з європейськими інституціями означала визнання результатів просування політичних та економічних реформ. У травні 2004 року до ЄС були запрошені вісім посткомуністичних країн: Польща,

Чехія, Словаччина, Угорщина, три країни Балтії та Словенія. У січні 2007 року вступили дві балканські держави – Румунія та Болгарія, а в липні 2013 року – Хорватія [9, с. 11–12]. З усіма застереженнями, цей момент можна вважати символічним завершенням політичних перетворень у регіоні Старого континенту.

Звичайно, що це не означає, що трансформація уже досягла кульмінації. Подальші зміни в політичній, конституційній, соціальній чи економічній сферах скоріше слід аналізувати з точки зору поточних процесів еволюції системи певних держав, особливо в контексті формування демократичної (партисипативної) політичної культури [9, с. 12].

Україна з її фасадною демократією, яка після Помаранчевої революції на рубежі 2004/2005 років мала зупинити автократичні зміни в країні, фактично стала основою для розбудови авторитаризму Віктора Януковича та прикриттям олігархічної економічної та політичної системи в країні. Лише переломні події 2013/2014 років, які іменують Євромайданом, зупинили цей процес дорогою ціною людських життів [3, с. 7].

Інструментальне трактування демократії можна чітко побачити на прикладі Білорусі, де парламентські чи президентські вибори схожі на фарс. Опозиція знаходиться під пильним контролем влади, зазнає переслідувань та ув'язнень з метою обмеження політичної конкуренції. Опозиційні Олександр Лукашенку кандидати в боротьбі за президентство або ілюзорні, або їх затримують білоруські служби [3, с. 7–8].

Загалом країни ЦСЄ мають особливий аспект. Усі вони (після змін 1989 і 1990 років) опинилися в безпосередній орбіті ЄС (створеного 1.11.1993 року за Маастрихтським договором) і зазнали (більшою чи меншою мірою) європеїзації [3, с. 8]. США, які з крахом СРСР включилися з новою силою в європейські процеси, вдалося значно посилити свої позиції у регіоні.

Беручи до уваги період трьох десятиліть трансформацій на території ЦСЄ, можна зробити висновок про відносний успіх більшості країн регіону. Варто продемонструвати типологію, запропоновану російським політологом Борисом Макаренком, який виділив 19 країн регіону ЦСЄ та поділив їх на три групи: 1) країни, в яких успішно завершилися демократичні перетворення (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія, Литва, Латвія, Естонія, Болгарія, Румунія та Хорватія); 2) країни, в яких з перемінним успіхом відбувається процес демократичних перетворень (Македонія, Чорногорія, Албанія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Україна і Молдова), і 3) країни, в яких згорнутий процес демократичних перетворень (Білорусь) [1, с. 25–26].

Країни ЦСЄ прагнуть визначити європейську співпрацю у відриві від інтересів найсильніших, які з європейськості створили зручну для них ідеологію. Цим прагненням слугують зокрема Ініціатива трьох морів і план дислокування баз США у Польщі, гарантія існування трансатлантичного союзу, який блокує смертельний антиамериканський союз Німеччини з Росією.

Побудова спільної Європи має враховувати незвичну динаміку та різноманітність у взаємодоповнюваності країн, відкидаючи одну уявну модель її функціонування, сформульовану найсильнішими поза демократичним контролем і нав'язану неоколоніальним шляхом країнам ЦСЄ [2]. Такий стан справ буде сприяти посиленню регіону в усіх сферах, формуючи необхідні зв'язки між його країнами.

Таким чином, втеча низки країн регіону з-під ярма СРСР, який нехтував їх окремішністю (або ж самостійністю) та зробив їх частиною командно-адміністративної системи з маргінальним впливом на управлінські процеси, стала метою та закономірним наслідком їх співіснування протягом тривалого часу, а також спонукала інші держави регіону до наслідування цього шляху на противагу імперіалістичній лінії сучасної Росії, яка прагне відновити над ними контроль. Завершення інтеграції країн регіону ЦСЄ в західні структури, яка передбачає демократизацію та проведення широкого реформування покликана сприяти його подальшому розвитку. Тісна, інтенсивна співпраця між країнами регіону та поступове вирішення наявних протиріч здатні перетворити його на зону стабільності, стійку до зовнішніх потрясінь чи дестабілізації зсередини.

1. Baluk W. Europa Środkowa i Wschodnia w okresie poszukiwania własnej tożsamości politycznej oraz zmian systemowych. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 2019. URL: https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/08/riesw_2019-1-02.pdf (дата звернення: 06.02.2022)

2. Bryk A. Polska, Europa Środkowo-Wschodnia, Unia Europejska. *Ośrodek Myśli Politycznej*. URL: <https://usa-ue.pl/teksty-i-komentarze/teksty/polska-europa-srodkowo-wschodnia-unia-europejska/> (дата звернення: 06.06.2022)

3. Brzostek M. Europa Środkowo-Wschodnia – między demokracją a autorytaryzmem. *Acta Politica Polonica*. 2017. URL: <https://wnus.edu.pl/ap/file/article/download/10903.pdf> (дата звернення: 06.02.2022)

4. Chynczewska-Hennel T. Ewolucja pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”. *Україна в Центрально-Східній Європі: зб. наук. пр.* 2004. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/61702> (дата звернення: 06.02.2022)

5. Czarnocki A. Europa Środkowa, Europa Środkowowschodnia – Geopolityczne a historyczno-kulturowe rozumienie pojęć. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia*. 1994. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1-s23-35/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1-s23-35.pdf (дата звернення: 16.04.2022)

6. Kierunki badań prowadzonych w Zakładzie Europy Środkowo-Wschodniej i Badań Postsowieckich. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. URL: <https://isppan.waw.pl/zaklad/zeswibp/> (дата звернення: 16.04.2022)

7. Maresz T. „Jesień Narodów” – rozpad bloku komunistycznego w Europie Środkowo-Wschodniej w szkolnej edukacji historycznej we współczesnej Polsce. *Res Gestae. Czasopismo Historyczne*. 2016. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3-s252-272/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3-s252-272.pdf (дата звернення: 06.02.2022)

8. Stobiecki R. Europa Środkowa / Europa Środkowo-Wschodnia z perspektywy historii wyobrażonej. Między historią, geografiją a literaturą, 2020. URL: https://rcin.org.pl/Content/126877/WA303_158481_A507-DN-R-52-1_Stobiecki.pdf (дата звернення: 10.04.2022)

9. Wojnicki J. Modele przemian politycznych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. *Polska Akademia Umiejętności*. 2021. URL: <https://www.ejournals.eu/pliki/art/19511/> (дата звернення: 10.04.2022)

10. Znamierowska-Rakk E. Pojęcie i tożsamość Europy Środkowo-Wschodniej w historiografii makroregionu i opinii elit Zachodu. *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*. URL: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/56114/edition/45975/content> (дата звернення: 12.03.2022)

References

1. Baluk W. (2019). Europa Środkowa i Wschodnia w okresie poszukiwania własnej tożsamości politycznej oraz zmian systemowych. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. Retrieved from https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/08/riesw_2019-1-02.pdf

2. Bryk A. Polska, Europa Środkowo-Wschodnia, Unia Europejska. *Ośrodek Myśli Politycznej*. Retrieved from <https://usa-ue.pl/teksty-i-komentarze/teksty/polska-europa-srodkowo-wschodnia-unia-europejska/>
3. Brzostek M. (2017). Europa Środkowo-Wschodnia – między demokracją a autorytaryzmem. *Acta Politica Polonica*. Retrieved from <https://wnus.edu.pl/ap/file/article/download/10903.pdf>
4. Chynczewska-Hennel T. (2004). Ewolucja pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”. *Україна в Центральній-Східній Європі: зб. наук. пр.* Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/61702>
5. Czarnocki A. (1994). Europa Środkowa, Europa Środkowowschodnia – Geopolityczne a historyczno-kulturowe rozumienie pojęć. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia*. Retrieved from https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1-s23-35/Annales_Universitatis_Mariae_Curie_Skłodowska_Sectio_K_Politologia-r1994-t1-s23-35.pdf
6. Kierunki badań prowadzonych w Zakładzie Europy Środkowo-Wschodniej i Badań Postsowieckich. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Retrieved from <https://isppan.waw.pl/zaklad/zeswibp/>
7. Maresz T. (2016). „Jesień Narodów” – rozpad bloku komunistycznego w Europie Środkowo-Wschodniej w szkolnej edukacji historycznej we współczesnej Polsce. *Res Gestae. Czasopismo Historyczne*. Retrieved from https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3-s252-272/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2016-t3-s252-272.pdf
8. Stobiecki R. (2020). Europa Środkowa / Europa Środkowo-Wschodnia z perspektywy historii wyobrażonej. Między historią, geografią a literaturą. Retrieved from https://rcin.org.pl/Content/126877/WA303_158481_A507-DN-R-52-1_Stobiecki.pdf
9. Wojnicki J. (2021). Modele przemian politycznych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. *Polska Akademia Umiejętności*. Retrieved from <https://www.ejournals.eu/pliki/art/19511/> (дата звернення: 06.06.2022)
10. Znamierowska-Rakk E. Pojęcie i tożsamość Europy Środkowo-Wschodniej w historiografii makroregionu i opinii elit Zachodu. *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*. Retrieved from <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/56114/edition/45975/content>

Oleh Kril. CENTRAL EASTERN EUROPE: PECULIARITIES OF THE TERM AND POLITICAL TRANSFORMATIONS IN THE REGION

The article considers the concept of "Central Eastern Europe" and its peculiarities. Special attention is paid to political transformations in a number of countries in the region in the conditions of the bipolar system of international relations and after the collapse of the USSR. The role of the United States of America and the European Union for the democratic transition of the region is traced. The article emphasizes the importance of building stability in the region through close cooperation that would ensure resilience to the destructive policies of strong regional actors, in particular of Russia.

Key words: *Central Eastern Europe, European Union, United States of America, democratization, integration.*

УДК 327 (438)

Ірина Кушнірик

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ В РЕГІОНІ

В статті розглянуто сучасний стан зовнішньої політики Республіки Польщі в контексті безпекових викликів в регіоні. Охарактеризовано особливості безпекового середовища Європейського Союзу та його вплив на безпеку Республіки Польща. Польща як країна, що має надзвичайно важливе геостратегічне положення на континенті, природно покликана відігравати важливу роль у забезпеченні стабільності в Європі, розбудові нової архітектури загальноєвропейської системи безпеки і оборони. Європа в найближчому майбутньому може стати самодостатньою та конкурентоспроможною у сфері безпеки і оборони, але тільки мобілізувавши весь необхідний для цього і наявний на континенті потенціал, включаючи таку країну як Польща.

Ключові слова: Республіка Польща, Європейський Союз, зовнішня політика, політика безпеки.

Складовою частиною загальної зовнішньої та безпекової політики Польщі є Європейська політика у сфері оборони та безпеки – комплекс заходів Європейського Союзу у військовій сфері. У зв'язку з напруженням стосунків на світовій арені, питання безпекової політики республіки Польщі на сучасному етапі набирає дедалі більшої актуальності.

Вивчення особливостей формування безпекової політики Польщі стало об'єктом уваги вітчизняних вчених та експертів, зокрема: О. Хилько, О. Александрова, Яворської та К. Зарембо. Також дотична тематика порушується в роботах іноземних авторів: С. Коліна, Т. Бергера, Дж. С. Даффієлда, Л. Чапелла, К. Лонгхертса, М. Оверхауза, В. Цимошевіча, О. Осіки та інших.

Метою даної статті є дослідження особливостей формування безпекового фактору Польщі на основі ведення сучасної зовнішньої політики.

Політика безпеки – це офіційна діяльність того, як держава прагне забезпечити свою власну безпеку та безпеку свого населення: вона встановлює національне розуміння загроз та ризиків середовища безпеки, а також цінностей та принципів, якими керуватиметься держава. Вона покликана забезпечити

всеосяжне національне бачення як основу розробки інших документів, таких як стратегія національної безпеки чи секторальні плани [6, с. 38].

Завданням Загальної зовнішньої політики і політики безпеки є насамперед питання забезпечення миру та безпеки в Європі та окремо в досліджуваній нами Республіці Польща; запобігання та усунення збройних конфліктів. Питання соціально-економічного співробітництва із зарубіжними країнами перебувають у компетенції Європейського співтовариства, передбаченої Договором про заснування ЄС 1957 року [10].

Політика національної безпеки може бути оформлена у вигляді єдиного документа, але також може бути відображена в сукупності існуючих документів, які становлять узгоджену інтегровану політику. Політика національної безпеки – це керівництво до дії для уряду: це не закон, але для його реалізації можуть знадобитися зміни у правовій базі, що регулює забезпечення безпеки, управління та нагляд.

Стратегія національної безпеки описує, як можуть бути досягнуті цілі, поставлені в політику національної безпеки. Стратегія національної безпеки – це практичний документ (або набір документів), у якому докладно описані необхідні інструменти для реалізації політики національної безпеки, як ці інструменти повинні використовуватися протягом більш тривалого періоду часу і як вони повинні використовуватися разом, щоб уникнути дублювання та максимально використати ресурси. Загалом, стратегія національної безпеки визначає, як реалізувати політику національної безпеки.

Європейську стратегію безпеки було прийнято у грудні 2003 року і саме вона стала новою віхою на шляху розвитку зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Вперше за весь час у Європейському Союзі було вироблено спільну оцінку загрози та було визначено чіткі завдання у роботі щодо зміцнення інтересів безпеки ЄС, заснованих на європейських ключових цінностях. Ніщо не описувало сподівання Європи краще, ніж назва цієї стратегії: «Безпечна Європа у кращому світі» – така кінцева мета її дій.

Через п'ять років, у грудні 2008 року було представлено доповідь в Європейській Раді про хід реалізації цієї стратегії. Ця доповідь під назвою «Забезпечення безпеки в світі», що змінюється, розроблена спільно з Європейською Комісією присвячена вивченню того, як ця стратегія працює на практиці, та що потрібно зробити, щоб покращити її реалізацію. ЄС залишається основою стабільності й на сучасному етапі. Розширення сприяло поширенню демократії та процвітання континенту. Польща розглядає свою систему національної безпеки виключно у рамках євроатлантичної системи.

Ситуація в Україні вплинула на зміст нової, прийнятої 2007 р. стратегії національної безпеки [1]. У листопаді 2014 р. вона була затверджена президентом Б. Коморовським [2, с. 131]. Коментуючи ухвалений документ, він зазначав, що ситуація на східних рубежах Польщі погіршилася, цей регіон перетворився на зону нестабільності, причому найближчим часом положення навряд чи зміниться [8, с. 1].

У стратегії було зазначено, що поблизу кордонів Республіки Польща існує ризик регіональних та локальних конфліктів, у яких Польща може брати участь як опосередковано, так і безпосередньо. В документі також вказувалося, що Польща не вільна від політичного тиску, що використовує військову аргументацію. В її найближчому сусідстві відбувається велика концентрація військового потенціалу, який не виключає виникнення силових загроз для країни. У зв'язку з цим у документі вказувалося на необхідність зваженої міжнародної інтеграції та самостійності у сфері безпеки, у тому числі розширення обороноздатності країни [11].

Таким чином, польське керівництво на доктринальному рівні закріпило занепокоєння розвитком ситуації в Україні та навколо неї, вбачаючи у стані речей, що склалися потенційну небезпеку для країни. Джерелом цієї загрози, що було прописано досить однозначно, була Російська Федерація. В історичній пам'яті поляків, завжди існувало укорінене уявлення про Росію як державу репресивну і агресивну, ворожу по відношенню до Польщі.

Помітний вплив справили події у Криму, коли Росія незаконно анексувала територію кримського півострова в Україні. Ситуація, що склалася, загрожувала міжнародному порядку. Саме польська влада відреагувала на дані події першою, запропонувавши скликати надзвичайне засідання Ради ЄС. Тоді, у середині березня 2014 р., було ухвалено рішення про перші санкції та про підписання політичної частини договору про асоціацію з Україною.

Також, у зв'язку з російсько-українським конфліктом Польща, країни Прибалтики та Центрально-Східної Європи на політичному рівні ще інтенсивніше стали ставити питання про загрозу енергетичній безпеці усьому ЄС, що походить від енергетичної залежності від Росії.

Щодо впливу енергетичної та кліматичної політики Європейського Союзу на енергетичну безпеку Республіки Польща, то на сьогоднішній день проект Північного Потону-2 займає передові місця у політичному порядку денному не лише в ЄС, але й у міжнародній політиці. Фактом залишається, що ПП-2 викликає розбіжності між державами-членами ЄС, що беруть участь в енергетичній політиці між компаніями та країнами-членами ЄС. Влада Польщі

вважає, що цей енергетичний проєкт підриває енергетичну безпеку ЄС, загрожує диверсифікації поставок і на нього також мають поширюватися норми Третього енергопакету [12; 14].

Варто відмітити, що починаючи з 1989 р., Польща є одним з основних і найбільш стабільних європейських союзників Сполучених Штатів Америки. Тому, польська влада сподівається на політичну підтримку з боку США у боротьбі проти проєкту ПП-2 та на важливість участі США у зміцненні енергетичної безпеки країни.

На сучасному етапі, Польща послідовно підтримує США і намагається впливати на ЄС, аби Євросоюз усвідомив, що якщо Росії вдасться здійснити план дестабілізації України та призупинення процесу модернізації, це буде загрозою всьому політичному порядку в Європі.

У 2015 р. у Польщі відбулися серйозні зміни, у сфері зміни керівництва країни: 24 травня був обраний президентом Анджей Дуда, який вступив на цю посаду 6 серпня 2015. На сучасному етапі, А. Дуда активно виступає за посилення зовнішньої політики Польщі щодо Росії, вважаючи, що події в Україні становлять загрозу для безпеки Польщі.

Вторгнення Росії в Україну (російська агресія проти України, російсько-українська війна) – розпочалося 24 лютого 2022 року, приблизно о 5 годині ранку за київським часом. Подіям передували концентрація російських військ біля російсько-українського кордону та криза у відносинах Росії та України. Армія Росії розпочала наступ за чотирма основними напрямками – з півночі у напрямку Києва, з північного сходу у напрямку Харкова, з південного сходу з Донбасу та з півдня з Криму [3].

Події Росії отримали різке засудження абсолютної більшості країн світової спільноти та міжнародних організацій. Республіка Польща рішуче засуджує повномасштабне вторгнення Росії в Україну – незалежну, мирну та демократичну країну. З самого початку російсько-української війни, республіка Польща закликає президента В. Путіна негайно припинити цю війну, вивести всі свої війська з України без будь-яких умов і розпочати реальну дипломатію.

Такі події безсумнівно впливають на національну безпеку Республіки Польща. Президент України Володимир Зеленський впевнений, що загроза нападу Російської Федерації існує і для Польщі [9]. Багато аналітиків запевняють, що поки Росія має можливість нападу на іншу державу, весь континент знаходиться в небезпеці.

У нинішніх умовах, національні інтереси Польщі та України збігаються. Польща глибше за всі інші країни Європи поділяє усвідомлення Україною того,

що лише західна цивілізація може гарантувати їй добробут та безпеку [5]. Польща всіляко підтримує зусилля міжнародного співтовариства, що прагне зупинити російсько-українську війну.

Польща сьогодні без вагань допомагає Україні зброєю і гуманітарними проектами, серед перших відмовляється від російського газу і в умовах економічної кризи дає раду мільйонам українських біженців. Керівництво республіки Польща їздить до Києва попри ракетні обстріли та шукає шляхи, як допомогти українській економіці в умовах війни.

Відносини Росії і Польщі ніколи не будуть дружніми, навіть такими, якими вони були до війни. Тому що Польща чітко стала на стороні України і чітко розуміє, хто є ворог і хто є жертвою цієї військової агресії. Республіка Польща цілком серйозно готується до захисту своєї держави – вони оновили закон про оборону, збільшили бюджет про оборону, збільшили кількість територіальної оборони, проводять закупівлю сучасних видів озброєння для армії.

Чи Росія нападе на Польщу? Це цілком можливо. Росія обстрілює Львів чи Яворів, який розташований в кількох десятках кілометрів від Польщі, і цілком можливо, що ці ракети можуть полетіти на 20 кілометрів в сторону Заходу. А це вже буде територія Польщі [9].

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне наголосити, що Польща як країна, що має надзвичайно важливе геостратегічне положення на континенті, природно покликана відігравати важливу роль у забезпеченні стабільності в Європі, розбудові нової архітектури загальноєвропейської системи безпеки і оборони. Європа в найближчому майбутньому може стати самодостатньою та конкурентоспроможною у сфері безпеки і оборони, але тільки мобілізувавши весь необхідний для цього і наявний на континенті потенціал, включаючи таку країну як Польща.

1. Азаров М.Я. Уроки Майдану. Україна після перевороту. М. : Віче, 2017. 320 с.
2. Александров О. Нова стратегія національної безпеки Польщі – відповідь на європейські виклики та загрози сьогодення. Стратегічні пріоритети. 2015. Вип. 1 (34). С. 131–138.
3. Війна. Хроніка подій. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-zahroza-viynu/31703318.html> (дата звернення: 24.02.2022)
4. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Польща. Дискусійна записка. К. : Інститут світової політики, 2016. С. 21-25.

5. “Польша чітко розуміє, хто ворог”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61515926> (дата звернення 23.01.2022)
6. Симонія Н. А. Влияние геополитических факторов на состояние международных энергетических рынков. Полис. 2016. № 2. С. 38-48.
7. Україна, Польша й Литва єдині в тому, що майбутнє європейської безпеки зараз вирішується в Україні. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-polsha-j-litva-yedini-v-tomu-sho-majbutnye-uevropej-73085> (дата звернення: 24.04.2022).
8. Хилько О. Нова зовнішня політика Польщі: виклик чи шанс для України? Зовнішні справи. 2020. №4. С. 1-11.
9. Чи планує Путін нападати на інші європейські країни: Зеленський відповів на запитання. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/10/novyna/svit/chy-planuye-putin-napadaty-inshi-uevropejski-krayiny-zelenskyj-vidpoviv-zapytannya> (дата звернення: 24.03.2022)
10. Andreatta F. The European Union’s International Relations: A Theoretical View. International Relations and the European Union. New York : Oxford University Press, 2011. P. 21-43.
11. Hill C., Smith M. International Relations and the European Union: Themes and Issues. New York : Oxford University Press, 2011. P. 3-20.
12. Jones E., Verdun A. The Political Economy of European Integration: Theory and Analysis. New York : Routledge, 2015. S. 1054-1068.
13. Jopp M., Schlotter P. Die Europäische Union – ein kollektiver außenpolitischer Akteur? Theoretische Annäherung und Einführung. Kollektive Außenpolitik – Die Europäische Union als internationaler Akteur. Baden-Baden: Nomos, 2008. S. 9-32.
14. Longhurst K. Od roli konsumenta do roli producenta. Nowy członek «starego» Sojuszu. Warszawa : Fundacja Centrum Stosunkow Miedzynarodowych, 2020. S. 61–82.

References

1. Azarov M.Ia. Uroky Maidanu. Ukraina pislia perevorotu. M. : Viche, 2017. 320 s.
2. Aleksandrov O. Nova stratehiia natsionalnoi bezpeky Polshchi – vidpovid na yevropejski vyklyky ta zahrozy sohodennia. Stratehichni priorytety. 2015. Vyp. 1 (34). S. 131–138.

3. Viina. Khronika podii. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-zahroza-viyny/31703318.html> (data zvernennia: 24.06.2022)
4. Zarembo K. Audyt zovnishnoi polityky: Polshcha. Dyskusiina zapyska. K. : Instytut svitovoi polityky, 2016. S. 21-25.
5. “Polshcha chitko rozumiie, khto voroh”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61515926> (data zvernennia 23.06.2022)
6. Symoniyia N. A. Vliyanye heopolytycheskykh faktorov na sostoianye mezhdunarodnykh enerhetycheskykh rynkov. Polys. 2016. № 2. S. 38-48.
7. Ukraina, Polshcha y Lytva yedyni v tomu, shcho maibutnie yevropeiskoi bezpeky zaraz vyrishuietsia v Ukraini. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-polsha-j-litva-yedyni-v-tomu-sho-majbutnye-yevropej-73085> (data zvernennia: 24.06.2022).
8. Khylyko O. Nova zovnishnia polityka Polshchi: vyklyk chy shans dlia Ukrainy? Zovnishni spravy. 2020. №4. S. 1-11.
9. Chy planuie Putin napadaty na inshi yevropeiski krainy: Zelenskyi vidpoviv na zapytannia. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/10/novyna/svit/chy-planuye-putin-napadaty-inshi-yevropejski-krayiny-zelenskyj-vidpoviv-zapytannya> (data zvernennia: 24.06.2022)
10. Andreatta F. The European Union’s International Relations: A Theoretical View. International Relations and the European Union. New York : Oxford University Press, 2011. P. 21-43.
11. Hill C., Smith M. International Relations and the European Union: Themes and Issues. New York : Oxford University Press, 2011. P. 3-20.
12. Jones E., Verdun A. The Political Economy of European Integration: Theory and Analysis. New York : Routledge, 2015. S. 1054-1068.
13. Jopp M., Schlotter P. Die Europäische Union – ein kollektiver außenpolitischer Akteur? Theoretische Annäherung und Einführung. Kollektive Außenpolitik – Die Europäische Union als internationaler Akteur. Baden-Baden: Nomos, 2008. S. 9-32.
14. Longhurst K. Od roli konsumenta do roli producenta. Nowy czlonek «starego» Sojuszu. Warszawa : Fundacja Centrum Stosunkow Miedzynarodowych, 2020. S. 61–82.

Kushniryk Iryna. THE CURRENT STATE OF THE POLICY OF THE REPUBLIC OF POLAND IN THE CONTEXT OF SAFETY WICKS IN THE REGION

The article considers the current state of foreign policy of the Republic of Poland in the context of security challenges in the region. The peculiarities of the security environment of the European Union and its impact on the security of the Republic of Poland are described. Poland, as a country with an extremely important geostrategic position on the continent, is naturally called to play an important role in ensuring stability in Europe, building a new architecture of the pan-European security and defense system. Europe can become self-sufficient and competitive in the field of security and defense in the near future, but only by mobilizing all the necessary and available potential on the continent, including a country like Poland.

Key words: Republic of Poland, European Union, foreign policy, security policy..

УДК 327. 82:341.123:551.588:502.14

Антоніна Сенів

«ЗЕЛЕНА» ДИПЛОМАТІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

У цій статті представлені основні розробки щодо поточної «зеленої дипломатії». Транскордонний характер забруднення, глобальні екологічні проблеми, такі як парниковий ефект і зміна клімату вимагають спеціалізованого міжнародного співробітництва у двосторонньому, регіональному чи глобальному масштабі. Основним інструментом для його просування є новий вид дипломатії, більш «технічний», більш гнучкий і більш прямий: «зелена дипломатія» або екологічна дипломатія. Новизною даної є те, що у ній аналізується сутність даного явища, його особливостей у міжнародно-правовій політиці різних держав, співвідношенню коїться з іншими взаємозалежними поняттями. В результаті проведеного дослідження було сформульовано такі поняття як міжнародно-правова політика в екологічній сфері, екологічна чи «зелена дипломатія». Аналізується зміст, основи та практика здійснення «зеленої дипломатії» державами різних регіонів. У статті виявлено суб'єкти, які беруть участь у реалізації «зеленої дипломатії» та дано обґрунтування її взаємозв'язку з міжнародно-правовою політикою та процесами глобалізації та глобальної регіоналізації.

Ключові слова: *зелена дипломатія; охорона природи; сталий розвиток природних умов життя; екологічна криза; співпраця.*

Актуальність теми «зеленої дипломатії», спрямована на забезпечення здоров'я планети, людини та інших форм живого та неживого життя. Особливо наполягаючи на правових міжнародних координатах захисту та збереження навколишнього середовища, через які реалізуються валентності права людини на процвітаюче, здорове та екологічно збалансоване довкілля. Це право займає одне із центральних місць серед прав людини. Валентне здійснення цього права в контексті внутрішніх справ кожної держави, але особливо в житті міжнародної спільноти, передбачає новий тип міжнародного співробітництва, який нав'язливо називається зеленою дипломатією. Це особлива форма класичної дипломатії, адаптована до специфічних і універсальних екологічних проблем.

Дипломатія, яка прагне гармонізувати інтереси держави та інтереси

інших разом з інтересами кожної людини на планеті, щодо збереження та розвитку природних умов життя.

Екологічна чи зелена дипломатія є інструментом (засобом) реалізації відповідної міжнародно-правової політики. Цей вид політики дозволяє державам знаходити баланс між своїми національними та міжнародними інтересами в екологічній сфері в умовах глобалізації. Як зазначають А. А. Алімов та А. І. Шестаков, саме її виникнення пов'язане з необхідністю запобігти глобальній екологічній катастрофі, що потребує широкомасштабних заходів на загальносистемному рівні. Тому даний вид дипломатії найбільшим чином пов'язаний із процесами глобалізації, що відбуваються.

У юридичній літературі є кілька визначень поняття «зелена дипломатія». Наприклад, Т. В. Колпакова пропонує розуміти під нею «діяльність, що здійснюється суб'єктами міжнародних відносин за допомогою переговорів та інших мирних способів для регулювання міжнародних відносин з охорони навколишнього середовища». Р. А. Ісмаїлов зазначає, що «зелена дипломатія» – «м'яка сила» при вирішенні екологічних проблем.

Метою статті є аналіз «зеленої» дипломатії, як важливої складової зовнішньої політики міжнародних акторів.

Глобалізаційні процеси є об'єктивним явищем сучасного світу. Починаючи з економічних відносин, процеси глобалізації охопили й інші сфери суспільного життя, зокрема відносини щодо охорони навколишнього середовища. Щоб мінімізувати свої ризики в цих умовах, держави повинні грамотно будувати свою міжнародно-правову політику в міжнародних відносинах. Тому необхідним є пошук нових підходів до участі держав у таких відносинах та нових засобів реалізації їх міжнародно-правової політики. Таким чином, процеси глобалізації в міжнародних відносинах зумовлюють появу нових явищ, до яких відноситься екологічна або «зелена дипломатія».

Проблема реалізації «зеленої дипломатії» зумовлена тим, що в даний час вона починає все ширше використовуватися державами як засіб реалізації міжнародно-правової політики в екологічній сфері. Водночас в юридичній літературі немає єдиної думки щодо змісту цього поняття та його сутності. Крім того, немає єдиної думки щодо самого терміну. Найчастіше вживається термін «зелена дипломатія», рідше – «екологічна дипломатія».

Головною метою цього сучасного типу дипломатії є розширення можливостей людей, мікро- та макросуспільства для захисту, збереження та

сталого розвитку природної спадщини Землі. Зусилля, докладені для створення інституційної структури з міжнародним характером, в якій повинні були обговорюватися проблеми навколишнього середовища, набули форми та завершилися організацією деяких зустрічей на цю тему, які досягли своєї кульмінації шляхом інституціоналізації так званих «зелених самітів»: Стокгольм (1972 р.); Ріо-де-Жанейро (1992); Йоганнесбург (2002); COP26 (2021). Ці зустрічі залишилися віхою в цій галузі через ухвалені міжнародні документи, які становили юридичну основу для боротьби за захист природи [8].

Зелена дипломатія стала глобальною дипломатією, яка проводиться в інтересах прав людини та міжнародної спільноти, для здорового, процвітаючого та екологічно збалансованого середовища. У здійсненні цієї дипломатії з початку двадцятого століття все частіше створюються інституційні структури міжнародного характеру, всередині яких розвиваються компоненти збереження, захисту та розвитку навколишнього середовища.

Зустріч Першого міжнародного конгресу з охорони природи, відбулася в 1923 році в Парижі і поклала початок деяким стійким зусиллям створити постійну міжнародну структуру, що займатиметься екологічними проблемами. У результаті в Брюсселі (1928) було засновано Міжнародне бюро охорони природи, а в 1932 році вдалося організувати Другий Міжнародний конгрес з охорони природи.

Боротьба за збереження та захист навколишнього середовища була відновлена після Другої світової війни всередині, спеціально створеної для цієї мети структури в ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури).

Перший із цих самітів (1972 р.), вперше проголошує право людини на здорове та процвітаюче довкілля. Це право людської солідарності, через яке згаданий документ входить до великої родини прав і свобод людини. Водночас у заяві підкреслюється органічний зв'язок між «захистом навколишнього середовища, економічним і соціальним прогресом з точки зору усунення негативних наслідків екологічного розвитку». Разом із зазначеною Декларацією було прийнято ще один документ – План Вігі, який стосується глобальної оцінки та містить в якості керівних принципів:

- створення бази даних світових ресурсів;
- структурування системи глобального моніторингу навколишнього середовища, що складається з кількох підсистем (підсистема ресурсів

спостереження, підсистема спостереження за кліматом, підсистема нагляду за станом здоров'я, підсистема моніторингу океанів);

– створення міжнародної інформаційної системи про навколишнє середовище (INFOTERRA), пов'язаної з понад 129 країнами та 13 установами ООН;

– створення інформаційної системи щодо «екологічно шкідливих хімічних речовин», викладених у «Міжнародному режимі потенційно токсичних хімічних речовин» [12].

В рамках Стокгольмської конференції 5 червня було проголошено «Всесвітнім днем охорони навколишнього середовища». Також важливими є дві резолюції щодо ядерної зброї та необхідності скликання другої Конференції ООН з навколишнього середовища. На завершення Конференції було прийнято рішення про «Передачу урядам рекомендацій на національному рівні», а остаточний висновок був знайдений в одному з принципів цієї заяви як заклик до держав забезпечити, щоб ці міжнародні організації відігравали скоординовану, ефективну та динамічну роль у запобіганні та покращенні навколишнього середовища.

Роль організацій універсальної юрисдикції важлива, тому що збереження природи є кардинальною проблемою сучасного світу, яка не може знайти вирішення в галузевому підході, а в глобальній злагодженій дії всіх чинників, на які спирається охорона навколишнього середовища. Ця ідея поклала початок Програмі ООН з навколишнього середовища, заснованій у грудні 1972 року зі штаб-квартирою в Найробі (Кенія). На цій основі були розроблені проекти, зосереджені на питаннях максимального значення для захисту природи, таких як: моніторинг забруднення океану, деградація ґрунту, вирубка лісів, виснаження води тощо [7].

Для матеріальної підтримки згаданої вище діяльності було створено: Всесвітній фонд природи (1961 р. зі штаб-квартирою в Морге, Швейцарія). Подальші події міжнародної спільноти змусили ООН (через Генеральну Асамблею) закликати до глобальної зустрічі, щоб визначити стратегію обмеження (до припинення) зносу навколишнього середовища в усіх країнах у контексті сталого та оптимального розвитку з точки зору охорони навколишнього середовища. Основними цілями цієї стратегії є захист атмосфери, наземних ресурсів, збереження біологічного різноманіття, захист ресурсів прісної води, морів і узбережжя, раціональне екологічне управління біотехнологіями, відходами та токсичними відходами, підвищення якості життя та людського здоров'я, поліпшення умов життя та праці людей,

викорінення бідності та припинення деградації навколишнього середовища.

З цих питань мала бути створена нова міжнародна програма в рамках другої Конференції ООН з навколишнього середовища. Захід відбувся в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) з 3 по 12 червня 1992 року і зібрав представників 181 країни. Конференція прийняла два довідкові документи щодо захисту та збереження природної спадщини Землі: Хартію Землі та Порядок денний на ХХІ століття [12].

Хартія Землі (або Декларація принципів) перерахувала принципи (всього 27), якими людство має керуватися у відносинах між людиною і природою. У документі повторюються деякі принципи Стокгольмської декларації (1972), яка додає деякі нові принципи. Згадаємо, наприклад: право людей на здорове і щасливе життя в гармонії з природою; суверенне право націй на експлуатацію власних ресурсів (без нанесення шкоди навколишньому середовищу); зобов'язання держави прийняти правові норми, що стосуються навколишнього середовища; зобов'язання забруднювача відшкодувати завдану шкоду (принцип забруднювач платить).

Порядок денний на ХХІ був задуманий як програма дій, яку мали впроваджувати уряди, агентства розвитку, структури ООН і незалежні групи в усіх сферах діяльності, в яких людська діяльність може впливати на навколишнє середовище. Преамбула цього документа задумана як попередження щодо серйозних економічних, соціальних проблем або проблем охорони здоров'я, що стосуються природної спадщини Землі: «Людство перебуває на поворотному етапі своєї історії. Зараз ми є свідками збереження розбіжностей між націями та всередині них, погіршення бідності, голоду, здоров'я та неписьменності, а також постійного погіршення екосистеми, у якій вони розвиваються [4].

Окрім двох перелічених вище документів, друга Конференція ООН з навколишнього середовища також ухвалила:

- Конвенцію про зміну клімату, через яку держави-підписанти зобов'язалися до 2000 року скоротити викиди вуглекислого газу в атмосферу на рівні 1990 року;
- Конвенція про біологічне різноманіття, в якій встановлюються заходи, які необхідно вжити для захисту екосистем і різні форми життя;
- Заява про принципи збереження та управління лісами. Документ спочатку задумувався як конвенція, домовитися про яку не вдалося. Таким чином, він залишився лише декларацією принципів збереження тропічних лісів [3].

Після саміту в Ріо відбулися інші зустрічі, на яких обговорювалися аналіз шляху досягнення поставлених цілей. Така зустріч відбулася в Нью-Йорку (1997 р.), на якій також було зроблено висновок, що промислово розвинені країни не спромоглися застосувати деякі стандарти, встановлені в Ріо-де-Жанейро. Не було досягнуто жодних важливих цілей, таких як: збільшення допомоги для боротьби з бідністю в найменш розвинених країнах, боротьба з вирубкою лісів і опустелюванням, зменшення викидів вуглекислого газу тощо. У результаті деякі цілі, поставлені в Ріо, були поставлені під сумнів.

Кіотська конференція (Японія-1997) була проведена з акцентом на мінімізацію парникового ефекту. Завдяки Кіотському протоколу були введені певні стандарти для обмеження викидів парникових газів. З цією метою запропоновано висаджувати деякі чагарники з особливими властивостями поглинати вуглекислий газ з атмосфери [3].

Третя Всесвітня конференція ООН з навколишнього середовища відбулася в Йоганнесбурзі (2002) і була присвячена сталому розвитку. Під час конференції розглядалися такі питання, як: система водопостачання та каналізації, енергетика, охорона здоров'я, сільське господарство, управління екосистемами. У зазначених проблемах були деякі довідкові документи, які не виправдали очікувань попередніх документів. Найважливішою є Йоганнесбурзька декларація, яка зафіксувала зобов'язання держав, що підписали декларацію, щодо просування та консолідації основних принципів сталого розвитку. У п'ятому параграфі Йоганнесбурзької декларації чітко зазначено, які ці принципи: економічний розвиток, соціальний розвиток і охорона навколишнього середовища на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях. Також були визначені напрямки дій для досягнення екологічних цілей, таких як: управління та захист природних ресурсів, забезпечення соціального та економічного сталого розвитку.

Подібні норми підтверджуються: Амстердамським договором (1987), Ніццьким договором (2001), Лісабонським договором (2009). Згадані документи покращують положення екологічної політики з рішеннями та способами забезпечення високого рівня охорони навколишнього середовища в усіх заходах, які вживаються [10].

Показовими в цьому відношенні є положення, що стосуються Лісабонського договору (2009), які через статті 35 і 37 вносять важливі доповнення щодо екологічної політики. Так, у преамбулі Договору прямо зазначено, що «Європейський Союз ставить людину в центр своєї діяльності,

встановлюючи громадянство Союзу та створюючи простір свободи, безпеки та справедливості» [11].

«Зелена дипломатія» може сприяти і розвитку інвестицій у «зелені сектори економіки», що знову ж таки є й одним із чинників подальшого розвитку процесів глобалізації.

Таким чином, під «зеленою дипломатією», на наш погляд, слід розуміти: сукупність дій державних та міжнародних органів у сфері охорони навколишнього середовища, що виражається через дипломатичні методи (переговори та консультації) та засновану на концепції «м'якої сили», тобто залучення інших суб'єктів до взаємовигідного співробітництва шляхом демонстрації цих вигод та з використанням свого авторитету у міжнародних відносинах [2]. Оскільки практика показує, що задіяність при її реалізації громадян та інститутів громадянського суспільства є ефективною, а також, виходячи з безпосередньої зацікавленості останніх у вирішенні екологічних проблем, можна визнати, що суб'єктами, які беруть участь у реалізації «зеленої дипломатії» є і фізичні та юридичні особи.

Також слід зазначити, що зазначені особи можуть бути і суб'єктами формування та реалізації міжнародно-правової політики, оскільки сучасне законодавство демократичних держав допускає їх до вирішення питань державного управління та інформації про нього. Крім того, міжнародні неурядові організації, як юридичні особи, а також через сферу своєї діяльності мають безпосередню можливість збирати інформацію в екологічній сфері і, на основі її аналізу, пропонувати міжнародній спільноті або окремим державам варіанти вирішення екологічних проблем. Суб'єктний склад свідчить, що у «зеленої дипломатії» поєднуються як ознаки державної, і народної дипломатії [1].

Суб'єктами «зеленої дипломатії» є самі держави, їхні органи, посадові особи, а також міжурядові та міжвідомчі міжнародні організації. У той же час, особливістю «зеленої дипломатії» є залучення до неї різних інститутів громадянського суспільства, наприклад, неурядових організацій та самих громадян. Кількість екологічно орієнтованих неурядових організацій особливо зросла у державах Євросоюзу, що стало можливим, оскільки сама ця міжнародна організація охоче спонсорує їхню появу. Нині у цьому регіоні їх налічується близько 3000, хоча, наприклад, 2005 р. їх було 1341. Таке зростання НУО екологічного спрямування та їх фінансування за рахунок міжнародної організації, звичайно, свідчить про те важливе місце, яке вирішення екологічних проблем посідає як у правовій політиці Євросоюзу, так

і у відповідній політиці її членів. Однак, знову ж таки виникає питання про доцільність наявності такої кількості неурядових організацій в одній сфері, навіть якщо територія їх дії не одна держава, а всі країни Європейського Союзу і навіть якщо у сфері діяльності кожної з них знаходиться лише одна екологічна проблема (наприклад, лише охорона конкретного виду флори чи фауни).

Слід зазначити вплив на реалізацію «зеленої дипломатії» та такого явища як глобальна регіоналізація. Під ним зазвичай розуміють процеси, що розглядаються як «регіоналізація міжнародних відносин на глобальному рівні». При цьому світ ділиться на самодостатні сегменти, що вбудовуються у глобальну ієрархію. Основною відмінністю глобальної регіоналізації є те, що, беручи участь у глобалізаційних процесах, регіони світу зберігають і свою самобутність, свої особливості. Дане явище може знаходити свої прояви у будь-якій сфері міжнародних відносин, зокрема, й у екологічній. Розглядаючи реалізацію «зеленої дипломатії» різними державами, ми виявили, що в кожному регіоні є особливості її здійснення спільні для всіх або більшості країн, що входять до нього. Так, наприклад, для Європейського регіону, характерною є участь в екологічних відносинах великої кількості неурядових організацій. А, для більшості країн Східної Азії (за винятком Китаю) – дотримання балансу національних та міжнародних інтересів при здійсненні своєї «зеленої дипломатії» [6].

Таким чином, у сучасному світі під впливом процесів глобалізації та необхідності вирішення міжнародних екологічних проблем сформувалася міжнародно-правова політика у сфері охорони навколишнього середовища, цілями якої є: всеосяжна охорона навколишнього середовища, тваринного та рослинного світу, створення каталогу екологічних прав людини у міжнародному праві та їх універсального стандарту, створення ефективного міжнародно-правового механізму регулювання питань пов'язаних із відшкодуванням збитків, завданих навколишньому середовищу та раціонального природокористування та вільного обміну сучасними технологіями виробництва, що не завдають шкоди навколишньому середовищу.

Так само виникло та розвивається таке явище, як екологічна чи зелена дипломатія, особливістю якої є те, що суб'єктами, що беруть участь у її формуванні та реалізації, є не лише суб'єкти міжнародного права, а й фізичні та юридичні особи. У той же час можна відзначити, що розвиток «зеленої дипломатії» не лише створює умови для ефективного реалізації міжнародно-

правової політики в екологічній сфері, а й до розширення глобалізаційних процесів.

1. Bäckstrand, K., & Elgström, O. (2013). The EU's role in climate change negotiations: from leader to 'leadiator'. *Journal of European Public Policy*, 20(10), 1369-1386.
2. Bargaoanu, A., & Volintiru, C. (2019). How the EU can prevent an east-west divide between its members. *Social Europe*, 14.
3. Bradford, A. (2020). *The Brussels effect: How the European Union rules the world*. Oxford University Press, USA.
4. Braunstein, J. & Renedo, A. (2020) *Transatlantic Dialogue: The Missing Link in Europe's Post-Covid-19 Green Deal?* Harvard Kennedy School, Belfer Center Paper, April 2020.
5. COM (2020) 493, 2020 Strategic Foresight Report of the European Commission (Strategic foresight – charting the course towards a more resilient Europe).
6. Dutu, M. (2004). *International Environmental Law*. Bucuresti: Economic Publishing House. URL: <https://scholar.google.com/scholar?q=Dutu,%20M.%20.%20International%20Environmental%20Law.%20Bucuresti:%20Economic%20Publishing%20House>.
7. Dutu, M. (2007). *Environmental Law*. Bucuresti: C.H. Beck. URL: <https://scholar.google.com/scholar?q=Dutu,%20M.%20.%20Environmental%20Law.%20Bucuresti:%20C.H.%20Beck>.
8. Feltham, R.G. (1996). *Introduction to law and practice of diplomacy*. Bucuresti: AH Publishing House, p. 197-200.
9. Homer-Dixon, Th. F. (1994). *Environmental Scarcities and Violent Conflict*. *International Security*, Boston, vol. 19.
10. Iftime, E. (2013) *Normativitatea socială în Teoria generală a dreptului*; Edit. Did. și Pedagogică, București. 2013, p. 8.
11. Marinescu, D. (2007). *Treaty of environmental law*. (second edition). Bucuresti: Juridical Universe. *Romanian Review of Environmental Law* (2007-2012).
12. Pop, L., Popa, I. F., Liviu, S., (2012) *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Edit. Universul Juridic, București 2012, p. 538.

References

1. Bäckstrand, K., & Elgström, O. (2013). The EU's role in climate change negotiations: from leader to 'leadiator'. *Journal of European Public Policy*, 20(10), 1369-1386.
2. Bargaoanu, A., & Volintiru, C. (2019). How the EU can prevent an east-west divide between its members. *Social Europe*, 14.
3. Bradford, A. (2020). *The Brussels effect: How the European Union rules the world*. Oxford University Press, USA.
4. Braunstein, J. & Renedo, A. (2020) *Transatlantic Dialogue: The Missing Link in Europe's Post-Covid-19 Green Deal?* Harvard Kennedy School, Belfer Center Paper, April 2020.
5. COM (2020) 493, 2020 Strategic Foresight Report of the European Commission (Strategic foresight – charting the course towards a more resilient Europe).
6. Dutu, M. (2004). *International Environmental Law*. Bucuresti: Economic Publishing House.
7. Dutu, M. (2007). *Environmental Law*. Bucuresti: C.H. Beck.
8. Feltham, R.G. (1996). *Introduction to law and practice of diplomacy*. Bucuresti: AH Publishing House, p. 197-200.
9. Homer-Dixon, Th. F. (1994). *Environmental Scarcities and Violent Conflict*. *International Security*, Boston, vol. 19.
10. Iftime, E. (2013) *Normativitatea socială în Teoria generală a dreptului*; Edit. Did. și Pedagogică, București. 2013, p. 8.
11. Marinescu, D. (2007). *Treaty of environmental law*. (second edition). Bucuresti: Juridical Universe. *Romanian Review of Environmental Law* (2007-2012).
12. Pop, L., Popa, I. F., Liviu, S., (2012) *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Edit. Universul Juridic, București 2012, p. 538.

Antonina Seniv. "GREEN" DIPLOMACY AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE FOREIGN POLICY OF INTERNATIONAL ACTORS

This article presents the main developments in current "green diplomacy". The transboundary nature of pollution, global environmental problems such as the greenhouse effect and climate change require specialized international cooperation on a bilateral, regional or global scale. The main tool for its promotion is a new type of diplomacy, more "technical", more flexible and more direct: "green diplomacy" or environmental diplomacy. The novelty of this is that it analyzes the essence of this phenomenon, its features in the international legal policy of various states, and its relationship with other interdependent concepts. As a result of the conducted research, concepts such as international legal policy in the environmental sphere, environmental or "green diplomacy" were formulated. The content, foundations and practice of implementation of "green diplomacy" by the states of various regions are analyzed. The article identifies the subjects involved in the implementation of "green diplomacy" and provides a rationale for its interrelationship with international legal policy and the processes of globalization and global regionalization.

Keywords: *green diplomacy; conservation; sustainable development of natural living conditions; ecological crisis; cooperation*

УДК 327 (470+571)

Алла Стасюк

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТАХ

В статті розглядаються передумови виникнення заморожених конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, геополітичні цілі та економіко-політичні інструменти Російської Федерації щодо цих конфліктів.

У пострадянських державах-спадкоємцях залишився контроль над великими меншинами, які перемішувалися протягом десятиліть спричиненої Радянським Союзом міграції, а після розпаду центральної влади відновилося багато давно пригнічуваних релігійних, етнічних і територіальних поділів. Це дало Росії, ревізійністській силі, місцеві знання, вплив і обставини для розпалювання сепаратизму та використання заморожених конфліктів на свою користь, блокуючи євроатлантичні прагнення пострадянських країн.

Ключові слова: *«заморожений конфлікт», Російська Федерація, зовнішня політика, вплив, геополітичні інтереси, пострадянський простір.*

«Заморожені» конфлікти надають дестабілізуючий вплив не тільки на обстановку в регіонах локалізації, а й торкаються геополітичних інтересів різних міжнародних акторів. Для Російської Федерації вигідно щоб «заморожений» стан конфліктів не змінювався, оскільки маніпулювання конфліктами дозволяє зберегти в колишніх республіках СРСР свій геополітичний вплив. Як показує практика, часто, військове затишшя виявляється оманливим. Такі конфлікти є дуже вразливими до загострення та несуть велику загрозу системі глобальної та регіональної безпеки

Дану проблематику досліджували такі науковці, як Алексейченко О.В., Батраева О. Б., Гольцов А.Г., Зельманович І. І., Кондратенко О. Ю.

Метою даної статті є розглянути політику Російської Федерації щодо «заморожених конфліктів» пострадянського простору. З'ясувати геополітичні інтереси РФ.

«Заморожений конфлікт» це конфлікт де активні битви припинилися, але стабільного миру не існує, жоден мирний договір чи політична резолюція не вирішили напруженість та задоволення інтересів різних сторін. Через відсутність такого договору чи рамок в регіоні часто зберігається присутність (напів)готових збройних сил. «Заморожені» конфлікти однозначно пов'язують з

політикою Росії та локалізують їх на пострадянському просторі. Саме поняття «frozen conflicts» почало вживатися в 1990-і роки на Заході для позначення конфліктів, інспірованих Росією, зацікавленої в маніпулюванні конфліктами для збереження в колишніх республіках СРСР свого геополітичного впливу[3].

Як наслідок різних внутрішніх і зовнішніх факторів, заморожений конфлікт зазнає періодичної розморозки у відносинах між протидіючими сторонами: або в бік дипломатичних переговорів, або повторної ескалації в бік застосування збройної сили. Як правило, мирне розморозування проявляється в ненасильницьких ініціативах, спрямованих на вирішення глибинних причин конфлікту шляхом діалогу, часто із залученням третіх сторін, таких як регіональні та глобальні держави, міжнародні організації, неурядові організації та високоповажні особи. Насильницьке розморозування зазвичай набуває форми збройних дій, спрямованих на те, щоб змінити хід конфлікту шляхом застосування сили.

У випадку заморожених конфліктів динаміка розморозування зазвичай не закінчується трансформацією конфлікту. Натомість, після досягнення піку процесу розморозування, конфлікт повертається до «замороженого». Деякі аспекти замороженого конфлікту можуть зазнати змін, у результаті процесу розморозування, але тим не менш, незважаючи на певні зміни, конфлікт загалом зберігає свою заморожену якість – звідси ідея, що конфлікти можуть залишатися замороженими, незважаючи на те, що ситуація на місці продовжує динамічно змінюватися з часом. Як наслідок, заморожені конфлікти залишаються за своєю суттю нестабільними в довгостроковій перспективі та рідко статичними протягом свого повсякденного розвитку [13].

Загалом можна виділити певні загальні характеристики «замороженого конфлікту»:

1. Наявність військового конфлікту між сторонами;
2. Зміна об'єктивного режиму сторін в результаті воєнного конфлікту (утворення невизнаних територіальних одиниць або невизнані територіальні зміни);
3. Розбіжність інтересів сторін конфлікту;
4. Наявність неявних учасників цих конфліктів;
5. Етнонаціональний та політико-ідеологічний характер цих конфліктів;

На території колишнього Радянського Союзу існують чотири конфлікти, які відповідають цим п'яти критеріям, і тому їх можна правильно позначити як заморожені конфлікти. Ці чотири конфлікти є конфліктами навколо Південної Осетії, Абхазії, Придністров'я та Нагірного Карабаху[8].

Такі конфлікти виникли в результаті розпаленого Москвою сепаратизму, з кінцевою метою отримати вплив і контроль над чужими територіями. Виправданням таких дій Москви є необхідність нібито захисту своїх так званих співвітчизників – етнічних росіян, російськомовних та інших меншин, які проживають за кордоном.

Безпосередньо задіяна у врегулюванні «заморожених» пострадянських конфліктів, Росія застосовувала такі політичні прийоми, як проведення референдумів у Придністров'ї та Південній Осетії щодо незалежності, які об'єктивно ускладнюють переговорний процес, поступова, так звана «часткова суверенізація» територій, зміцнення політичних режимів в «невизнаних державах»[4].

Обставини та деталі військового конфлікту відрізнялися в кожному випадку:

наприклад, якщо у випадку карабахського, абхазького, південно-осетинського конфліктів головними причинами та мотивами виникнення конфліктності між різними верствами населення цих регіонів послужили релігійний, етнічний та мовний фактори, то у разі придністровського конфлікту ці фактори взагалі не присутні: більшість населення (більше 95%) як у правобережній, так і в лівобережній Молдові – православні; як у правобережній, так і в лівобережній Молдові більшість населення становлять молдовани.

План дестабілізації ситуації в Молдові передбачав:

- підтримку сепаратистського руху у придністровському регіоні;
- створення незаконних військових формувань, озброєних і укомплектованих російським озброєнням і військовими РФ;
- провокацію збройного конфлікту між сепаратистським режимом у Придністров'ї і владою Республіки Молдови;
- втручання підрозділів 14-ї армії, що забезпечило перемогу придністровського сепаратистського режиму;
- перетворення Росії на «посередника» у врегулюванні конфлікту, що забезпечило їй вагомий вплив на внутрішньополітичні процеси в Молдові та можливість тиску на офіційний Кишинів у питанні вироблення ним зовнішньополітичних пріоритетів[2].

У 1989 році відкидаються Грузією вимоги Південної Осетії змінити статус з автономної області на автономну республіку. 4 травня 1991 року у відповідь на прийняття парламентом Грузії закону про скасування автономного статусу, Південна Осетія оголошує відокремлення від Грузії та

об'єднання з Північною Осетією, яка належить до кордонів Росії. У Південній Осетії за допомогою російських військових сил та добровольців вдалося встановити контроль над територією і наступного року, 24 червня, було досягнуто домовленості про припинення вогню, але проблема статусу Південної Осетії залишалася невирішеною.

Ескалація грузинсько-абхазького конфлікту припала на літо 1992 року, коли нове керівництво Грузії на чолі з Е.Шеварднадзе, намагаючись виправити помилки першого президента країни З.Гамсахурдіа, що взяв курс на створення унітарної держави, фактично посприявши розколу Грузії, ввело війська до Абхазії, щоб встановити контроль над її територією.

Результатом грузинсько-абхазького конфлікту стала перемога абхазької сторони, досягнута за допомогою Росії, яка, з одного боку, надаючи військову допомогу, а з іншого – маніпулюючи миротворчим процесом, забезпечила абхазькій стороні повну воєнну перемогу[2].

У цій війні за незалежність територій у 1991 році у Грузії, після угоди 1992 року між Цхінвалі та Тбілісі та угоди про припинення вогню 1994 року між Сухумі та Тбілісі, російські миротворці були розгорнуті як в Південній Осетії, так і в Абхазії, щоб послабити напруженість між центральним урядом і сепаратистами. Російські «миротворці» залишалися на територіях до того часу, коли російські військові прибули з російсько-грузинською війною 2008 року.

Війна 2008 року між Росією та Грузією де-факто змінила політичну карту світу. Незважаючи на невизнання майже всіма державами світу (крім Росії) незалежності Абхазії та Південної Осетії, Грузія втратила на них вплив. І Абхазія, і Південна Осетія перейшли в сферу російського впливу [11].

Невирішеність усіх цих конфліктів дає Росії можливість впливати на ворогуючі фракції та відігравати ключову роль у мирних переговорах. Це змушує сепаратистські регіони залишатися сильно залежними від Росії щодо свого економічного розвитку та безпеки [7].

Намагаючись закріпити тотальний геополітичний вплив на пострадянському просторі РФ часто застосовувала нібито «м'який вплив» як своєрідний транзит до більш жорсткого компонента тиску на пострадянські країни (пряму військову інтервенцію під виглядом миротворчих дій чи як імператив захисту так званого російськомовного населення) або ж комплексне поєднання «soft power» та «hard power», коли мова йдеться про гібридну війну. Саме така комбінація перетворилася на один із головних інструментів для відновлення впливу на пострадянському просторі та перетворення пострадянських країн на «сіру зону» безпеки аж до позбавлення їх суверенітету

з подальшим територіально повним чи частковим їх включенням у свій склад[5].

Росія тісно прив'язала до себе всі де-факто держави – політично, економічно та військово. Ця політика включає утримання військових сил на місцях – не лише «миротворців», але й військових баз, навчання військових сил, надання економічних субсидій, надання російського громадянства та паспортів (так звана політика «паспортизації»), виплату пенсій, надання пільгової торгівлі, забезпечення дипломатичної та політичної підтримки на міжнародній арені, втручання у внутрішню політику невизнаних утворень, використання механізмів врегулювання конфлікту для заморожування процесів вирішення конфлікту, делегування російських державних службовців на ключові посади в невизнаних урядах сепаратистських утворень тощо. Ця політика підтримки поєднується з економічним і політичним тиском на уряди [12].

Надання громадянства, або «паспортизація» є центральним елементом російської політики у невирішених конфліктах. Паспортизація – видача російських паспортів жителям невизнаних держав є важливим інструментом, який Москва використовує для посилення свого впливу на де-факто держави, створюючи міцний ґрунт для військового втручання та прямої участі в конфлікті. Паспортизація в сепаратистському регіоні третьою країною різко порушує традиційний територіальний суверенітет держави.[14]

Паспортизація означає масове надання російського громадянства, а отже, і паспортів особам, які проживають на території Південної Осетії та Абхазії. Таким чином, «безпека» переважної більшості цих російських громадян, які не проживають на конституційній території російської федерації, забезпечується російськими військовими, які дислокуються на цій конкретній території.

Використання цієї політики почалося в Південній Осетії та Абхазії після російсько-грузинської війни 2008 року, оскільки Росія аргументувала своє втручання необхідністю захисту співвітчизників у Південній Осетії. Російські паспорти також видаються жителям Придністров'я з 2002 року, хоча частка російських громадян там менша, ніж в Абхазії та Південній Осетії. Для громадян Абхазії та Південної Осетії російський паспорт залишався єдиною можливістю уникнути ізоляції та досягти певної мобільності, оскільки багато хто в цих невизнаних республіках мав лише радянські паспорти, які вже не були дійсними. Вони не мали грузинських паспортів, оскільки не визнавали суверенітету Грузії. З точки зору Грузії, жителі сепаратистських регіонів

Абхазії та Південної Осетії є громадянами Грузії, хоча вони не мають офіційних документів про це.

Одним словом, існування російських громадян на місцях дало можливість Росії посилити свій прямий контроль над де-факто державами, фактично зробивши їх частиною Росії, що радикально змінило логіку конфлікту. Це був важливий інструмент у політиці примусу Росії щодо визнаних держав, оскільки паспортизація відкрила шлях для Росії «шантажувати» Грузію, якщо Тбілісі не відмовиться від шляху євроатлантичної інтеграції. Це зробило країни-мішені (Грузія, Молдова) політично незахищеними та набагато сприйнятливішими до регіональних амбіцій Москви. Фактор паспортизації був використаний Москвою напередодні війни в Південній Осетії, надаючи їй привід для захисту власних громадян і дозволяючи їй втрутитися в Грузію через концепцію «Відповідальність за захист», висунуту та прийняту ООН [14].

Сильна залежність від російської фінансової допомоги створює певну форму рентної залежності. Російська допомога надходить у регіони незалежно від виробничих можливостей їхніх економік. У ньому немає явного елемента умовності, але він формує очікування щодо майбутнього доходу. Крім регіональної влади, громадяни в регіонах також безпосередньо залежать від російської фінансової допомоги [10].

Загалом ситуація в Грузії та Південній Осетії залишається замороженою. Невдала спроба грузинського керівництва в серпні 2008 року вирішити проблему військовим шляхом змінила статус-кво і закінчилася визнанням Росії, що також поставило Абхазію та Південну Осетію в ситуацію повної залежності від Росії як їхнього патрона. Життя за «залізною завісою», яку назавжди сформувала Росія, не принесе свободи людям Південної Осетії та Абхазії через маніпуляції Росії, яка заблокувала їх економічно та політично [9].

Грузія залишається відданою відновленню свого територіального суверенітету, хоча без стороннього посередництва та зусиль щодо примирення цей конфлікт ймовірно, найближчим часом не вирішиться [14].

Що стосується Придністров'я, то з-поміж усіх пострадянських конфліктів саме для нього відносно доречним є ярлик «заморожений конфлікт». На відміну від конфліктів навколо Південної Осетії та Абхазії в Грузії та конфлікту між Вірменією та Азербайджаном щодо території Нагірного Карабаху, не було жодного насильства та значного прогресу на шляху до врегулювання з моменту припинення вогню в 1992 році. З того часу статус-кво було закріплено, і це створило потужні групи інтересів, які прагнуть будь-чого, крім зміни поточної ситуації. [6].

Варто зазначити, що гальмування мирного врегулювання, збереження свого військового контингенту та надання йому статусу миротворчої місії залишалося принциповим для РФ, оскільки проблема Придністров'я розглядається Москвою значно ширше, ніж локальна проблема в рамках російсько-молдовських відносин. Політична та військова присутність у регіоні для Росії є своєрідним важелем тиску не тільки на розвиток процесу мирного врегулювання, але й на процеси всередині Молдови, на її зовнішню політику, на розвиток загальної політичної й економічної ситуації за її межами [1].

Загалом Росія намагалася зберегти речі як є і впоратися з нестабільністю в регіоні. Але незважаючи на зусилля Росії протистояти західним акторам і впливам, не всі пострадянські держави прийняли порядок денний Москви. Історія етнічних зіткнень між такими сторонами, як Вірменія та Азербайджан, ускладнює досягнення врегулювання суперечки та ставить під сумнів ефективні функції співголів у процесі посередництва. Але є надія, що вірмени, азербайджанці, абхази, південні осетини жили разом у якийсь період історії, поділяли одну культуру, мали багато політичних та економічних зв'язків, і ці фактори можуть змінити зміст суперечки в майбутньому. Крім того, релігійний фактор не є основною причиною суперечок у регіоні, а між християнськими та мусульманськими державами існують хороші відносини.

Найближче сусідство з Росією є найбільш чутливою територією, куди Кремль готовий витратити найбільше енергії та ресурсів і йти на найбільший ризик. Маючи бачення багатопольярного світу та сфер впливу між великими державами, Кремль розглядає держави колишнього Радянського Союзу у своїй сфері, де він агресивно відстоює свою прерогативу впливати, якщо не контролювати розвиток подій і ревниво охороняти те, що він вважає зовнішнім втручанням. У той же час Росія не була зацікавлена у стабільних, мирних і процвітаючих країнах біля своїх кордонів, віддаючи перевагу слабким, корумпованим, конфліктним і економічно залежним державам, на які Москва може застосувати важелі впливу. Це утримує будь-яку сусідню державу від зміцнення своїх зв'язків з ЄС чи НАТО або від того, щоб стати маяком демократичного прогресу, на який російське населення може прагнути наслідувати.

Таким чином, роль неврегульованих конфліктів, а також їх вплив на міжнародні процеси суттєво зростають. «Заморожені» конфлікти у розумінні Росії є вирішенням проблеми впливу Заходу на пострадянському просторі. І хоча Росія не зможе повернути ці держави під контроль Москви, але заморожування конфлікту зберігає принаймні частину буферної зони, яка є

центральною для російської стратегії. Це негайно зупиняє західну інтеграцію у постраждалій державі. Крім того, пауза дає Росії можливість для подальшого проникнення в органи місцевого самоврядування та економіки. Заморожені конфлікти досі дозволяли Росії досягати своїх ревізіоністських цілей, залишаючись вільною від військової відповіді Заходу. Росія довго домінувала в замороженому просторі, тому що вона була єдиною державою, яка бажала діяти в ньому. Однак така ситуація триватиме недовго і з часом перевага Росії в замороженому конфліктному просторі зникне.

1. Алексейченко О.В. Заморожені конфлікти на пострадянському просторі: геополітичний вимір. *International relations. part Political sciences*. 2013. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/2305-8313-1-PB.pdf> (дата звернення: 01.12.21)

2. Алексейченко О.В. Політика Російської Федерації щодо «заморожених конфліктів» на пострадянському просторі: дис. ...канд. пол. наук: 230004/ Київ. нац. ун-т. Київ, 2015. 210 с. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/809/dis_Alieksieichenko%20O.V..pdf (дата звернення: 03.12.21)

3. Батраева О. Б. Теоретические основания анализа «замороженных» конфликтов. Управление стратегическим развитием территорий. 2016. С. 60 – 62.

4. Зельманович І. І. «Заморожені» конфлікти, як інструмент геополітичного протистояння. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Історія. Політологія*. 2016. Вип. 17. С.129-136. URL:[file:///C:/Users/User/Downloads/zamorozheni-konflikti-yak-instrument-geopolitichnogo-protistoyannya%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/zamorozheni-konflikti-yak-instrument-geopolitichnogo-protistoyannya%20(1).pdf) (дата звернення: 02.12.21)

5. Кондратенко О. Ю. Геостратегія Російської Федерації: теоретичні засади і практична реалізація: дис. док. пол. наук: 210303/ Київ. нац. ун-т. Київ, 2018. 565с. URL:http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/771/dis_Kondratenko%20O.Yu._new.pdf (дата звернення: 05.04.22)

6. AKPINAR Ö. A Frozen Conflict Zone in Moldova. Why No Solution Found in Transnistria. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*. 2021. №4(2).P. 179-193. URL:<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2131438> (дата звернення: 06.12.22)

7. Cooley A. Whose Rules, Whose Sphere?: Russian Governance and Influence in Post-Soviet States. Washington DC. Carnegie Endowment for

- International Peace. 2017.
URL:https://carnegieendowment.org/files/6302017_AlexanderCooley_WhoseRules.pdf (дата звернення: 07.03.22)
8. Droste D. Russian policy towards post-Soviet Frozen conflicts. 2020.
9. Ganjaliyeva F. Third parties' role in the frozen conflicts of the South Caucasus. The Cases of Nagorno-Karabakh, South Ossetia and Abkhazia. 2018. URL:<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/102563/120311120.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.12.21)
10. Gerrits A. W., Bader M. Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia. Implications for conflict resolution. *East European Politics*. 2016. № 32(3). P. 297-313. URL:<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/21599165.2016.1166104> (дата звернення: 07.02.22)
11. Nechayeva-Yuriychuk N. The EU Position toward Frozen Conflicts Influence on Security and Energy Stability in Black Sea Region. *Научни Трудове на Русенския Университет*. 2010. Том 49. С. 52 – 57. URL:https://www.researchgate.net/profile/Nataliya-Nechayeva-Yuriychuk/publication/305700888_The_EU_Position_toward_Frozen_Conflicts_Influence_on_Security_and_Energy_Stability_in_Black_Sea_Region/links/579a721708ae7b940a8a9eba/The-EU-Position-toward-Frozen-Conflicts-Influence-on-Security-and-Energy-Stability-in-Black-Sea-Region.pdf (дата звернення: 09.12.21)
12. Popescu N. Outsourcing' de facto statehood. Russia and the secessionist entities in Georgia and Moldova. *CEPS Policy Briefs*. 2006. № (1-12). P. 1-8. URL:<http://policy.hu/npopescu/ipf%20info/IPF%203%20outsourcing.pdf> (дата звернення: 09.12.21)
13. Smetana M., Ludvík J. Between war and peace: a dynamic reconceptualization of frozen conflicts. *Asia Europe Journal*. 2019. № 17(1). P. 1-14. URL: https://www.researchgate.net/profile/Michal-Smetana-2/publication/326750687_Between_war_and_peace_a_dynamic_reconceptualization_of_frozen_conflicts/links/5b7bf878299bf1d5a7191e96/Between-war-and-peace-a-dynamic-reconceptualization-of-frozen-conflicts.pdf (дата звернення: 12.02.22)
14. Souleimanov E. A., Abrahamyan E., Aliyev H. Unrecognized states as a means of coercive diplomacy. Assessing the role of Abkhazia and South Ossetia in Russia's foreign policy in the South Caucasus. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2018 № 18(1). P. 73-86. URL:<https://eprints.gla.ac.uk/150786/7/150786.pdf> (дата звернення: 12.02.22)

References

1. Aliksieichenko O.V. (2013). Zamorozheni konflikty na postradianskom prostori: heopolitychnyi vymir. International relations. part Political sciences [Frozen conflicts in the post-Soviet space: geopolitical dimension] . Retrieved from <https://file:///C:/Users/User/Downloads/2305-8313-1-PB.pdf> [in Ukrainian].
2. Aliksieichenko O.V. (2015). Polityka Rosiiskoi Federatsii shchodo «zamorozhenykh konfliktiv» na postradianskomu prostori [The policy of the Russian Federation regarding “frozen conflicts in the post-Soviet space]. dys. ...kand. pol. nauk: 230004/ Kyiv. nats. un-t. Kyiv . 210 s. Retrieved from http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/809/dis_Aliksieichenko%20O.V..pdf [in Ukrainian].
3. Batraeva O. B. (2016). Teoreticheskie osnovaniya analiza «zamorozhennykh» konfliktov.[Theoretical foundations for the analysis of "frozen" conflicts]. Upravlenie strategicheskim razvitiem territorij. S. 60 – 62. [in Russian].
4. Zelmanovych I. I. (2016). «Zamorozheni» konflikty, yak instrumen heopolitychnoho protystoiannia.[Frozen conflicts as a tool of geopolitical confrontation]. Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Ser. Istoriiia. Politolohiia. Vyp. 17. S.129-136. Retrieved from [file:///C:/Users/User/Downloads/zamorozheni-konflikti-yak-instrument-geopolitichnogo-protistoyannya%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/zamorozheni-konflikti-yak-instrument-geopolitichnogo-protistoyannya%20(1).pdf) [in Ukrainian].
5. Kondratenko O. Yu. (2018). Heostrategiia Rosiiskoi Federatsii: teoretychni zasady i praktychna realizatsiia. [Geostrategy of the Russian Federation: theoretical foundations and practical implementation]. dys. dok. pol. nauk: 210303/ Kyiv. nats. un-t. Kyiv. 565s. Retrieved from http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/771/dis_Kondratenko%20O.Yu._new.pdf [in Ukrainian].
6. AKPINAR Ö. A (2021). Frozen Conflict Zone in Moldova. Why No Solution Found in Transnistria. Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi. №4(2).P. 179-193. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2131438>
7. Cooley A. (2017). Whose Rules, Whose Sphere?: Russian Governance and Influence in Post-Soviet States. Washington DC. Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved from https://carnegieendowment.org/files/6302017_AlexanderCooley_WhoseRules.pdf
8. Droste D. (2020). Russian policy towards post-Soviet Frozen conflicts.

9. Ganjaliyeva F.(2018). Third parties' role in the frozen conflicts of the South Caucasus. The Cases of Nagorno-Karabakh, South Ossetia and Abkhazia. Retrieved from <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/102563/120311120.pdf?sequence=1>
10. Gerrits A. W., Bader M. (2016). Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia. Implications for conflict resolution. East European Politics. № 32(3). P. 297-313. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/21599165.2016.1166104>
11. Nechayeva-Yuriychuk N. (2010). The EU Position toward Frozen Conflicts Influence on Security and Energy Stability in Black Sea Region. Nauchni Trudove na Rusenskiya Universitet. Tom 49. C. 52 – 57. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Nataliya-Nechayeva-Yuriychuk/publication/305700888_The_EU_Position_toward_Frozen_Conflicts_Influence_on_Security_and_Energy_Stability_in_Black_Sea_Region/links/579a721708ae7b940a8a9eba/The-EU-Position-toward-Frozen-Conflicts-Influence-on-Security-and-Energy-Stability-in-Black-Sea-Region.pdf
12. Popescu N.(2006). Outsourcing'de facto statehood. Russia and the secessionist entities in Georgia and Moldova. CEPS Policy Briefs. № (1-12). P. 1-8. Retrieved from <http://policy.hu/npopescu/ipf%20info/IPF%203%20outsourcing.pdf>
13. Smetana M., Ludvík J. (2019). Between war and peace: a dynamic reconceptualization of frozen conflicts. Asia Europe Journal. № 17(1). P. 1-14. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Michal-Smetana-2/publication/326750687_Between_war_and_peace_a_dynamic_reconceptualization_of_frozen_conflicts/links/5b7bf878299bf1d5a7191e96/Between-war-and-peace-a-dynamic-reconceptualization-of-frozen-conflicts.
14. Souleimanov E. A., Abrahamyan E., Aliyev H. (2018). Unrecognized states as a means of coercive diplomacy. Assessing the role of Abkhazia and South Ossetia in Russia's foreign policy in the South Caucasus. Southeast European and Black Sea Studies. № 18(1). P. 73-86. Retrieved from <https://eprints.gla.ac.uk/150786/7/150786.pdf>

Alla Stasiuk. GEOPOLITICAL INTERESTS OF THE RUSSIAN FEDERATION IN FROZEN CONFLICTS

The article considers the prerequisites for the emergence of frozen conflicts in Transnistria, Abkhazia and South Ossetia, geopolitical goals and economic and political tools of the Russian Federation in relation to these conflicts.

Post-Soviet successor states retained control over large minorities who had been intermingled during decades of Soviet-induced migration, and many long-suppressed religious, ethnic and territorial divisions have re-emerged since the collapse of the central government. This gave Russia, a revisionist power, the local knowledge, influence and circumstances to foment separatism and use frozen conflicts to its advantage, blocking the Euro-Atlantic aspirations of the post-Soviet countries.

Keywords: *"frozen conflict", Russian Federation, foreign policy, influence, geopolitical interests, post-Soviet space.*

УДК 327.8 (477)

Анастасія Томин

«М'ЯКА СИЛА» В СУЧАСНІЙ ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

В статті розглядається поняття «м'яка сила» та її роль в реалізації зовнішньої політики України. «М'яка сила» країни – це її здатність досягати своїх цілей за допомогою власного притягнення, а не примусових засобів. Прагнення зробити Україну популярною серед сусідніх країн та мати можливість цю привабливість використати для підтримки власних національних інтересів. Враховуючи останні практичні кроки України на стратегічній довгостроковій основі, крізь призму концепції «м'якої сили» та враховуючи існуючі моделі використання публічної та культурної дипломатії інших країн, необхідно нове наукове розуміння та розгляд нинішньої зовнішньополітичної ситуації, проблем безпеки та іміджу, які стоять перед Україною.

Ключові слова: Україна, М'яка сила, зовнішня політика, дипломатія.

«М'яка сила» є засобом реалізації стратегічно важливих інтересів суб'єктів, включаючи поширення демократії, та передбачає вплив та взаємодію з різними цільовими аудиторіями по всьому світу. Тема використання стратегій «м'якої сили» та їх характеру у відносинах між державами в останні роки стала дуже популярною та актуальною в українському науковому просторі. Однак залишається невирішеним питання про можливість та необхідність використання цієї стратегії в нашій країні в сучасних умовах.

Дану проблематику досліджували такі науковці, як Балабанов К., Висоцький О., Капітоненко М., Луценко А., Макаренко Є., Манжола В., Нікулішин Н.

Метою даної статті є виявлення основних тенденцій застосування «м'якої сили» в дипломатичній діяльності України для розв'язання актуальних проблем держави та виявлення стратегічних напрямів її застосування українською дипломатією.

Для держави «м'яка сила» – це влада політичних ідеалів і культурних символів, привабливість політичних лідерів і культурних досягнень, які безперервно транслиуються світовими каналами комунікацій і змушують позитивно говорити про себе весь світ. Американський генерал Кларк зауважив: «Гнучка влада вплинула в набагато більшому масштабі, ніж перевага

жорсткої сили в традиційній політиці балансу сил». Іншими словами, влада позитивного іміджу держави – це «м'яка сила» [5, с. 11].

Сьогодні громадянське суспільство виступає важливим джерелом «м'якої сили»: університети, культурні та громадські фонди. Організації мають свою гнучку владу, яка здатна як посилювати політику уряду, так і конфліктувати з нею. Саме тому увагу до проблем і потреб громадянського суспільства, вміння знаходити спільну мову з громадськістю всередині країни – важлива складова гнучкої влади. Якщо країна охоплена хвилею протестів і страйків – це серйозно підриває її авторитет у світі, хоч би які благі цілі вона переслідувала в зовнішній політиці [6].

У цілеспрямованому формуванні іміджу держави беруть участь не лише політтехнологи, а й насамперед еліта країни. При цьому ключову роль при просуванні позитивного іміджу держави відводять публічної дипломати, що здійснюється за допомогою неофіційної зовнішньополітичної діяльності незалежних від уряду політичних акторів: неурядових організацій, рухів та інститутів, діяльність яких спрямована на збереження миру, розвиток і поліпшення міждержавних відносин [6].

Основними методами публічної дипломатії є акції солідарності та підтримки, пошук консенсусу, співпраця, інформаційно-просвітницька діяльність на всіх каналах ЗМІ, покликана популяризувати політику уряду. Основна формула публічної дипломатії: від уряду – до народу. Публічна дипломатія стала справжнім дітищем теорії «м'якої сили»: це діяльність, націлена на окремих людей та організації. Цей новий вид комунікації не можна звести до простої пропаганди або зв'язків з громадськістю: публічна дипломатія передбачає будівництво довготривалих відносин, створення сприятливого середовища для просування іміджу країни.

Важливу роль у формуванні іміджу держави покликані відігравати засоби масової комунікації, оскільки комунікація стала системотворчим елементом політики. Саме системний підхід до інформаційного ресурсу в процесі формування іміджевої стратегії держави здатний принести успіх, при цьому важливо об'єднати зусилля всіх каналів масових комунікацій: телебачення, радіо, друку та інтернет-ресурсів, соціальних міфів, на які впливають почуття і поведінка людей.

Отже, сучасна іміджева стратегія держави включає:

1. Розробку яскравої ідейної концепції та популярного слогана, співзвучного настроям більшості громадян країни та відповідального історичним та соціокультурним традиціям.

2. Системне охоплення всіх каналів масових комунікацій – телебачення, радіо, друковані ЗМІ, інтернет-ресурси, покликаних активізувати у своїй роботі тему просування позитивного іміджу держави за допомогою спеціальних програм, розділів, інтернет-порталів тощо.

3. Активізація зусиль публічної дипломатії, покликаної доводити політику уряду до широкого загалу за допомогою інформаційних технологій, повсякденної комунікації по всіх каналах мас-медіа, а також за допомогою культурних та освітніх обмінів.

4. Пожвавлення політичних міфів, що підтримують інтерес нації до її історичних героїв і ключових подій політичної історії, які мають стати частиною сучасної політичної міфології, навколишнього іміджу держави.

5. Іміджеві атаки «за допомогою особистої чарівності» (charm offensive), коли провідні політичні лідери перебувають у центрі інформаційної кампанії з допомогою харизматичних рис намагаються поліпшити імідж своєї країни.

6. Підключення відомих діячів науки і культури до іміджевих проєктів, проведення творчих конкурсів та оголошення грантів. Активна популяризація досягнень культури у всіх сферах.

7. Розвиток туризму, пропаганда культурних пам'яток країни. Розвиток спорту, пропаганда спортивних досягнень, участь в організації Олімпійських ігор [6].

Сильна ідея України створюється з опорою на її територію, природний та людський потенціал. При цьому образ країни осмислюється через архетипічні образи, оскільки вони присутні у свідомості кожної людини і, отже, зрозумілі будь-якій українській культурі, українським словом, українським мистецтвом, як зацікавити цим решти. Не варто забувати про те, що імідж країни в першу чергу створюється у себе вдома, і сьогодні більшість матеріалів, які в тій чи іншій мірі дискредитують Україну, з'являється в українській пресі. Як пише Жак Сапір, «нинішній імідж України відображає і двоїсті уявлення про країну, що склалися у самих українців. Ось уже майже два століття український погляд на Україну коливається між ханжеською самозакоханістю і затятою самокритикою. Нерідко саме в українській пресі західні колеги черпають елементи для підтримки похмурого іміджу країни» [8, с. 193].

Стрімкий розвиток інформаційного світу у XXI столітті кидає країнам низку викликів. Один із головних – необхідність підтримувати позитивний імідж та враховувати думку не лише власних громадян, а й світової спільноти. Це призводить до значного підвищення загального інтересу держав до публічної дипломатії: за урядів активно створюються відповідні відомства,

покращуються зовнішні комунікації країн тощо. Незважаючи на це, надзвичайну цінність набуває досвіду успішного використання такого виду дипломатії як «м'яка сила». Практика публічної дипломатії у вигляді «м'якої сили» постійно вдосконалюється [6].

Однією з основних форм використання є технології створення іміджів. Інформація, яка тією чи іншою мірою впливає на імідж країни, визначається, на наш погляд, такими параметрами:

- джерела інформації (газета, журнал, сайт, телевізійний канал тощо) зі своєю репутацією;
- авторство інформації (держава, політичний чи державний лідер, чиновник, відома особистість у мистецтві, спорті, шоу-бізнесі та ін.);
- зміст інформації, смислова або цільова спрямованість інформації [4, с. 15].

Більшість вчених згодні з тим, що «м'яка сила» має ґрунтуватися на розвитку, універсальності культури та засобах її популяризації, на передовій системі освіти, сучасній комунікаційній системі та здатності використовувати ці інструменти і, отже, здатність просувати та захищати свою національну ідентичність та інтереси.

Стає все очевиднішим, що «м'яка сила» країни найкраще може сприяти усуненню конфліктів між цивілізаціями. Складовою «м'якої сили» є культура, коло загальнолюдських цінностей, рівень розвитку, освіти, науки, а також «дружня» зовнішня політика. Більшість людей погодиться, що саме ці параметри є найбільш привабливими з погляду громадської думки та дозволяють залучити прихильників з інших країн.

Існують держави, політика яких не ґрунтується на «публічній дипломатії» і, навпаки, можна не володіти інструментами «м'якою силою», але використати «публічну дипломатію». У контексті цієї проблематики Дж. Най зазначає, що «публічна дипломатія» виродилася в пропаганду, яка не тільки не здатна переконати, а й може суттєво пошкодити «м'яку силу». Однак у більшості випадків правильно вибудовані стратегії «публічної дипломатії», які здійснюються за допомогою практично всього арсеналу її інструментів, ведуть до приросту «м'якої сили» [6].

Першу спробу виміряти «м'яку силу» через зведений індекс було здійснено компанією «Монокль» у 2010 році. Показники були організовані відповідно до п'яти підіндексів, включаючи культуру, дипломатію, освіту, бізнес-інновації та уряд. Список країн складається з використанням більш ніж 50 факторів, які

показують наявність «м'якої сили», включаючи кількість культурних місій, олімпійських медалей, бізнес-брендів, якість архітектури країни тощо.

Ще один подібний рейтинг – «Soft Power 30» – відображає культурну привабливість, силу дипломатичної мережі, глобальну репутацію системи вищої освіти, привабливість економічної моделі тощо. Оновленою концепцією Дж. Ная, що втілює здатність міжнародного актора вдало поєднувати елементи жорсткої та м'якої сили, є концепція «розумної сили».

Після терактів 11 вересня 2001 р. стало очевидним, що «м'яка сила» не здатна вирішити всі проблеми та не змінить політику радикальних супротивників. З іншого боку, їй немає альтернативи, коли йдеться про такі цілі, як поширення демократії, захист прав людини або розвиток громадянського суспільства в інших країнах.

Що стосується «публічної дипломатії», то в рамках концепції «розумної сили», вона також має ставати більш продуманою та гнучкою. Для того, щоб така діяльність приносила результати, її необхідно постійно вдосконалювати на основі дослідження суспільних процесів та реальності, що швидко змінюється. Наприклад, зовнішньополітичні відомства сучасних країн на сучасному етапі стикаються з необхідністю використання «розумної сили» з метою парірування інформаційних викликів та загроз, серед яких центральне місце відводиться «постправді» та «фейк-ньюз» [4, с. 16].

Таким чином, публічна дипломатія повинна базуватися на «розумних» теоріях, моделях і методах і враховувати той факт, що її цільові аудиторії також стали «розумнішими» (з більш високим рівнем освіти, з доступом до всіх можливих джерел інформації та здатністю певною мірою розпізнавати маніпуляції).

Важливо наголосити, що Україна має суттєві успіхи в освоєнні та практичному застосуванні технологій «м'якої сили» та «публічної дипломатії». Про це, зокрема, свідчить очевидне зміцнення її інформаційного суверенітету та становища на світовій арені [7, с. 16].

Один з професорів Гарвардського університету Дж. Най у своєму твердженні пояснював що «м'яка сила» це безпосередня здатність країни демонструвати свою привабливість та переконувати інші держави у своїй точці зору із застосування дипломатичних методів. Українська держава почала застосовувати «м'яку силу» з середини 90-х років, кілька років після набуття своєї незалежності та формування подальшого вектору свого розвитку.

Сьогодні застосування «м'якої сили» як для України так і для кожної держави є важливим елементом зовнішньополітичної діяльності на

міжнародному ринку, при укладанні різного роду міжнародних угод, договорів про співпрацю, притягнення нових союзників та багато інших видів діяльності держави на міжнародному рівні за допомогою правильної дипломатії. Сьогодні Україна використовує поняття «м'якої сили» як цілу систему для досягнення успіху на міжнародному рівні дипломатії.

Аналізуючи сучасний період зовнішньоекономічної діяльності України, слід зазначити, що вектор діяльності «м'якої сили» за часів правління Володимира Зеленського дещо змінився. Сьогодні Україна набула більшої привабливості та зацікавленості зі сторони союзників та сусідніх держав, як з позитивної так і з негативної точки зору. Станом на 2022 рік Україна займає важливе місце у співпраці та є надійним союзником для країн Європейського союзу, НАТО та безпосередньо самих США, а також велика зацікавленість є зі сторони Росії, яка прагне поглинути Україну у свої руки, тим самим розв'язавши сьогодні війну проти України та цілого цивілізованого світу [2, с. 23].

Від часів початку президентства Володимира Зеленського Росія та Білорусія зрозуміли, що в Україні діє міцна політична система, яка зосереджується не біля однієї особи, а має усі можливості до перезавантаження цілого політичного устрою та викорінення пострадянської ментальності, формування демократичних засад діяльності держави та співпраці народу з органами державного управління, що у свою чергу не подобалося політичному керівництву Росії та Білорусії, які прагнуть триматися осторонь цивілізованого світу та відновити радянщину на території Східної Європи [2, с. 24].

Сьогодні із застосуванням «м'якої сили» за часів президентства Володимира Зеленського Україна підтверджує західний вектор свого розвитку та подальшого функціонування, відкидаючи повернення в лоно радянської ментальності та функціонування під протекторатом РФ, яка прагне усіма силами приборкати України в своє лоно. Українська дипломатія сьогодні по цілому цивілізованому світу пропагує своє бажання вступу до НАТО та Європейського союзу, виявляючи велике прагнення стати членом великої європейської родини, і позбутися свого радянського минулого застосовуючи «м'яку силу» дипломатичних зав'язків та намагань переконати своїх європейських союзників у необхідності прийняття України до лав ЄС та НАТО, обґрунтовуючи це тим, що ЄС та НАТО стануть тільки сильнішими від цього і нічого не втратять.

Використовував методи «м'якої сили» і попередній президент України Петро Порошенко, який з своїми дипломатичними візитами об'їздив весь

західний світ з прагнення прийняти Україну до СЄ та НАТО, для того щоб, повністю відокремити її з під впливу Росії, за допомогою дипломатії було підписано безвізовий режим з Європейським Союзом, проведено багато спільних навчань з країнами членами НАТО, отримано «Томос» від вселенського Патріарха Варфоломія для визнання незалежності української церкви, для того щоб зменшити вплив Московського патріархату на український народ використовуючи усі методи «м'якої сили» [3, с. 20].

Саме таке застосування «м'якої сили» за президентства Петра Порошенка та Володимира Зеленського демонструє цілому світу, що країна має бажання та всі стимули для того щоб змінюватися та розвиватися у прозахідному векторі, тим самим ламаючи старі стереотипи управління державою на засадах радянської системи. Сьогодні Україна в умовах війни продемонструвала свою справжню міць, вона стала форпостом військових дій Росії із Західним цивілізованим світом, президент України Володимир Зеленський став національним героєм та великим політичним лідером, який використовує усі методи «м'якої сили» у своїй зовнішньополітичній діяльності з партнерами в Європі, США та Канаді, виступаючи перед Європейськими та американськими парламентами, використовуючи культурну дипломатію для посилення привабливості України на міжнародному рівні, її необхідності прийняття в лоно Європейського Союзу та НАТО [3, с. 21].

Сьогодні на пострадянському просторі президент України Володимир Зеленський сприймається серед сусідніх держав як демократична та цивілізована альтернатива, на противагу диктаторським режимам правління на чолі з В. Путіним, який заради свого панування вбиває мирних людей, руйнує міста, забороняє свободу слова та погрожує цілому світу ядерною зброєю. Сьогодні Україна застосовуючи «м'яку силу» у своїй дипломатії демонструє цілому світу свою непохитність, волю до перемоги та бажання стати частиною цивілізованого Західного світу.

Станом на 2022 рік найвищий індекс «м'якої сили» України спостерігається на території Республіки Молдова, а саме 6,7 балів із 10, також високий індекс «м'якої сили» України спостерігається на території Грузії у 6,4 бали. Слід зазначити, що надзвичайно цікавим і особливим стало застосування одного з методів «м'якої сили», яку застосував Володимир Зеленський по відношенні до Росії це його популярність як актора, відомого на цілому пострадянському просторі, адже в Росії цей елемент зумів посилити деякі наративи щодо України, а його російськомовні звернення до громадян Росії з приводу відновлення миру на Донбасі та території України уміли дещо

пом'якшити образ України створений пропагандою Російської Федерації, в якому немає долі правди, а лиш одна брехня та цинізм Покликання.

Сьогодні Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба використовує елементи «м'якої сили» в дипломатичних зверненнях, демонструючи що опір України та всього українського народу Російській агресії, його демократичність та незламність створюють фундамент демократичних перетворень України та її цивілізаційного майбутнього в лоні Європейського союзу та НАТО, тим самим демонструючи альтернативу для цілого пострадянського простору, який боїться сказати Росії ні і піти власним шляхом демократичного розвитку.

Демократичні засади в країні, вільні медіа, свобода слова засобів масової інформації, прозахідний вектор розвитку та дипломатичні зв'язки з використання «м'якої сили» демонструють усьому радянському світу нову альтернативу життя, життя вільного та незалежного, життя в якому тебе не засуджують за твою думку та не садять в тюрму за те що ти викриваєш корупційні схеми найвищого керівництва держав [4, с. 13].

Слід зазначити, що в сучасних умовах життя цілого світу, лише наявність демократичності, правильної дипломатії та прозорості стане наявністю «м'якої сили» для розвитку та привабливості держави на міжнародному рівні та у її зовнішньополітичній діяльності із закордонними партнерами. Адже регулярні дипломатичні зустрічі з керівництвом та представниками інших держав надають правдиву інформацію про реальні події в Україні, її життя та трансформаційні процеси в сфері демократичності, боротьби з корупцією та свободою слова, тим самим ці моменти демонструють справжню «м'яку силу» України у її зовнішньополітичній діяльності на міжнародному рівні. Сьогодні прозорість та відкритість України, її прагнення європейського стилю життя в лоні Європейської сім'ї є найбільшим важелем застосування її «м'якої сили» в сучасних умовах [1, с. 38].

За результатами останніх досліджень, провідні журналісти та дослідники стверджують, що сприйняття України такими державами як, Молдова, Румунія, Казахстан, Грузія, США, Канада та низка європейських держав, а особливо Англія мають серйозні напрацювання у сфері «м'якої сили». Сьогодні світ побачив за останній місяць зовсім іншу Україну, не слабку та беззахисну, а сильну та відважну, яка демонструє наявність своєї «м'якої сили» у всіх сферах та фронтах своєї діяльності на міжнародному рівні та безпосередньо на державному.

Сьогодні для ефективнішої роботи структур, відповідальних за «публічну дипломатію», адміністрація Володимира Зеленського посилила фінансові асигнування у цю сферу. Так у 2021 році в рамках бюджетного фінансування міжнародних операцій України на цілі «публічної дипломатії» було направлено 81 млн. дол., і за твердженнями представників апарату управління ця сума з кожним роком буде зростати для підвищення ефективності діяльності публічної дипломатії України на міжнародному політичному ринку, для посилення «м'якої сили» України та досягнення її політичних та міжнародних цілей у системі її розвитку та євроінтеграційних процесів [1, с. 40].

Тому, можна дійти висновку, що застосування Україною «м'якої сили» – це власне, «вплив» та «привабливість» нашої держави на міжнародному політичному ринку. Відповідно до останніх подій ресурсами «м'якої сили» у відносинах є ті методи, які «надихають і залучають» до джерела відповідного впливу, дозволяючи тому, хто прагне його контролювати, досягти бажаного результату. Таким чином, що залучає влада ґрунтується на привабливості ідей, причому здатність формувати уподобання традиційно асоціюється з нематеріальними ресурсами, такими як культура, ідеологія та інститути. Відповідно, «м'який» спосіб впливу є протиположним «жорсткій» силі, яка зазвичай пов'язана з такими матеріальними ресурсами, як військова міць та економічний потенціал держави.

Аналізуючи події останніх тижнів, Україна не може вплинути на європейські країни, щоб ті закрили небо над Україною, усі дипломатичні звернення та намагання не дають бажаного результату, президент України Володимир Зеленський у своєму офіційному зверненні закликав Захід закрити небо над Україною, щоб кожного дня не гинули невинні люди, діти та пенсіонери, не руйнувалася стратегічна інфраструктура, тому що сьогодні бомблять Україну, а завтра це може статися і з самими країнами Європейського Союзу та НАТО, тому необхідно зупинити ворога вже сьогодні і не чекати коли він прийде на поріг НАТО та ЄС.

Тому сьогодні, нашій державі необхідно докладати усіх зусиль для посилення тенденцій застосування «м'якої сили» у своїй діяльності на міжнародному рівні з посиленням своїх дипломатичних зв'язків та певним м'яким тиском на воїх союзників та партнерів [4, с. 13].

1. Балабанов К. «Публічна дипломатія» як відповідь на виклики сучасності. Україна дипломатична. 2013. Вип. 14. С. 989-1021

2. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотник», 2020. 56 с.
3. Капітоненко М. Г. М'яка сила у світовій політиці: теоретичні аспекти / М. Г. Капітоненко //Актуальні проблемиміжнародних відносин. 2018. С. 20-21
4. Капітоненко М. Силовий фактор у міжнародних відносинах: парадигми, теорії, концепції. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Міжнародні відносини*. 2006. № 33/34. С. 13-18.
5. Луценко А. В. Стратегії «м'якої сили» в геополітиці Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та Російської федерації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / А. В. Луценко. К., 2010. 24 с.
6. Макаренко Є. А., Кучмії О. П. Публічна дипломатія. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т.. К.: Знання України, 2004. Т.1.
7. Манжола В. А., Коппель О. А., Капітоненко М. Г та ін. Системи міжнародних відносин : навчальний посібник. Київ :ВПЦ Київський університет, 2017. С. 11-18.
8. Нікулішин Н. «Сила» в умовах сучасної світової політики: трансформація змісту. *Слов'янський вісник*. 2012. Вип. 14. С.193-195.

REFERENCES

1. Balabanov K. "Public diplomacy" as a response to modern challenges. *Ukraine is diplomatic*. 2013. Vip. 14. pp. 989-102
2. Vysotsky O.Yu. Public diplomacy: lecture notes. Part I. Dnipro: SPD "Hunter", 2020. 56 p.
3. Kapitonenko MG Soft power in world politics: theoretical aspects / MG Kapitonenko // Current issues of international relations. 2018. pp. 20-21
4. Kapitonenko M. Power factor in international relations: paradigms, theories, concepts. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: International Relations*. 2006. № 33/34. Pp. 13-18.
5. Lutsenko AV Strategies of "soft power" in the geopolitics of the United States, the European Union and the Russian Federation: author. dis. for science. degree of Cand. flight. Science: special. 23.00.04 "Political problems of international systems and global development" / AV Lutsenko. K., 2010. 24 p.

6. Makarenko EA, Kuchmiy OP Public diplomacy. Ukrainian diplomatic encyclopedia: in 2 volumes. K .: Knowledge of Ukraine, 2004. Vol.1.
7. Manzhola VA, Koppel OA, Kapitonenko MG and others. Systems of international relations: a textbook. Kyiv: VPC Kyiv University, 2017. P. 11-18.
8. Nikulishin N. "Power" in modern world politics: the transformation of content. Slavic Herald. 2012. Vip. 14. P.193-195.

Tomyn Anastasia *SOFT POWER IN MODERN FOREIGN POLICY OF UKRAINE*

The article examines the concept of "soft power" and its role in the implementation of Ukraine's foreign policy. A country's "soft power" is its ability to achieve its goals through its own attraction rather than coercive means. The desire to make Ukraine popular among neighboring countries and to be able to use this attractiveness to support one's own national interests. Taking into account the recent practical steps of Ukraine on a long-term strategic basis, through the prism of the concept of "soft power" and taking into account the existing models of the use of public and cultural diplomacy of other countries, a new scientific understanding and consideration of the current foreign policy situation, security and image problems facing Ukraine is necessary .

Keywords: Ukraine, Soft power, foreign policy, diplomacy.

УДК 327.7:061.1ЄС](497-15)

Марія Яворська

СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАХІДНИХ БАЛКАН

В статті розглядається зародження та подальше становлення відносин між Європейським союзом та країнами регіону Західних Балкан. Зокрема, звертається увага на різні аспекти співпраці, а саме в економічній сфері, сфері реформ, безпековій сфері, а також розглядається процес лібералізації візового режиму для Західних Балкан. В підсумку, зважаючи на вивчену інформацію ми аналізуємо перспективи країн регіону на вступ в ЄС та беремо до уваги питання важливості чи доцільності євроінтеграційного досвіду Західних Балкан для України.

Ключові слова: Європейський союз, Західні Балкани, євроінтеграція, Україна.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що Західні Балкани є дуже важливим регіоном як для Євросоюзу, так і для інших міжнародних акторів: США, Китаю, Росії. Ми маємо нагоду вивчати політику розширення Євросоюзу на Західні Балкани спостерігаючи за цим в реальному часі, аналізувати та ділитись власними висновками і думками інших науковців та зацікавлених осіб в цьому питанні. Оскільки ситуація на міжнародній арені постійно змінюється, дуже важливо фіксувати всі події, котрі відбуваються. Це необхідно і для того, щоб розуміти, яким чином Євросоюз допрацьовує свою політику розширення як і на регіон Західних Балкан так і на інші країни, котрі планують доєднатись до Європейської спільноти і вже співпрацюють з нею. Прослідкування цього процесу є важливим для нас, оскільки Україна теж йде шляхом євроінтеграції, тому звернути увагу на досвід регіону Західних Балкан теж додає актуальності вивченню цієї теми.

Серед українських дослідників, які вивчають питання євроінтеграції Західних Балкан і до яких ми найчастіше звертались працюючи над роботою можна назвати: М. Миронову, В. Давидчука, А. Мартинова, Я. Костюченка, М. Юрчак.

Метою та завданнями статті є короткий огляд розпаду Югославії та зародження співпраці між ЄС і новоутвореними республіками; розгляд політики Європейського союзу стосовно Західних Балкан, оцінка успіхів країн

регіону на їхньому шляху євроінтеграції та подальших перспектив з урахуванням безперервних змін на міжнародному фронті; визначення важливості та доцільності євроінтеграційного досвіду країн регіону для України.

Розпад Югославії був спричинений багатьма факторами, серед яких неправильна економічна політика («соціалістичне самоврядування»), що в підсумку призвела до повного фінансового виснаження федерації, відповідно, кредити, в яких вона тонула, сплачувати було неможливо. Політика децентралізації теж ніяким чином не спрацювала на руку ні центру (Белграду), ні жодній з інших республік федерації, що ніколи не були між собою в рівних умовах. З цього випливає і наступне – соціальна нерівність, яка загострювала і так напружені відносини між населенням СФРЮ. Ця напруженість була зумовлена давніми міжнаціональними непорозуміннями та применшенням ролі інших республік перед «старшим братом» Сербією, що ніяк не могла полишити своїх бажань єдності Югославії. До поштовхів, які сприяли розпаду Югославії можна додати смерть Й. Броз Тіто, оскільки ця подія досить таки знизилася дух єдності у федерації [1] [4].

Всі вище названі причини призвели до неминучого – проголошення республіками власної незалежності і неможливості змиритись з цим Белграда. В регіоні Західних Балкан починаються одні з найбільш кривавих війн кінця ХХ століття. «Десятиденна війна» в Словенії була першою і, на щастя, не призвела до великої кількості жертв. Її підсумком став Бріонський договір за посередництва ЄЕС, попри те, оцінювати ефективність Європейської спільноти у владнанні конфліктів важко. Таким чином, неможливість ЄЕС, а з 1993 – Європейського союзу, стати визначним елементом у налагодженні відносин між республіками враховуючи специфіку цієї організації і, можливо, не зовсім визначеної, місцями самовпевненої політики, не сприяє поліпшенню ситуації в регіоні. Розгортаються нові війни. Більш рішучими були США і НАТО, які не завжди були вповноважені РБ ООН діяти на територіях країн колишньої Югославії, але применшити їхній вклад у відвойовування державами свого права на незалежність неможливо, як і кількість жертв, які були вбиті, кількість тих кого переслідували за інакшість, жертв катів і тих, що були змушені покинути рідні, але випалені землі.

Визначною подією стає підписання Дейтонських угод в 1995 р., але не всі республіки припиняють активну боротьбу за свої права. В 1999 р. починається війна в Косово, а на початку 2001 р. в Македонії. Все ж, після 1995 р. ЄС більш активно намагається сприяти побудові нових держав в Західних Балканах.

Створюється багато програм для фінансової підтримки регіону, і загалом починає вимальовуватись чіткіша стратегія Євросоюзу щодо новоутворених держав. Хочеться відзначити Угоду про стабілізацію та асоціацію, оскільки вона стала тим фундаментом, на якому почали будуватись міцні відносини між Європейською спільнотою та Західними Балканами, котрі потребували як і фінансової допомоги, так і допомоги у побудові нового майбутнього для кожної з держав колишньої Югославії [5] [3].

Таким чином, кожна країна регіону Західних Балкан (окрім Косово), підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію з Європейським союзом задля того щоб продовжувати та покращувати всеохоплюючу співпрацю з ЄС і в подальшому вступити в організацію. В свою чергу, УСА є складовою Процесу стабілізації та асоціації, запущеного в 1999 р., котрий є стратегічною структурою для ведення різного роду співробітництва. Всі держави, що підписали УСА, в її рамках мають змогу продовжувати діяльність у розвитку правової та інституційної бази, а саме створювати різні структури для покращення відносин з ЄС, як підсумок були запроваджені Рада стабілізації та асоціації, Комітет стабілізації та асоціації і Парламентський комітет зі стабілізації та асоціації [12].

Серед важливих побічних проектів, котрі були створені задля сприяння розвитку правової спроможності парламентських адміністрацій та інших важливих аспектів розвитку (все залежить від того, на що саме він націлений) є проект Twinning, який показав свою ефективність у Боснії і Герцеговині [17].

Одними з найважливіших інструментів, які є базою для співпраці між ЄС та Західними Балканами, можна вважати ті, котрі займаються фінансуванням проектів, таким наприклад є Інструмент передвступної допомоги (ІРА). Він довів свою ефективність та важливість, оскільки на сьогодні діє вже ІРА III, а кожна така ініціатива розрахована на 7 років. ІРА є інструментом Євросоюзу задля фінансування реформ у регіоні; враховуючи дієвість ІРА, він замінив попередні фінансові інструменти, котрі використовував ЄС [14].

В свою чергу, однією з найважливіших платформ для співпраці і встановлення в її межах правової та інституційної бази є Берлінський процес. Завдяки гнучкій структурі і відсутності центрального координаційного механізму, він мав певні недоліки у контролі та постійному збільшені завдань, попри те, з часу початку діяльності, кожного року між країнами регіону та державами залученими до Берлінського процесу проходили саміти, на яких і вибудовувалась база співпраці та подальшої інтеграції Західних Балкан в ЄС.

Очевидно, що на роботу самітів як і в рамках Берлінського процесу, так і тих що проходили за його межами, вплинула пандемія COVID-19, проте важливі документи, декларації приймалися так само як і на звичних колись оф-лайн зустрічах. Всім доводиться звикати до нових умов роботи.

Пандемія справді зачепила всі сфери життя та діяльності. Питання мобільності було завжди дуже важливим для Європейського союзу, тому він радо виступав за початок процесу лібералізації візового режиму для країн Західних Балкан, а з початком Коронавірусу, постраждала якраз мобільність. Попри те, одне з питань, що завжди хвилювало ЄС, після надання країнам-не членам безвізу, а саме запити на надання притулку в Євросоюзі, сильно зменшились [15] [10].

Перш ніж отримати можливість вільно пересуватись Шенгенською зоною тільки з біометричними паспортами, держави Західних Балкан пройшли два етапи, що дозволили їм отримати безвіз: спрощення та лібералізації. Не зважаючи на те, що Косово виконало всі поставлені перед ним завдання та навіть додаткові, лібералізація візового режиму для косоварів не діє. На жаль, ініціативи Косово все ще блокуються Францією та Нідерландами, а розбіжності з Сербією теж не дають зрушити з місця [9].

Почавши з самого початку, а саме із зародження і становлення міцніших відносин між Євросоюзом та країнами регіону Західних Балкан, ми поступово доходимо до сьогодні, а саме до останнього на зараз саміту ЄС-Західні Балкани, що мав місце в жовтні 2021 року. В словенському місті Брдо при Кранью проходили всі події саміту. Як і на всіх попередніх зустрічах, так і на цій була прийнята Декларація, котра робить підсумки попередньої та визначає подальші віхи співпраці між ЄС та регіоном. Відповідно до Декларації, список сфер в яких відбуватиметься співпраця є досить таки широким. Підтримуючи минулі здобутки, партнери зобов'язались продовжувати активну кооперації у безпековій сфері, оскільки її можна вважати визначальною у відносинах між ЄС і Західними Балканами. Боротьба з тероризмом, екстремізмом, організованою злочинністю, митний контроль, запобігання нелегальної міграції та інтенсифікація спільної роботи у межах Frontex були визначеними Декларацією. Окрім того, ще проголошуючи вступне слово, Шарль Мішель наголосив на важливості роботи з врегулювання міжетнічних конфліктів в регіоні.

Враховуючи нові умови світу, а саме пандемію, між ЄС і Західними Балканами відбувається активне співробітництво в сфері охорони здоров'я та

надається значний фінансовий пакет допомоги для боротьби з COVID-19 та його наслідками [16].

Уваги також заслуговує Економічний та інвестиційний план ЄС щодо Західних Балкан, який був прийнятий ще 6 жовтня 2020 року, проте рівно через рік був доповнений для кращого втілення. Використовуючи різні створені для правильної роботи інструменти, типу Інвестиційного механізму ЄС щодо Західних Балкан чи, наприклад, Global Gateway, Європейський союз надаватиме регіону різного роду фінансову допомогу, зокрема інвестиційну протягом наступних семи років. Приблизно на цей період буде виділено 30 мільярдів євро [11].

Таким чином, бачимо, що співпраця між ЄС і Західними Балканами є досить на непоганому рівні, оскільки задля стабілізації та розвитку регіону використовується велика кількість різних програм та інструментів, що дозволяють різнобічно вдосконалювати держави. Попри те, щоб правильно оцінити кожен з країн та зробити якісь припущення про перспективи про їхню можливість скорішого вступу в ЄС, треба звертати на різні фактори.

Європейська Комісія визначає рівень готовності кожної з країн окремо, а не оцінює цілий регіон загалом. Сербія та Чорногорія характеризуються як «помірно підготовлені у їх реформі державного управління». Успіхи Албанії та Північної Македонії визначаються як: «правова база та інституційна структура частково створені для забезпечення послідовної системи формування політики», але в підсумку, їх також оцінюють як помірно підготовлених. Досягнення в реформах Боснії і Герцеговини і Косово визначаються як такі, що знаходяться на ранній стадії перетворень у царині державного управління. ЄК вважає, що саме «недостатня політична підтримка перешкоджає скоординованому впровадженню реформ усіма рівнями влади». Кожній з країн потрібно дотримуватись визначених Єврокомісією інструкцій, правильно використовувати фінансування надане ЄС та звертати увагу на зауваження від ЄК стосовно певних сфер, як от наприклад, Північній Македонії рекомендовано покращити контроль якості процесу громадських консультацій, щоб приймати чіткі закони, відповідно до стандартів ЄС [13].

Можна припустити, що однією з ознак того, які країни регіону мають більший потенціал стати членами ЄС швидше за решту є членство в НАТО. Більша частина вже членів ЄС спершу пройшли процедуру вступу в Північноатлантичний альянс. Таким чином, Албанія, що першою з країн Західних Балкан стала частиною НАТО (1 квітня 2009 р.), має досить непогані

результати співпраці з ЄС в безпековій сфері, та і взагалі робить успіхи у впровадженні реформ, відповідно до *acquis* Євросоюзу.

На жаль про Чорногорію – ще одну країну регіону, що вже є частиною Північноатлантичного альянсу не можна сказати багато доброго, скільки звіт Європейської комісії показує, що прогрес у царині верховенства права, реформації судової системи і решти найважливіших реформ є зовсім не значним. Також відбувається недостатня боротьба з корупцією та контрабандою тютюну, що теж погано відбивається на всій картині досягнень Чорногорії. Отож, бачимо що лише членства в НАТО не є достатньо, щоб мати більше «очок» у процесі вступу в ЄС [2].

Тож, що для себе може взяти Україна, спираючись на євроінтеграційний досвід країн Західних Балкан?

Для регіону та України існують різні програми залучення до співпраці з Європейським союзом. Відповідно, більшість країн Західних Балкан не тільки підписали Угоду про стабілізацію і асоціацію, а і отримали статус кандидатів на вступ в ЄС (БіГ та Косово мають статус потенційних кандидатів на вступ). В свою чергу, Україна підписала з ЄС Угоду про асоціацію, що почала діяти з 2017 р. та 28 лютого 2022 р., президент разом з спікером та прем'єром підписали заявку на членство в Євросоюзі. Поки українцям залишається чекати та діяти відповідно до вимог. Таким чином, першу анкету-опитувальник для отримання статусу кандидата на членство в ЄС, президент Володимир Зеленський передав Матті Маасікасу – голові представництва Євросоюзу вже 18 квітня 2022 р [6].

Звернемось до думки І. Корхового – заступника Міністра розвитку громад та територій України з питань європейської інтеграції. Загалом, як якусь чітку позицію стосовно того, чому ми маємо брати приклад з країн Західних Балкан у процесі євроінтеграції він не висловив. Запитання до І. Корхового були поставлені під час зустрічі в рамках Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Україна, держава-не член Європейського союзу мала змогу головувати там, тому цю подію було відзначено, як ще одне досягнення і нову віху співпраці з ЄС. Тому, Корховий наголошував на важливості залучення до різних інструментів Євросоюзу і те, що Західні Балкани мають великий досвід в схожому співробітництві, тож таким чином, ми можемо переймати його і ставати більш активнішими [7].

Можливо, свого часу Україні було би непогано звернути увагу на успіхи регіону в плані реформації економічної системи, а саме переходу до ринкової економіки, якихось певних особливостей, через які проходять Західні Балкани,

оскільки і вони і Україна є постсоціалістичними. Для України, на сьогодні, це питання залишається не актуальним, оскільки більшість совітського спадку більше не сприймається, як важливе надбання. Принаймні більшою частиною громадян. Що гірше, якою ціною ці перетворення відбуваються. Західні Балкани теж відчули на собі увесь жах знаходитись під гнітом «великого брата», відповідно більшість держав більше не прагне такої моделі існування. Попри те Сербія, яка якраз легко порівнюється з Росією враховуючи її бачення якогось державного устрою, поширенням шовінізму, все ще глибоко в собі виношує ідею «великодержав'я». Таким чином, її ментальна близькість з РФ, не зовсім демократичні цінності, і не велике бажання євроінтеграції очевидно не порівнюється з прагненнями України, котра зараз щодня проливає кров за вільне існування без гніту російських терористів [7].

Отже, досвід Західних Балкан у процесі євроінтеграції для України, має свою певну роль, проте не є настільки важливим, оскільки умови, які були перед країнами регіону та умови що стоять перед Україною є досить різні. В якихось певних моментах, ці два приклади можна порівняти; а саме співвідносити їхні успіхи, ініціативи до яких вони залучені, те яким чином вони фінансуються, в яких сферах більше співпрацюють та багато іншого. По суті, тільки на порівнянні може ґрунтуватись відповідь на те, на що ж саме можна звернути увагу Україні, враховуючи досвід регіону Західних Балкан.

Таким чином, ми бачимо, що важливою ознакою успіху євроінтеграції країн є всеохоплююче співробітництво з Європейським союзом. Україна співпрацює з ЄС в рамках «Східного партнерства», а також задіяна до інших важливих проєктів, що стимулюють процес реформації держав, відповідно до норм Євроспільноти. Країни Західних Балкан, в свою чергу, за роки напрацювали дещо більшу базу співпраці, та чотири з них вже мають статус кандидата на членство в цю організацію. В цьому плані, держави регіону проробили більшу роботу, в деякій мірі успішнішу, бо для них стали відкриті більше сфер для співпраці з ЄС. Більшість держав регіону набагато раніше підписали Угоду про стабілізацію і асоціацію, оскільки в 2013 р. В. Янукович відмовився від курсу на євроінтеграцію, Україна свою Угоду про асоціацію підписала пізніше, а діяти вона почала аж в 2017 р.

Однією з головних ознак успіху залишається величезне бажання та готовність до змін, які ж до того стимулюються Європейським союзом. В цій сфері нам точно не варто звертатись до Сербії, котра досить сильно тяжіє до Росії, і не впевнена у своїх проєвропейських прагненнях. В свою чергу, нам би було непогано звертати увагу на досвід Албанії, котра робить досить великі

успіхи у співробітництві з ЄС і відповідно має більші шанси до інтеграції, попри те не варто забувати, що Албанія вже має статус кандидата, чого не має Україна. Але незважаючи на непогані успіхи деяких країн, Європейський союз не може гарантувати нічого ні їм, ні Україні, котра зараз взагалі найбільше зосереджена на тому, щоб вистояти у війні проти найбільшого зла, яке загрожує і Європі.

Підсумовуючи все вище сказане, можна сказати, що відносини між Європейським союзом та Західними Балканами тримаються на досить міцному та багаторічному фундаменті. Роль ЄС в Югославських війнах хоч і частіше зводилась саме до дипломатичної частини вирішення конфлікту, попри те і це було необхідною складовою, що в підсумку допомогло країнам регіону отримати свою незалежність. В подальшому ж, ЄС взяв на себе відповідальність зі стабілізації регіону, оскільки стабільність на Балканах – стабільність у Європі. Таким чином, країни почали співпрацювати з ЄС в рамках Процесу стабілізації та асоціації, підписали Угоди про стабілізацію та асоціації, приєднуються до всіх ініціатив та використовують фінансову підтримку від ЄС в межах таких інструментів, як наприклад, ІРА (Instrument of Pre-Accession Assistance). Також певною мірою має значення те, що кілька країн регіону є членами НАТО, відповідно співпраця в безпековій сфері проводиться активніша ніж з тими, хто не є частиною організації, попри те, це все ще не гарантує країнам швидшого вступу в ЄС, оскільки найбільшу вагу мають саме ті перетворення та реформи, яких вимагає Євросоюз. І такого фактору, як неготовність самого Європейського союзу до розширення заперечити неможливо, оскільки представники заявляли про це на останньому саміті ЄС-Західні Балкани. Тому, виходить так, що ЄС і сам повинен розвиватись та вдосконалюватись, щоб могли прийняти до себе ще когось. В підсумку, країни залишаються без жодних гарантій, і навіть ті, хто вже мають статус кандидата.

Україна, в свою чергу, будучи в дещо інших умовах (навіть не зважаючи на 24 лютого 2022 року), використовуючи інші інструменти залучення, не будучи кандидатом на вступ, і, почавши активніші відносини з ЄС дещо пізніше ніж Західні Балкани, може не так багато почерпнути з досвіду країн регіону для себе. І загалом, навіть не зважаючи на це, успіхи держав регіону і України оцінюють як такі, що знаходяться на приблизно однаковому рівні. Точно можна стверджувати лиш про те, що потрібно не припиняти, а лише активізувати різного роду співпрацю, в безпековій сфері зокрема. Попри те, після 24 лютого говорити про щось конкретніше стає все важче. Співпраця між Україною та ЄС відбувається, але не так, як всі того очікували: напрацьовані

інструменти повинні були фінансувати демократичні перетворення та реформи в державі, тепер ж, Євросоюз допомагає вимушено переселеним особам закордоном, обіцяє допомогти з відбудовою зруйнованих міст, приймає поранених бійців та цивільних на реабілітацію та ще багато іншого. І це має величезну вагу, попри те, вирішальним на даний час має стати саміт Європейського союзу, що відбудеться зовсім скоро. Там всі ми сподіваємось почути про надання Україні статусу кандидата на вступ в ЄС, та, звісно, почути трохи більше конкретики стосовно ситуації для Західних Балкан. Тож, підтримуючи думку речника Міністерства закордонних справ України О. Ніколенка про те, що інтеграція України і Західних Балкан зробить ЄС сильнішим і процвітаючим, очікуємо на хороші новини з прийдешнього саміту як і для України так і для країн регіону Західних Балкан.

1. Гуськова Е. Ю. История югославского кризиса (1990-2000). Москва: Русское право, 2001. 717 с.
2. Євроінтеграція Західних Балкан – прогресу не видно URL: <http://ukrpohliad.org/analytics/evrointegratsiya-zahidnyh-balkan-progresu-ne-vydno.html>.
3. Крушинський В. Ю. Косовська криза і позиція Великобританії щодо військового співробітництва в Європейському союзі. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. С. 3–11.
4. Кузнечевский В.Д. Какая концепция самоуправления осуществлена в Югославии. Реквием по Борису Кидричу. «Советское славяноведение». 1991. № 2. URL: <http://vestnikburi.com/yugoslaviya-istoriya-partizanskoj-respubliki-chast-vtoraya/>.
5. Миронова М. А. Еволюція політики ЄС щодо країн Західних Балкан. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. С. 28–37.
6. Україна сподівається отримати статус кандидата на вступ до ЄС протягом місяця URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3465289-ukraina-spodivaetsa-otrimati-status-kandidata-na-vstup-do-es-protagom-misaca.html>.
7. Харченко О. «Важіль для прискорення інтеграції» Україна головує в Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/vazhil-dlya-pryskorennya-integraciyi>.
8. Юрчак М. Потенціал впливу Балканських держав на формування політики ЄС щодо України. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини. 2014. Вип. 13. С. 163-

170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2014_13_16.

9. Andi Belegu Visa liberalization process in Western Balkan countries aspiring to join the European Union 2018. С. 83–95.

10. Berlin Process: Leaders praise successes of regional integration, commit to continue economic cooperation URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2021/07/06/berlin-process-leaders-praise-successes-of-regional-integration-commit-to-continue-the-process/>

11. Brdo Declaration, 6 October 2021 URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/52280/brdo-declaration-6-october-2021-en.pdf>

12. De Munter A. The Western Balkans. URL: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.5.2.pdf.

13. Diana-Gabriela Reianu A comparative analysis of key public service areas in Western Balkans: where do we stand? 2012. №1. P. 16–26.

14. Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/

15. Marjanović Rudan A. The Berlin Process in a Nutshell. Sarajevo : Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2018. URL: https://www.giz.de/en/downloads_els/The_Berlin_Process.pdf.

16. Team Europe: €34 billion disbursed so far to tackle COVID-19 in partner countries URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/team-europe-eu34-billion-disbursed-so-far-tackle-covid-19-partner-countries-2021-09-16_en.

17. What is twinning. Twinning Project - EU support to the Parliaments of BiH in EU integration tasks. URL: <http://bih-parliamentary-twinning.eu/en/what-is-twinning>.

References:

1. Gus'kova E. Yu. Istoriya yugoslavskogo krizisa (1990-2000). Moskva: Russkoe pravo, 2001. 717 s [in Russian].

2. Kharchenko O. «Vazhil dlia pryskorennia intehratsii» Ukraina holovuie v Stratehii Yevropeiskoho Soiuzu dlia Dunaiskoho rehionu URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/vazhil-dlya-pryskorennya-integraciyi> [in Ukrainian].

3. Krushynskiy V. Yu. Kosovska kryza i pozytsiia Velykobrytanii shchodo viiskovoho spivrobotnytstva v Yevropeiskomu soiuzi. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. 2012. S. 3–11 [in Ukrainian].
4. Kuznechevskij V.D. Kakaya koncepciya samoupravleniya osushchestvlena v YUgoslavii. Rekviem po Borisu Kidrichu. «Sovetskoe slavyanovedenie». 1991. № 2. URL: <http://vestnikburi.com/yugoslaviya-istoriya-partizanskoy-respubliki-chast-vtoraya/> [in Russian].
5. Myronova M. A. Evoliutsiia polityky YeS shchodo krain Zakhidnykh Balkan. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. 2010. S. 28–37 [in Ukrainian].
6. Ukraina spodivaetsia otrymaty status kandydata na vstup do YeS protiahom misiatsia. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3465289-ukraina-spodivaetsa-otrimati-status-kandidata-na-vstup-do-es-protahom-misaca.html> [in Ukrainian].
7. Yevrointegratsiia Zakhidnykh Balkan – prohresu ne vydno. URL: <http://ukrpohliad.org/analytics/evrointegratsiya-zahidnyh-balkan-prohresu-ne-vidno.html> [in Ukrainian].
8. Yurchak M. Potentsial vplyvu Balkanskykh derzhav na formuvannia polityky YeS shchodo Ukrainy. Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Istorii, mizhnarodni vidnosyny. 2014. Vyp. 13. S. 163-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2014_13_16 [in Ukrainian].

Mariia Yavorska. THE EUROPEAN UNION STRATEGY REGARDING WESTERN BALKANS

The article considers the origin and further development of relations between the European Union and the countries of the Western Balkans. In particular, attention is paid to various aspects of cooperation, namely in the economic sphere, in the sphere of reforms, in the security sphere. And also we are focusing on the process of visa liberalization for the Western Balkans. As a result, based on the studied information, we analyze the prospects of the region's countries for EU accession and take into account the importance or expediency of the European integration experience of the Western Balkans for Ukraine.

Keywords: European Union, Western Balkans, eurointegration, Ukraine.

УДК 327.8 (73+72)

Ірина Яцинович

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США ЩОДО МЕКСИКИ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

У цій статті розглядаються відносини між Мексикою та США в епоху президентства Д. Трампа. Був проведений контент-аналіз політичних концепцій Д.Трампа по відношенню до Мексики. Було вивчено та проаналізовано основну проблему – міграції – між США та Мексикою. Крім цього, було вивчено основи економічної та політичної співпраці між США та Мексикою в період президентства Д. Трампа. В результаті дослідження було здійснено порівняння зовнішньої політики Д. Трампа та Дж. Байдена щодо Мексики.

Ключові слова: *США, Мексика, міграція, Д. Трамп, Дж. Байден, концепції, зовнішня політика, ідеологія.*

Зовнішньополітичні відносини між США та Мексикою беруть свій початок ще із 1848 року, коли було підписано договір Гваделупе-Ідальго і закінчилася американо-мексиканська війна, значна частина територій Мексики тоді увійшла до складу Сполучених Штатів [5]. У результаті, між США та Мексикою створилися унікальні політичні, економічні та соціальні зв'язки. Ці взаємозв'язки настільки потужні, що коли щось відбувається в одній країні, це одночасно впливає на іншу країну. Тому будь-яке питання, будь то політичне, соціальне чи економічне, стає делікатним і має величезний вплив на двосторонні відносини двох країн і не тільки. В цьому випадку відносини між США та Мексикою, завжди носили делікатний та непростий характер. Проте із початку президентської кампанії Д. Трампа 2016 року, ці відносили стали як ніколи напруженими, аже в своєму виступі, як кандидата на пост президента, Д. Трамп оголосив «Я побудую велику стіну на нашому південному кордоні, і Мексика заплатить за цю стіну» [4]. В результаті цього, почались непрості роки у відносинах між Мексикою та США, які складають актуальність багатьох геополітичних досліджень цього часу.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Ключові тенденції розвитку даної теми було висвітлено в роботах таких дослідників, як А. Орлова у статті «Когнітивний аналіз стратегії США щодо Латинської Америки» якої, вона коментує цей поділ наступним чином: «Якщо другу групу країн автор відносить до групи «друзів» США, яким необхідно допомагати, то перша група

належить до «недругів», на які Сполучені Штати не можуть вплинути» [10]; Х. Е. Наваррете також відгукувався у своїх роботах про відносини між Мексикою та США так: «Нинішні відносини Мексики зі Сполученими Штатами перетворилися на головолітку» [11]. Аналіз американо-мексиканських відносин у цій статті проводився з урахуванням реалістичної теорії, яка спирається на праці Е. Карраї Р. Моргентау.

Метою статті є дослідження ідеологічного впливу президента Д. Трампа на зовнішньополітичні відносини між Мексикою та США.

З початку президентської кампанії Дональда Трампа відносини США і Мексики перебували у кризі. Критика Трампа щодо Мексики та її народу, його погрози депортувати мільйони мексиканців без документів через припинення програми відкладених дій щодо прибуття дітей (DACA), його бажання побудувати те, що він називає «великою стіною» на південному кордоні, і його висловлений намір про відмову від Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA) створила серйозні проблеми у двосторонніх відносинах.

Надзвичайно агресивна риторика Трампа та очевидна нездатність адміністрації Пенья-Ньето в Мексиці впоратися з цією трясотиною у зовнішніх відносинах створили напружені умови між політиками обох країн. Офіційні показники опитування щодо американо-мексиканської співпраці серед політичних еліт Мексики показали, що нинішній стан справ досяг найнижчої точки у відносинах двох країн за останні 25 років. Після багатьох років плідного партнерства головною турботою Мексики у зовнішніх справах стало протистояння Трампу. Однак для адміністрації Трампа Мексика була лише однією з багатьох тем – і не найважливішою – у його президентському порядку денному [3].

Щонайменше п'ять основних концепцій визначають структурні характеристики, якими керуються відносини США та Мексики.

Перша концепція полягає в тому, що актуальність двосторонніх відносин відрізняється в кожній країні. Тобто кожна нація не надає однакового значення стосункам. Мексика є частиною, проте не надто важливою, американських міжнародних справ. Але Сполучені Штати є найважливішим міжнародним партнером Мексики. Як будівник і підтримувач післявоєнного ліберального порядку та нинішній гегемон світу, США задіяні на всіх континентах, вирішуючи або ігноруючи безпекові, економічні, політичні, соціальні та культурні проблеми.

Друга концепція полягає в тому, що асиметрія влади є центральною рисою американо-мексиканських відносин. Як зазначалося раніше, США є гегемоном

світу, тоді як Мексика є меншим глобальним гравцем і все ще має характеристики слаборозвиненої країни. Ця асиметрія знижує здатність Мексики захищати свої інтереси. Таким чином, альянс зі Сполученими Штатами не тільки допомагає Мексиці підтримувати добрі відносини зі своїм північним сусідом, але й отримує переваги американської розвідувальної потужності [12].

Третьою рисою структурних характеристик, що визначають відносини США і Мексики, є взаємозалежність між країнами. Мексика та США мають дуже взаємозалежні відносини. Мексика була і залишається третім за величиною торговим партнером Сполучених Штатів і другим за величиною експортером товарів до США. Близько 46% усього імпорту Мексики надходить із США. Приблизно одна третина торгівлі між США та Мексикою відбувається в Техасі. Тим не менш, Мексика значною мірою залежить від США, і, незважаючи на те, що Мексика дуже важлива для Америки, вона менш актуальна для США.

Четверту концепцію відносин можна описати як інтернаціональну – тобто зовнішні справи між націями є частково міжнародними, а частково внутрішніми. Такі теми, як імміграція та торгівля наркотиками, є типовими міжнародними проблемами. Внутрішня політика кожної країни стає рушійною силою двосторонніх відносин. Ідея Трампа побудувати стіну на кордоні більше відповідає ідеї задоволення потреб своїх виборців, ніж вирішення будь-яких інших двосторонніх проблем. Позиція Мексики щодо стіни на кордоні є скоріше націоналістичною реакцією на приниження, яке просуває її північна супердержава, щоб побудувати фізичний бар'єр між обидві країни, а не відповідь на економічні наслідки, які така стіна спричинить для Мексики. Схоже, що для американського президента проблеми Мексики просто не важливі. Трамп та інші офіційні особи усвідомлюють складні взаємозалежні асиметричні двонаціональні відносини, в яких домінують США.

Заяви Трампа з початку його кампанії демонструють обмежене врахування точки зору Мексики. Він неодноразово критикував NAFTA і висловлювався, що Мексика недостатньо працювала над тим, щоб запобігти проникненню злочинців і наркотиків до США.

П'ятим критичним питанням, яке слід розглянути, є складність. Америко-мексиканські відносини охоплюють багато тем, як-от торгівлю, імміграцію, торгівлю наркотиками, нафту, воду та безпеку кордонів, і залучають багатьох учасників, таких як президент, Конгрес, штати, політичні партії, компанії, лобісти та аналітичні центри, серед інших політичних діячів у

кожній країні. Складність цих відносин збільшує труднощі в досягненні домовленостей. Істотно змінити двосторонні відносини важко, оскільки кілька гравців з різними точками зору та інтересами взаємодіють, захищаючи свої перспективи, створюючи дуже складні відносини. Задовольнити всі ці інтереси часто дуже складно, а то й неможливо [2].

Економіка Мексики сильно страждає від масових депортацій. Ринок праці Мексики не здатний поглинути репатріантів. Ці люди збільшують попит на житло, школи та послуги, і Мексика втрачає мільйони доларів у вигляді грошових переказів після їх повернення в країну. У 2017 році мексиканці надіслали до своєї країни 28,7 мільярда доларів США у вигляді грошових переказів, що на 6,6% більше, ніж у 2016 році. У США депортації або перетини кордону зазвичай не привертають увагу високопосадовців чи втручання президента. Вони відбуваються щодня без детального інформування політиків і бюрократів. Крім того, посадові особи на кордоні, які працюють над екстрадицією незареєстрованих мексиканців або жителів Центральної Америки, дотримуються встановлених процедур, які не вимагають контролю з боку найвищих урядових рівнів; їхня робота є дискретною і здебільшого непомітною для політиків і широкого загалу [5].

Отже, американсько-мексиканські відносини характеризуються міцними структурними відносинами, які неймовірно важко змінити. Зміни в цих базових зв'язках не обов'язково залежать від приходу нового лідера США, хоча президент або Конгрес можуть бути центральними дійовими особами в перетвореннях структурних зв'язків. Загалом, структурні відносини між Мексикою та США не змінилися з моменту впровадження NAFTA у 1994 році. Однак стабільність, яка панувала протягом останніх 24 років, почала руйнуватися, особливо з початку президентської кампанії та адміністрації Трампа. Трамп уже змінив двонаціональні відносини своєю риторикою, і його політичні пропозиції, також різко змінюють їх. Ці зміни досить очевидні у двох центральних темах: імміграція та NAFTA.

З того дня, як Трамп розпочав свою президентську кампанію в червні 2015 року, відносини між США та Мексикою стали нестабільними. Багато мексиканців вважають, що їхня країна для Трампа схожа на піньяту. Його дії змінили проамериканське сприйняття мексиканського народу. Заяви Трампа свідчать про те, що він уявляє мексиканців не лише як мігрантів без документів, а й злочинців та порушників, які ставлять під загрозу американський світопорядок [10].

Хоча США за своєю суттю є країною іммігрантів, антиімміграційна позиція зберігається в американській політиці. З огляду на це, антиімміграційна позиція Трампа демонструє нову тенденцію в американській опозиції до міграції. Сьогодні деякі люди та організації вважають, що іммігранти становлять реальну фізичну небезпеку. Інші побоюються, що іммігранти потенційно можуть бути терористами, які можуть загрожувати життю американців. Ще інші розглядають іммігрантів як загрозу національній безпеці, загрозу громадській безпеці та виклик самому існуванню та виживанню країни.

У результаті такого сприйняття Трамп назвав імміграцію проблемою безпеки, і робив це ще на початку своєї президентської кампанії. Він запропонував застосувати програми для припинення прибуття громадян з восьми країн, шість із яких переважно мусульманські, а також ініціативи щодо припинення потоку наркотиків з Мексики та мігрантів без документів з Мексики та Центральної Америки. Він також здійснив масову депортацію людей без документів, особливо тих, хто перебуває в містах-заповідниках, і змінив програму відкладених дій щодо прибуття дітей (DACA), яку просував президент Барак Обама [7].

Для подальшого досягнення цих цілей він запропонував запровадити суворі заходи безпеки та будівництво стіни на південному кордоні США. Рішення Трампа посилити безпеку на кордоні більше пов'язане з внутрішньою політикою США, ніж із відносинами США та Мексики.

Американо-мексиканські відносини вийшли за межі двостороннього дискусійного рівня і вийшли на регіональний дискусійний рівень, що пов'язано з тим, що окрім Мексики, країни Центральної Америки також залучені до американо-мексиканського міграційного процесу. За останні кілька десятиліть Мексика стала важливою транзитною країною для мігрантів із країн Центральної Америки, метою яких є потрапити до США.

Протягом перших 9 місяців 2019 року 74% затримань на американо-мексиканському кордоні були представлені гватемальцями, гондурасцями та сальвадорцями [3].

Отже, проблема міграції у відносинах між Мексикою та США є ширшою та масштабнішою. Міграція з країн Центральної Америки до Сполучених Штатів через Мексику є основною частиною порядку денного безпеки Північної Америки.

Президент Мексики Андрес Мануель Лопесо Обрадор намагався задобрити Трампа в обмін на те, щоб Сполучені Штати не втручалися у внутрішню політику Мексики. Однак з боку США погрози адміністрацією

Трампа тарифами продовжувалися, але коли Байден переміг на президентських виборах, він вирішив змінити більшість політики Трампа, щоб відновити довіру людей і урядів у всьому світі [12].

Жорстка, ультраконсервативна імміграційна політика була спільним знаменником протягом перших 18 місяців президентства Трампа. Антимігрантські та антимексиканські настрої та політика Трампа завдали непоправної шкоди іммігрантам загалом і людям мексиканського походження зокрема. Без схвалення Конгресу адміністрація Трампа запровадила низку виконавчих заходів і директив, спрямованих на реформування імміграційної системи США. Його неодноразові погрози вийти з НАФТА, якщо мексиканський уряд не заплатить за стіну на кордоні, завдали серйозної шкоди історично тісним двостороннім відносинам між Сполученими Штатами та Мексикою. Хоча кількість депортацій така ж, як і за останній рік правління адміністрації Обама, непропорційна увага Трампа до них зробила нелегальних іммігрантів більш уразливими.

Зараз мексиканський уряд затримує все більше центральноамериканців, які перетинають її територію в пошуках американської мрії. Однак, незважаючи на готовність Дж. Байдена, Лопес Обрадор також має налагодити добрі відносини з основними торговельними партнерами Мексики, і відновлення відносин не гарантується. Президент Байден категорично проти Республіканської партії і повинен боротися за збереження єдності демократичної партії. У Мексиці Лопес Обрадор намагався трансформувати економіку, політику та суспільство країни, а також централізувати владу шляхом змін політики та усунення інституційних обмежень державної влади [4].

Безпрецедентно те, як Д. Трамп змусив мексиканську владу включитися у вирішення проблеми контролю над імміграцією. Так, у квітні 2019 р. Д. Трамп в ультимативній формі заявив, що якщо за рік Мексика не врегулює питання імміграції і не вирішить проблему наркотрафіку, він закриє кордон. У червні 2019 р. Д. Трамп пригрозив ввести тарифи на товари, які Мексика імпортує до США, якщо мексиканці не активізують зусилля щодо запобігання нелегальній імміграції. Уряд Мексики пішов назустріч та гарантував співпрацю, побоюючись економічних наслідків. Не менш важливим фактором стала і передвиборча обіцянка Л. Обрадора очистити країну від нелегальних іммігрантів [1].

Підсумком укладання нової великої угоди стало наступне: Мексика робить «безпрецедентні кроки» для стримування іммігрантів та нелегалів і зобов'язується затримувати всіх, хто займається транскордонною контрабандою

та торгівлею людьми. Іммігранти надсилатимуться назад до Мексики, і розташовуватимуться у спеціально створених наметових містечках у рамках програми «Залишайся в Мексиці». Угода, яка регламентує питання міграції, була підписана 7 червня, а незабаром, 15 липня, на сайті Федерального реєстру з'явилася інформація, що США відмовлятимуть у наданні притулку іммігрантам, які прибули з третіх країн через Мексику, не попросивши там притулку. Паралельно Д. Трамп відмовився надавати нові фінансові кошти для стримування нелегалів урядам країн «північного трикутника» (Гватемала, Гондурас, Сальвадор), поки ті не почнуть робити щось істотне для скорочення їх чисельності та розв'язання кризи на кордоні. Під тиском США відбулася трансформація ролі Мексики як проміжного буферу на шляху центральноамериканських іммігрантів.

У січні 2021 р. у момент міграційної кризи, викликаній обіцянкою нової адміністрації пом'якшити правила прийому нелегалів та біженців, мексиканський уряд вчинив як «відповідальний сусід» та посилив охорону кордонів перед напливом каравану мігрантів. Було проведено зустріч із представниками країн «північного трикутника» для розробки та підписання документа про взаєморозуміння. Включення мексиканської влади у проблему – результат, який Д. Трамп пред'явив своїм виборцям як важливе досягнення [8].

Двосторонні економічні відносини між США та Мексикою становлять ключовий інтерес для Сполучених Штатів. Близькість Мексики, широкі культурні та економічні зв'язки між двома країнами та міцні економічні відносини, які розвивалися протягом останніх 26 років під керівництвом Північної Америки, Угода про вільну торгівлю (НАФТА), яка була замінена Угодою США, Мексики та Канади (USMCA) – це все визначає актуальні економічні відносини між обома країнами [11].

Сполучені Штати та Мексика мають багато спільних економічних інтересів пов'язані з торгівлею, інвестиціями та регуляторним співробітництвом. Ці дві країни розділяють 2000 миль кордону, а також Мексиканська затока, яка відіграє велику роль транспортному перевезенні інвестицій. Також їхні відносини регулюються через міграцію, туризм, екологічні проблеми, проблеми зі здоров'ям, сім'ю та культурні відносини.

Конгрес зберігає активний інтерес до питань, пов'язаних з переговорами щодо НАФТА та нещодавно схвалив USMCA, який набув чинності 1 липня 2020 р. Конгрес також підтримує постійний інтерес до торговельних та інвестиційних відносин США та Мексики, робочої сили Мексики, заходи

реформ, управління кордоном між США та Мексикою та інші пов'язані з Мексикою питання.

З підписанням Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА) почався дуже важливий етап в історії мексиканської економіки. Ця фаза була ретельно проаналізована з огляду на її вплив на торгівлю, інвестиції та зайнятість, серед інших важливих макроекономічних змінних. Зокрема, в період дії НАФТА політика державних витрат і монетарного контролю перетворилася на потужні макроекономічні інструменти для постійного пристосування до сукупного попиту, перетворившись на проциклічну політику. Тому макроекономічними домінантами періоду були: уповільнення, економічна стагнація, наявність більш нестабільних економічних циклів, гостріші макроекономічні кризи [5].

США суттєво вплинули на мексиканську економіку, оскільки вона підпорядкована американському економічному циклу, що сильно впливає на рівень її економічної активності, причому виробничий сектор є найбільш постраждалим. На додаток до зараження фондового ринку, викликаного фінансовою кризою, рецесія в Сполучених Штатах зменшила потоки іноземних інвестицій та грошових переказів, які надходять із зазначеної країни, при цьому також постраждали експорт та імпорт. Завдяки цьому підвищується рівень взаємозалежності економічних процесів цих двох країн.

У 2019 році Мексика обійшла Китай як головний торговий партнер Сполучених Штатів із 614,5 млрд дол. загальної торгівлі (імпорт плюс експорт).

Мексика посіла друге місце після Канади серед експорту із ринку США і друге, після Китаю, джерело імпорту США. У рамках НАФТА, Сполучені Штати і Мексика розвивали значні економічні зв'язки. Товарообіг між двома країнами зріс більше ніж утричі з моменту набуття чинності у 1994 році. Через NAFTA та USMCA Сполучені Штати, Мексика та Канада є одними з найбільших у світі зон торгівлі, на яку припадає приблизно одна третина світового валового внутрішнього продукту (ВВП). Мексика має другу за величиною економіка Латинської Америки після Бразилія. Населення Мексики становить 129 мільйонів, що робить її найбільш густонаселеною іспаномовною країною в світі і третьою за чисельністю населення країною в Західній півкулі (після США та Бразилії) [6].

За оцінками, валовий внутрішній продукт (ВВП) Мексики в 2019 році становив 1,26 трильйона доларів, що дорівнює приблизно 6% ВВП США в розмірі 21,42 трильйона доларів. Вимірюється за паритетом купівельної

спроможності (ППС), ВВП Мексики був значно вищим — 2,61 трильйона доларів, що дорівнює приблизно 12% ВВП США.

У 2020 році двостороння торгівля товарами та послугами склала 582,4 млрд доларів. У 2020 році Мексика була другим за величиною постачальником іноземної сировини нафти до Сполучених Штатів, а також найбільшим експортним ринком американських нафтопродуктів і природного газу. Серед інших найбільших експортних поставок США до Мексики – машини, електричні машини, транспортні засоби, мінеральне паливо та пластмаси. Обсяг прямих іноземних інвестицій американських компаній у Мексиці становив 101,1 мільярда доларів у 2020 році, тоді як мексиканські інвестиції в Сполучені Штати становили 20,8 мільярда доларів у 2020 році [8].

У 2020 році всі три країни розпочали імплементацію Угоди Сполучених Штатів, Мексики та Канади (USMCA) для задоволення потреб економіки 21-го століття та тристоронньої Угоди про екологічне співробітництво для розробки оновлених рамок екологічного співробітництва між трьома країнами. USMCA набув чинності 1 липня 2020 року. USMCA підтримує взаємовигідну торгівлю, що веде до більш вільних ринків, справедливої торгівлі та стабільного економічного зростання в Північній Америці. Очікується, що угода створить робочі місця; покращити захист працівників; запобігати примусовій роботі; збільшення торгівлі сільськогосподарською продукцією; здійснювати нові інвестиції у життєво важливі галузі виробництва; захищати права інтелектуальної власності; створити подібний набір екологічних стандартів у трьох країнах; і перенести захист цифрової торгівлі в 21 століття [4].

Ключовою вимогою USMCA є офіційний перегляд угоди принаймні кожні шість років. Ці періодичні перевірки призначені для забезпечення того, щоб умови угоди залишалися вигідними для всіх сторін, а також для виявлення проблем, що виникають, для потенційних переглядів. Дія угоди припиняється 1 липня 2036 року, але може бути продовжена ще на 16 років усіма трьома країнами після кожного перегляду. Крім того, USMCA включає Механізм швидкого реагування (RRM) для вирішення трудових спорів. Станом на серпень за допомогою RRM було порушено три справи. У двох випадках плани санації були погоджені та перебувають у процесі реалізації.

У вересні 2021 року США і Мексика відновлюють економічний діалог на високому рівні. Діалог спрямований на спільне будівництво для сприяння сталому економічному та соціальному розвитку на півдні Мексики та в Центральній Америці, надання інструментів для майбутнього процвітання та інвестування в наших людей [8].

Сполучені Штати можуть покращити співпрацю з Мексикою в таких сферах, як прикордонна торгівля, транспорт, конкурентоспроможність, економічне зростання та посилена безпека за допомогою таких ініціатив, як Ініціатива управління кордонами 21-го століття. Деякі політичні експерти підкреслили важливість торгівлі між США та Мексикою проміжними продуктами та ланцюгами поставок, стверджуючи, що обидва уряди можуть зміцнити транскордонну торговельну співпрацю та інвестувати в покращення прикордонної інфраструктури. Вони стверджують, що посилені заходи безпеки вздовж американо-мексиканського кордону призвели до витрат на переривання виробничих ланцюгів через тривалий і непередбачуваний час очікування на кордоні [2].

Тому ми можемо сказати, що Трамп є поміркованим глобалістом, незважаючи на його вузьке визначення національних інтересів. Перш за все, він відповідає національним інтересам Сполучених Штатів не для поширення цінностей, а для збільшення загальної економічної та військової потужності Сполучених Штатів. Д. Трамп виступає за жорстку, орієнтовану на державу політику щодо зовнішньої торгівлі та інвестицій, перехід від неоліберального глобалізму до економічного націоналізму.

Д.Трамп щиро вірить у цивілізовану перевагу Америки і повністю підтримує ідею необхідності створення високотехнологічного військового комплексу шляхом постійного розвитку нових і передових систем озброєнь, виправдовуючи рекордні рівні збільшення військових бюджетів.

Визначення національних інтересів Америки паном Трампом вужче, ніж те, яке підтримують ліберальні ідеалісти. Її зовнішня політика не передбачає широких зусиль, спрямованих на встановлення глобального миру, стабільності та процвітання [1].

Дж. Байден, на відміну від Д. Трампа, прагматик, який шукає точки дотику для співпраці. Але республіканська опозиція в Конгресі ставить партійну перевагу над досягненнями. Обрадор Лопес цілеспрямовано проводить масштабну трансформацію Мексики, а його політичні опоненти надто непослідовні та слабкі, щоб змусити його стримати це непередумане бачення. Якщо цей тиск не послабити, ключові проблеми продовжуватимуть виникати, завдаючи шкоди майбутньому двостороннім відносинам.

Однією з найважливіших змін у прикордонній політиці за Байдена стало те, як адміністрація ставиться до сімей іммігрантів. Так звана політика нульової терпимості під час президентства Трампа призвела до того, що влада США розривала сім'ї, а в деяких випадках батьків депортували на батьківщину без

дітей. Дж. Байден змінив цей підхід, і деякі, але не всі, родини возз'єдналися [10].

У перший день перебування на посаді Байден та його адміністрація призупинили суперечливу політику епохи Трампа, згідно з якою шукачі притулку чекали слухань щодо імміграції США в Мексиці. Близько 70 000 іммігрантів взяли участь у програмі, неофіційно відомій як «Повернення в Мексику», з моменту її запуску в січні 2019 року. У лютому адміністрація Байдена почала поступово виконувати свою обіцянку цим потенційним шукачам притулку дозволити їм в'їхати до Сполучених Штатів. Однак цей крок викликав запеклу судову боротьбу. Також у перший день перебування на посаді Дж. Байден підписав розпорядження про призупинення будівництва стіни та припинення надзвичайного стану на південному кордоні країни [2].

Висновок. Отже, у будь-якому випадку питання відносин з Мексикою буде на вершині порядку денного зовнішньої політики США за правління демократичної партії. Зі свого боку, уряд Мексики однаково зацікавлений у покращенні відносин по обидва боки кордону. Найефективнішим способом посилення співпраці можуть бути самі економічні фактори, про що свідчить публічне бажання Байдена вести прямий діалог із мексиканським лідером. Такий діалог міг би стати ключем до вирішення непорозумінь, створених Трампом під час його президентства, і підняти двосторонні відносини Мексики на новий рівень.

У відносинах між Сполученими Штатами і Мексикою є особлива зона конфлікту. Це зумовлено як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками. Відмінності в цивілізаційному характері, політичній культурі, рівні правосвідомості, історичних шляхах розвитку є суб'єктивними чинниками, що формуються в процесі розвитку двосторонніх відносин. Враховуючи нову глобальну ситуацію, все більшого значення набувають такі об'єктивні чинники, як регулювання кордонів, торгово-економічні відносини, енергопостачання, імміграція, зростання транскордонної злочинності, торгівлі наркотиками та тероризму.

1. 1. U.S. Policy Latin America in 2009 And Beyond/ Hearing Before the Subcommittee on the Hemisphere of the Committee on Foreign Affairs House of Representatives – Washington, 2009

2. Orlova A.S. Cognitive analysis of the US strategy in relation to Latin America, MGIMO University Bulletin, Vol. No. 2. M., 2011. p. 68

3. Navarrete J.E. Algunas notas sobre la situación actual de las relaciones México-Estados. Fundación friedrich ebert, Hacia una nueva relacion México-Estados Unidos: Visiones progresistas. México, 2010. P.16
4. Anti-Immigrant and Anti-Mexican Attitudes and Policies during the First 18 Months of the Trump Administration,” *Norteamerica*, vol. 13, no. 2, pp. 1-29. URL: <http://dx.doi.org/10.22201/cisan.24487228e.2018.2.335>.
5. “Donald Trump Presidential Campaign Announcement”. URL: <https://www.cspan.org/video/?c4758976/donald-trump-presidential-campaign-announcement>.
6. Trump’s US-Mexico Border Agenda: An Agenda-Building Examination of Candidate-Generated Messages. URL: https://www.researchgate.net/publication/334900789_Trump's_US-Mexico_Border_Agenda_An_Agenda-Building_Examination_of_Candidate-Generated_Messages
7. U.S.-Mexico Relations and Migration as an Impeding Factor: Trump's Presidency (2016-2020). URL: https://www.researchgate.net/publication/343240833_US-Mexico_Relations_and_Migration_as_an_Impeding_Factor_Trump's_Presidency_2016-2020
8. Trump Against the World: His Policies Toward Mexico, and the Resistance from Inside and Outside the United States. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10999922.2017.1368621>
9. U.S. Foreign Policy Towards Latin America Under Trump: Beyond Business as Usual. URL: https://ideas.llorenteycuenca.com/wp-content/uploads/sites/5/2017/07/170720_DI_Report_Foreign_Policy_US_LATAM_ENG-1.pdf
10. D. TRUMP’S FOREIGN POLICY IDEOLOGY. URL: https://www.hse.ru/data/2021/04/20/1371898617/Summary_Kocheurov.pdf
11. Gantt Shafer, J. (2017). Donald Trump’s “Political Incorrectness”: Neoliberalism as Frontstage Racism on Social Media. URL: <https://doi.org/10.1177/2056305117733226>
12. Jesús Velasco, Ph.D. “The Future of U.S.-Mexico Relations: A Tale of Two Crises”. 2018. URL: <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/102785/mex-pub-twocrises-080318.pdf?sequence=1>
13. Paper presented at “TrumpEconomics: a First Year Evaluation,” American Economic Association Meetings, Philadelphia, Pennsylvania, January 5, 2018. URL: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/d8-fsd6-2634>

14. Stiglitz, J.E. Trump and Globalization. Journal of Policy Modeling (2018). URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2018.03.006>

15. Mexico: Background and U.S. Relations. URL: <https://www.novapublishers.com/wp-content/uploads/2018/09/1-37-pages.pdf>

References:

1. U.S. Policy Latin America in 2009 And Beyond/ Hearing Before the Subcommittee on the Hemisphere of the Committee on Foreign Affairs House of Representatives – Washington, 2009

2. Orlova A.S. Cognitive analysis of the US strategy in relation to Latin America, MGIMO University Bulletin, Vol. No. 2. M., 2011. p. 68

3. Navarrete J.E. Algunas notas sobre la situación actual de las relaciones México-Estados. Fundación friedrich ebert, Hacia una nueva relacion México-Estados Unidos: Visiones progresistas. México, 2010. P.16

4. "Anti-Immigrant and Anti-Mexican Attitudes and Policies during the First 18 Months of the Trump Administration," Norteamérica, vol. 13, no. 2, pp. 1-29. URL: <http://dx.doi.org/10.22201/cisan.24487228e.2018.2.335>.

5. "Donald Trump Presidential Campaign Announcement". URL: <https://www.cspan.org/video/?c4758976/donald-trump-presidential-campaign-announcement>.

6. Trump's US-Mexico Border Agenda: An Agenda-Building Examination of Candidate-Generated Messages. URL: https://www.researchgate.net/publication/334900789_Trump's_US-Mexico_Border_Agenda_An_Agenda-Building_Examination_of_Candidate-Generated_Messages

7. U.S.-Mexico Relations and Migration as an Impeding Factor: Trump's Presidency (2016-2020). URL: https://www.researchgate.net/publication/343240833_US-Mexico_Relations_and_Migration_as_an_Impeding_Factor_Trump's_Presidency_2016-2020

8. Trump Against the World: His Policies Toward Mexico, and the Resistance from Inside and Outside the United States. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10999922.2017.1368621>

9. U.S. Foreign Policy Towards Latin America Under Trump: Beyond Business as Usual. URL: https://ideas.llorenteycuenca.com/wp-content/uploads/sites/5/2017/07/170720_DI_Report_Foreign_Policy_US_LATAM_ENG-1.pdf

10. D. TRUMP'S FOREIGN POLICY IDEOLOGY. URL: https://www.hse.ru/data/2021/04/20/1371898617/Summary_Kohegurov.pdf
11. Gantt Shafer, J. (2017). Donald Trump's "Political Incorrectness": Neoliberalism as Frontstage Racism on Social Media. URL: <https://doi.org/10.1177/2056305117733226>
12. Jesús Velasco, Ph.D. "The Future of U.S.-Mexico Relations: A Tale of Two Crises". 2018. URL: <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/102785/mex-pub-twocrises-080318.pdf?sequence=1>
13. Paper presented at "TrumpEconomics: a First Year Evaluation," American Economic Association Meetings, Philadelphia, Pennsylvania, January 5, 2018. URL: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/d8-fsd6-2634>
14. Stiglitz, J.E. Trump and Globalization. Journal of Policy Modeling (2018). URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2018.03.006>
15. Mexico: Background and U.S. Relations. URL: <https://www.novapublishers.com/wp-content/uploads/2018/09/1-37-pages.pdf>

Yatsynovych Iryna FOREIGN POLICY OF THE USA REGARDING MEXICO DURING THE PRESIDENCY OF D. TRUMP

This article examines the relationship between Mexico and the United States in the era of D. Trump's presidency. A content analysis of D. Trump's political concepts in relation to Mexico was conducted. The main problem - migration - between the USA and Mexico was studied and analyzed. In addition, the basis of economic and political cooperation between the USA and Mexico during the presidency of D. Trump was studied. As a result of the study, a comparison of the foreign policy of D. Trump and J. Biden in relation to Mexico was made.

Key words: USA, Mexico, migration, D. Trump, J. Biden, concepts, foreign policy, ideology.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Боднар Оксана – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Завадецька Христина – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кречун Віталія – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кріль Олег – магістрант спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кушнірик Ірина – студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Сенів Антоніна – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стасюк Алла – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Томин Анастасія – студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Яворська Марія – студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Яцинович Ірина – магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника